

Primera edició: Setembre de 2026

© de l'edició: ©els autors
© Ajuntament Vimbodí i Poblet
Consell Comarcal de la Conca de Barberà

Editat per: Ajuntament de Vimbodí i Poblet
Consell Comarcal de la Conca de Barberà

Correctora: Mireia Ulldemolins

Fotografia de la coberta Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà.
Col·lecció de fotografies de Vimbodí i Poblet.
Arxiu de la família Amella Albes. CAT-ACCB310-241-N.
Els infants són els germans Batlle Albes; començant per
l'esquerra: Pilar, Elvira, Josep, Maria (al mig) i Francesc.
El de la dreta és el seu cosí, Agustí Masgoret Albes.

Disseny i impressió: Tinta Fresca / Publicitat Tafaner, SL
Santa Coloma de Queralt
Tel. 977 881 050
eltafaner@eltafaner.com

Tiratge: 300 exemplars
Dipòsit legal: DL T 1059-2026
ISBN: 978-84-09-90373-3

Llibre sota llicència Creative Commons BY-NC-SA

Imprès a Catalunya

Cantem, juguem i expliquem

Recull de literatura oral de Vimbodí i Poblet 1980 – 1981

Maria Estradé Pujals
Ramon Setó Vallverdú

Transcripció musical: Jordina Setó Estradé

Fotografies: Marc Setó Estradé

Ajuntament de Vimbodí i Poblet
Consell Comarcal de la Conca de Barberà

Als nostres fills, Marc i Jordina.

A la nostra jove, Andrea,
i al nostre gendre, Albert.

Al nostre estimadíssim net, Arnau,
que ens omple de vida i d'alegria.

ALMORRATXA

Es feia servir en els balls per a tirar colònia a la gent i després es trencava. L'home que trencava més almorratxes per a la noia que pretenia o per a la promesa era el preferit i l'amo de la festa i per això deien “aquest paga el vidre”.

Pòrtic

Hi ha pobles que es poden descriure a través dels seus carrers, dels seus edificis o dels esdeveniments que han marcat la seva història. Però hi ha una altra manera, sovint més íntima i més profunda, de conèixer l'ànima d'una comunitat: escoltant les seves cançons i els seus records.

Aquest llibre de Ramon Setó i Maria Estradé és un viatge a la memòria col·lectiva de Vimbodí i Poblet, un recorregut per les vivències, els records i les melodies que durant generacions van acompanyar la vida quotidiana dels seus habitants. Les cançons populars, els jocs, les endevinalles o els contes que aquí es recullen són testimonis d'un temps, d'una manera de viure i d'entendre el món.

A través de les seves pàgines, reviuem les veus dels avis i les àvies que cantaven mentre treballaven al camp, a les fàbriques o a casa; les colles de joves que omplien els carrers de música i d'alegria; les festes majors, les celebracions familiars, les llargues vetllades d'hivern i els moments compartits que han anat teixint la identitat del poble. Cada cançó o endevinalla és una petita història, una emoció conservada en la memòria, una finestra oberta a una època que, tot i haver quedat enrere, continua viva en el record de moltes persones.

Els autors han dut a terme una feina molt valuosa de recerca i recuperació. En un moment en què les tradicions orals corren el risc de perdre's amb el pas dels anys, aquest llibre es converteix en un acte de preservació cultural i d'homenatge a tots aquells homes i dones que, de manera conscient o inconscient, han estat els guardians d'aquest patrimoni immaterial. Gràcies als seus records i a la seva generositat, les cançons que un dia van ressonar pels carrers de Vimbodí i Poblet poden continuar sent escoltades i estimades per les generacions futures.

Aquest no és només un llibre sobre cançons, endevinalles i jocs. És també un llibre sobre persones. Sobre les seves emocions, les seves esperances,

les seves dificultats i les seves alegries. És el retrat d'una comunitat que ha sabut conservar les seves arrels i transmetre-les, sovint a través de la senzillesa d'una tonada popular.

Llegint aquestes pàgines, molts lectors hi retrobaran fragments de la seva pròpia vida. D'altres descobriran un món que no van conèixer directament, però que forma part de la història compartida del nostre país. Tots, però, hi trobaran la força evocadora de la música popular, capaç de vèncer el pas del temps i d'unir persones de diferents generacions.

Que aquest llibre sigui, doncs, un reconeixement a la memòria dels qui ens han precedit i una invitació a continuar cantant, recordant i estimant allò que ens identifica com a poble. Perquè mentre una cançó o un joc es conserva en la memòria de la gent, una part de la nostra història continua viva.

Vimbodí i Poblet, terra de treball, de memòria i de cançons, mereixia una obra com aquesta. Ramon Setó i Maria Estradé ens la posen a les mans amb sensibilitat, estima i respecte. Que els lectors en gaudiu tant com els autors han gaudit recuperant-la.

Joan Canela

Alcalde de Vimbodí i Poblet

Vicepresident del Consell Comarcal de la Conca de Barberà

Pròleg

En el curs 1979-80 va començar a impartir-se l'assignatura de Literatura Tradicional a la llicenciatura de Filologia (secció catalana) del que llavors eren les dependències de la Universitat de Barcelona a Tarragona (l'anomenada Divisió VII). La iniciativa va ser de l'escriptor i catedràtic de literatura catalana Jaume Vidal i Alcover, que aleshores era professor i director del Departament de Filologia de la Facultat de Lletres, ubicada a l'antic edifici dels Hermanos de La Salle, a la plaça de la Imperial Tàrraco. Vidal i Alcover va encarregar-ne la docència al professor Josep M. Pujol i Sanmartin que, precisament, aquell mateix curs començava a exercir com a professor universitari a Tarragona. D'aquesta manera, la literatura popular, o etnopoètica, com en diem avui, va passar a tenir la condició de disciplina universitària a Tarragona i, des de llavors, s'ha mantingut de forma ininterrompuda en els diversos plans d'estudi de la llicenciatura de Filologia Catalana i del grau que actualment s'imparteix a la Universitat Rovira i Virgili.

El llibre de Maria Estradé i de Ramon Setó és fruit d'aquella tasca primerenca de recollida de materials provinents de la tradició oral vinculada a l'assignatura Literatura Tradicional, que ells, com jo mateixa, vam fer durant el curs 1980-81, el segon en què Josep M. Pujol impartia l'assignatura. Des de bon començament, els continguts que cursàvem ens van sorprendre i ens van engrescar alhora, ja que se'ns va obrir al davant tot un univers que desconexíem. Llavors, aquesta matèria no s'impartia en cap universitat catalana. Com li agradava dir a Josep M. Pujol: “la literatura popular representa com a mínim la meitat de la literatura que es produeix en una cultura i, tot i això, el món acadèmic no li ha prestat l'atenció que mereix”. Ell va posar-hi remei i, així, a les classes que impartia ens va transmetre el marc teòric i els fonaments metodològics que necessitàvem per recollir totes aquelles manifestacions de la literatura popular que, seguint els seus consells, havíem d'anar a buscar en el nostre entorn més immediat, el de la família i els amics. Aquesta manera de fer ens havia d'ajudar en la nostra tasca perquè ens facilitava, d'entrada, l'accés als informants i ens

permetia conèixer l'entorn social i cultural en què els materials orals es produïen i es transmetien.

Aquest és el context en què s'insereix el llibre que ara ens ocupa, un llibre que té com a base la informació recollida en aquells anys a la vila de Vimbodí (la Conca de Barberà). En aquest sentit, el llibre s'arreglera amb una tradició que pren com a centre d'interès una població en la qual es realitza el treball de recollida de materials. Un exemple paradigmàtic d'aquest tipus de treball és el que va dur a terme la folklorista Sara Llorens i Carreras a Pineda de Mar durant el primer terç del segle xx. Fruit de la seva recerca, van sorgir els llibres *El cançoner de Pineda*, publicat el 1931, i *Rondallari de Pineda*. Aquest darrer conté rondalles recollides, majoritàriament, entre 1901 i 1905, però va restar inèdit durant molts anys, fins que el 2006 va poder veure la llum gràcies a la tasca d'estudi i d'edició realitzada per l'antropòloga Josefina Roma.

El llibre que ara es publica s'estructura en diversos apartats, en conjunt, abasten els grans gèneres de la literatura popular: els cançonístics (cançons i cantarelles), els narratius (contes i llegendes) i els breus (acudits i fórmules de diversa mena).

Els gèneres cançonístics s'inclouen en diversos apartats: el cicle de l'any, el cicle de la vida, els romanços i els jocs. En aquest cas de les cançons, a més de la lletra, sempre que s'ha pogut se n'ha inclòs la notació musical. Això ha estat possible gràcies a la col·laboració de la filla dels autors, Jordina Setó Estradé, que ha realitzat un treball tan acurat com necessari.

El cançoner associat al cicle de l'any està relacionat amb les festes, les tradicions i els costums que tenen lloc durant l'any natural, que comença amb la festivitat de Reis i acaba amb la de Nadal. De la mostra que ens ofereix el llibre, destaca d'una manera especial el repertori associat a l'activitat de captar, que duïen a terme majoritàriament colles d'infants amb la finalitat de recollir aliments que, després, es repartien entre els integrants de la colla. Aquesta activitat, d'interacció i socialitzadora, tenia lloc amb motiu de les festivitats de Reis i de Pasqua, i ha deixat empremta en el lèxic, com suggereixen els mots “camarlera” (nom del petit present que s'obtenia en la capta de Reis) i “caramella” (cançó que s'interpretava en les captes de

Pasqua). També són molt representatives les cançons per esperar els Reis o per anar a buscar la mona, unes cançons avui dia molt desconegudes en la geografia catalana. Un altre grup característic és el format per les cançons pròpies del mes de maig (el mes dedicat a la Verge Maria per als catòlics) que parlen de l'esclat de la natura i de l'abundància de flors en aquesta època de l'any. Ja a l'estiu, les cançons que s'interpretaven per Sant Joan i per Sant Pere, al voltant de la foguera, són una mostra interessant d'un repertori també força desaparegut en molts llocs. Entre les cançons pròpies de Nadal, el llibre recull una àmplia col·lecció de cançons de fer cagar el tió, fet que demostra la popularitat i la varietat d'aquestes composicions, creades o recreades en l'àmbit familiar i domèstic per al gaudi dels infants, i del tot vigents encara avui.

Les cançons i les cantarelles relacionades amb el cicle de la vida s'agrupen d'acord amb la funció que tenien per al desenvolupament maduratiu i per a la socialització de les persones al llarg de la vida. Així, en trobem un bon gruix del folklore infantil: cançons de bressol (per fer dormir les criatures), moixaines (per conrear els vincles afectius), cantarelles de joc (per desenvolupar la psicomotricitat), estirabots (per riure i aprendre a entomar les bromes). També hi són representades cançons pròpies dels anys de joventut, com les cançons de galanteig, vinculades a l'activitat d'anar "a rondar" les noies. Aquestes darreres són unes cançons que avui dia s'han deixat d'interpretar en el context que els era propi, però recuperar-les ens permet entendre la funció que tenien en uns temps en què les relacions de festeig no eren tan obertes i permissives socialment com ho són ara. L'entrada de ple en la vida adulta, a través del casament i el bateig, està representada amb cançons de temàtica variada, que inclouen costums plens de simbolisme, com el de "trencar la cantereta". Un grup molt particular i interessant el formen "les cançons per vendre", que més que cançons pròpiament dites són fórmules melòdiques rimades. Potser per això, no és habitual trobar-les publicades en els repertoris de literatura popular. Alguns etnomusicòlegs, però, s'hi han interessat i les han estudiat. Jaume Ayats, per exemple, les anomena "crits de carrer" o "crits de venedors" i abasten des de simples paraules o frases fins a fórmules més elaborades, sempre acompanyades d'unes modulacions de la veu característiques.

Els romanços constitueixen un apartat molt breu en el qual els autors inclouen peces de temàtica política que expliquen, en castellà, fets històrics. Per la seva extensió, pel fet de ser cançons narratives sobre fets succeïts i perquè han anat caient en desús, els informants acostumen a recordar-ne només alguns fragments, com succeeix amb les mostres recollides. No obstant això, en un dels casos, se'ns ofereix la reproducció del romanç imprès en un full dels que es repartien en llocs públics, com fires i mercats, que correspon a l'anomenada literatura de canya i cordill.

Els jocs sovint van acompanyats de cançons i cantarelles, però no sempre. Per això, és molt freqüent dedicar-los un apartat propi. En aquest cas, els autors centren l'atenció en els jocs realitzats entre els infants en un entorn de carrer o de pati d'escola i en descriuen el desenvolupament. La quantitat i la diversitat dels jocs recollits, una quarantena més algunes variants, posen de manifest la vitalitat dels jocs infantils. Tot i això, la mostra també evidencia el procés de castellanització que ha afectat els jocs i, en general, el folklore infantil. Els autors no defugen aquesta realitat, ja que una quarta part dels jocs inclosos en aquest apartat són en castellà. Aquesta circumstància ens convida a reflexionar sobre les causes que han produït la reculada del català en aquest àmbit i ens permet revertir la situació a còpia de reintroduir els jocs tradicionals catalans i recuperar, així, per als infants d'avui, el llegat de les generacions anteriors del país on viuen.

Els gèneres narratius comprenen dos apartats que estan dedicats, respectivament, als contes (o rondalles) i a les històries de bruixes.

L'apartat dedicat als contes inclou fórmules de tancament, contes parany i contes pròpiament dits. La fórmules de tancament aporten variació i riquesa al repertori, són més elaborades i, en general, una mica més extenses que la més estàndard i coneguda: "Vet aquí un gos, vet aquí un gat, que el conte s'ha acabat." Els contes parany, és a dir, aquells que els adults utilitzen per sorprendre els infants amb un acabament sobtat i inesperat, constitueixen una mostra ja que s'inclouen poques vegades en els reculls de literatura popular. Finalment, els contes pròpiament dits, tenen un desenvolupament narratiu força extens, especialment el titulat "El ferrer de Figueres". Aquest conte recollit a Vimbodí és una versió d'un conte que té una àmplia presència internacional i una important distribució als

Països Catalans. Es tracta del número 330 de l'índex tipològic internacional de rondalles, *The Types of International Folktales* (Uther 2004), del qual la base de dades RondCat. Cercador de la rondalla catalana (<https://rondcat.arxiudefolklore.cat/ca>) en documenta 39 versions catalanes recollides a Catalunya, Catalunya del Nord, el País Valencià, Mallorca, Menorca, Eivissa i la Franja d'Aragó, que s'agrupen sota el títol genèric d' "El ferrer venç el diable amb el seu enginy".

Les històries de bruixes estan formades, majoritàriament, per relats que pertanyen a l'àmbit de la llegenda. Se sustenten en creences i supersticions i expressen la por de la gent davant de fets extraordinaris i incomprensibles suposadament realitzats per persones de la comunitat. Aquestes persones poden provocar sorolls estranys i fer que els objectes es moguin. Com en molts altres llocs, la mostra recollida a Vimbodí posa en relació agents del món de la bruixeria amb agents representants de la religió oficial, com és el capellà, el qual, en el cas que ens ocupa, s'ajuda d'un llibre de Poblet per allunyar les tempestes que, suposadament, són provocades per les bruixes. El poder de metamorfosi de les bruixes (lligades a éssers malèfics com el dimoni) està representat, d'acord amb una creença majoritària en la nostra cultura, pels gats negres. Aquesta creença, en el cas de Vimbodí, explica per què diverses cases del poble tenen les gatoneres a la part superior de la porta.

Els gèneres breus de la literatura popular estan representats pels acudits, els embarbussaments, les endevinalles, els proverbis i les oracions. Entre els acudits, destaquen els del rector de Vallfogona, dels quals el llibre n'ofereix una bona mostra. Aquesta abundor d'acudits, amb personatges com el rector, la marjordoma, l'escolanet i l'arquebisbe, fan palesa la popularitat del rector, sobretot en pobles propers a Vallfogona de Riucorb, com és el cas de Vimbodí. Molts d'aquests acudits són coneguts també en altres llocs, però, amb altres protagonistes. En aquest cas, però, la peculiar personalitat d'aquest personatge històric ha fet que se li atribueixin uns acudits que, a més de mostrar el seu enginy, sovint tenen un component escatològic. Els embarbussaments i les endevinalles, gèneres avui molt circumscrits a l'àmbit escolar, ofereixen una interessant varietat de materials que enriqueixen el corpus de versions més estàndards i, sobretot,

ofereixen variants que inclouen en l'enunciat referents propers al territori, com són els noms d'alguns pobles. Entre les endevinalles, n'hi ha una bona mostra de les anomenades "falsament obscenes", en què la formulació de l'endevinalla porta l'interlocutor a malpensar i donar una resposta obscena, quan, en realitat, aquesta és totalment innocent. Els proverbis (o refranys) constitueixen un grup molt extens en què les mostres recollides s'agrupen de forma temàtica. Així, hi trobem els referits a l'àmbit familiar, a poblacions, a qüestions morals, als oficis, al pas del temps i a la natura. Aquest apartat, que es complementa amb el grup dedicat a les frases fetes, és molt ric i palesa la vitalitat que tenien aquestes expressions, d'alt contingut sintètic i simbòlic, en el moment en què es van recollir. Un altre apartat molt ric és el de les oracions populars, unes fórmules poètiques que donen sortida a diferents necessitats i situacions. En trobem per a abans d'anar a dormir, adreçades sovint a les criatures i amb la clara funció d'alleugerir les pors nocturnes dels infants, així com les adreçades a ajudar a resoldre molèsties o petites malalties. Aquestes darreres oracions enllacen amb els remeis populars, també molt abundants.

El llibre de la Maria i el Ramon, amb qui m'uneix una amistat de fa molts anys, ha estat molt plaent de llegir. És fruit d'un treball de recuperació de la memòria de generacions anteriors a la nostra i constitueix un llegat per a les futures generacions, les dels nostres fills i nets, però sobretot vol ser un homenatge a un poble i a una gent, als veïns i a les veïnes de Vimbodí, que ens han transmès saviesa i coneixement.

Carme Oriol Carazo
Universitat Rovira i Virgili

Introducció

En aquest recull s'hi presenta una part del que s'ha cantat, s'ha jugat i s'ha explicat a Vimbodí durant temps, i que es va enregistrar el 1980 i el 1981. La importància de la preservació del patrimoni de tradició oral ve del primer terç del segle passat; l'any 1921 el mecenes Rafel Patxot i Jubert va proposar a l'Orfeó Català dur a terme un gran projecte per tal de recollir i documentar sistemàticament aquest patrimoni: va ser l'Obra del Cançoner Popular. Amb aquesta finalitat es van dur a terme diverses missions per tot Catalunya.

Marta Amigó en la seva publicació *La Conca de Barberà dins l'obra del Cançoner Popular de Catalunya*, ens il·lustra sobre les diferents missions que es van realitzar a la comarca entre els anys 1926 i 1932. Explica que el 1928 els col·lectors Joan Tomàs i Joan Amades van passar per Vimbodí i fan constar l'existència d'un possible *Ball de gitanes de Vimbodí*, però amb dubtes perquè a la partitura hi diu que és de l'Albi. També es parla del *Toc de nunci*, sense cap més explicació. En un altre moment esmenta que demanen la col·laboració del rector per trobar informants, però el resultat no és satisfactori i no prenen cap mostra.

D'altra banda, en el mateix estudi de Marta Amigó, llegim que l'any 1928, en la missió pel Camp de Tarragona i la Conca de Barberà, Joan Just i Josep Roma entre el material que van recollir hi ha cinc cançons i una oració per curar les desfetes que nosaltres també hem trobat tant, han perdurat, si més no, fins a l'any 1980:

Recollides a Montblanc: *A la plaça ballen coques (A la plaça fan ballades). On aneu, Mare de Déu? La mare de Déu. I El petit vailet.*

Recollida a Santa Coloma de Queralt: *Sant Joan, feu-lo ben gran.*

El material que presentem en aquesta publicació ha dormit durant algunes dècades en un arxivador d'una prestatgeria vila-secana i ara surt a la llum. L'origen de tot plegat és el treball de camp encomanat el curs 1980-81 pel professor de la llavors Extensió Universitària de la Universitat de Barcelona, actual universitat tarragonina Antoni Rovira i Virgili (URV), Josep M. Pujol Sanmartín (1947 - 2012). Ell va ser un dels pioners en el

recull i estudi del folklore oral, ara anomenat etnopoètica, dins l'àmbit universitari català. A més de l'estudi acadèmic sistemàtic, l'assignatura que vam cursar amb ell incloïa la part pràctica de recollida d'elements populars transmesos de forma oral.

Ens hi vam posar amb entusiasme amb una gravadora de cintes de casset. No cal dir que primerament els nostres objectius van ser la família més immediata i, per tant, no és d'estranyar que hi tinguin moltes aportacions. Seguidament van venir coneixences properes i gent que era recomanada per altres informants; així, a poc a poc, la xarxa va anar creixent. La tasca va ser tan interessant i agraïda que va superar la finalitat estricta del treball universitari i es va perllongar més enllà del lliurament de l'estudi acadèmic per superar l'assignatura. A la Universitat hi vam aportar la transcripció, la catalogació i l'estudi del contingut d'una cinta de casset, que no s'ha pogut recuperar; a casa en van quedar tres més que no es van incloure en el treball. D'aquestes últimes i de la transcripció de la primera cinta surt el material que presentem.

El total d'entrades recollides entre els anys 1980 i 1981 supera les 400 i van ser facilitades per 35 informants, 27 dones i 8 homes d'edats diverses; a ells els donem tot l'agraïment i tot el protagonisme. Tot plegat en fa un llegat col·lectiu que difícilment hauria arribat a l'actualitat i hauria pogut quedar oblidat pels canvis en la manera de relacionar-nos i la implosió d'Internet i les xarxes socials.

El treball no és el recull exhaustiu del corpus vimbodinenc de transmissió oral; però sí que és una mostra del que era present en aquells anys. A través del material documentat podem descobrir una identitat col·lectiva, una forma de viure, de relacionar-se i de sentir, que ben segur ha deixat empremta en les generacions actuals.

La recopilació està organitzada en diversos apartats. S'inicia en el cicle de l'any tot fent un recorregut per festes tradicionals de gener a desembre. Es comença amb una cantarella de capta infantil per arribar a les festes nadalenques amb les tonades de fer cagar el tió. El segon apartat està dedicat a cançons i cantarelles emprades en diverses situacions que s'adaptin al decurs de la vida, hi ha tendres cançons de bressol, cançons infantils; altres d'iniciació a la vida adulta, com el galanteig i el casament.

Segueixen els baladrejos dels venedors que ens apropen al món del treball. Les abrandades cançons patriòtiques, les de caràcter polític, i les referides a la guerra o al servei militar també hi són presents. Els romanços, tots en llengua castellana, expliquen desgraciades històries reals i turbulentes que es coneixien a través de fulls i que sovint la gent s'aprenia de memòria.

Els jocs, els acudits, els embarbussaments i les endevinalles ens endinsen en l'àmbit de l'entreteniment, especialment dels infants. La saviesa popular, fruit de l'experiència dels que ens han precedit, la trobem reflectida en els refranys, les frases fetes i els remeis casolans. La religió era molt present en la vida quotidiana en general; molta part de la gent gran no anava a dormir sense resar. Tant les oracions com les jaculatòries (que són oracions més breus) estan agrupades tenint en compte la intenció que es perseguia: demanar protecció, donar gràcies, etc.

En l'àmbit de la narrativa hi ha exemples de diverses tipologies de contes, així com fórmules d'acabament. Per acabar, hi ha recollides històries de bruixes amb l'epicentre a Vimbodí i que van ser mereixedores d'un cert interès periodístic. Es complementen amb diferents relats sobrenaturals, assimilables a rondalles, que se situen a altres poblacions veïnes.

En les cançons que acompanyen jocs de pati, en els romanços i en algunes oracions hi ha presència del castellà, per diferents raons: a l'ensenyament, que era només en aquesta llengua, a la presència de les monges carmelites establertes al municipi des de l'any 1904 i la influència de la ràdio que durant molt de temps únicament emetia en castellà. El gruix, però, del material recollit és en llengua catalana. S'observa que els gèneres de més arrelament popular —caramelles, refranys i frases fetes, cançons de bressol i d'altra mena, jocs, els temes locals (cobles i cançons dedicades), embarbussaments, endevinalles, etc.— no presenten tantes interferències lingüístiques.

En les cançons per a nadons i infantils veiem una riquesa de mots no normatius o inventats, sovint per aconseguir una rima o una musicalitat en la dicció: *rissalandó, milalta, marruixeta, surinya, suranya, esgarrapina, clatello, cadaixa, xiribicana...*

Algunes entrades estan incompletes, però les hem inclòs igualment pel seu valor testimonial. Assenyallem aquesta circumstància explícitament, o bé amb uns punts suspensius.

En la transcripció dels registres hem respectat l'oralitat dels informants, per això trobem castellanismes, formes no normatives i dialectalismes que reproduïen la fonètica pròpia de la zona. Aquests casos no han estat especialment assenyalats (*rato, vui, volguer, xicolata, finses, nantres, llavons, cadaú...*)

Part de les cançons han estat transcrits musicalment per Jordina Setó Estradé tot intentant respectar al màxim el ritme i l'entonació de l'informant; no s'han tingut en compte altres partitures de les mateixes tonades realitzades en indrets diferents. Aquestes transcripcions han estat possible en la majoria de cançons, però en altres no s'ha pogut fer per la poca claredat en l'entonació musical. Per altra banda, tampoc no s'han musicat aquelles peces que clarament tenen un arrelament molt popular i són conegudes. S'ha d'assenyalar que hi ha diverses cançons que aprofiten tonades conegudes i només canvien la lletra per adaptar-la a motius locals o humorístics.

En aquesta publicació també volem retre un petit homenatge a la tradició vidriera de Vimbodí i Poblet i, per aquest motiu, hem il·lustrat la publicació amb fotografies d'algunes de les peces històriques que estan exhibides al Museu del Vidre acompanyades d'una breu explicació. Entre altres, hi trobareu des del senzill i pràctic matrimoni que es lligava al cistell del tros, fins la refinada almorratxa que perfumava les sales de ball i els balladors. D'aquesta manera, unim part del llegat oral dels nostres avantpassats amb la llarga història del vidre a Vimbodí, ja documentada el 1188.

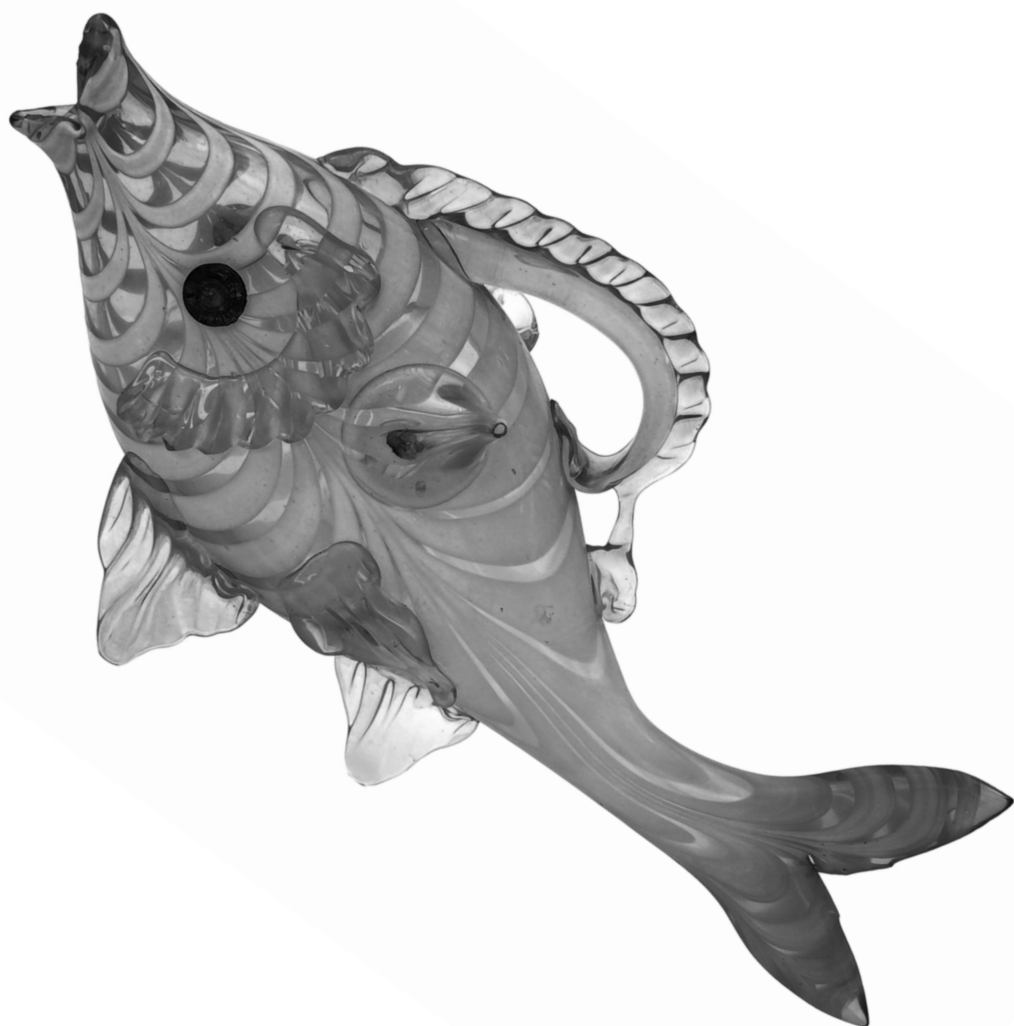
NOTA

En un fitxer a banda, podreu accedir a les veus dels informants mitjançant un codi o una adreça electrònica. No tot el contingut del llibre està recollit a les gravacions; algunes peces, principalment les més breus, es van anotar directament, sense gravar-les.

L'arxiu més extens conté les gravacions dels anys 1980 i 1981, excepte les contingudes en la cinta de casset que no hem pogut recuperar. Tanmateix, hem pogut incloure la gravació actual d'algunes cançons gràcies a Magdalena Setó Vallverdú, que les coneixia. Aquestes cançons apareixen en el text amb un asterisc (*) al costat del nom de l'informant. S'hi pot accedir en arxius individuals amb el nom de la cançó.

PEIXOS

Es feien principalment per a regal de casament. També, de vegades, alguna botiga en feia alguna comanda. La major part els feien els vidriers fora d'hores de treball i pel seu compte.

1. CICLE DE L'ANY

En aquest primer apartat es recullen cançons i cantarelles relacionades amb les tradicions i costums del decurs de l'any, des de la festa de Reis fins a Nadal.

1.1. REIS

1.1.1. Les camarleres

Les camarleres eren cançons de capta que servien per demanar un present. A la vigília de Reis, la canalla, proveïda de cistells, passava en diferents colles per les cases i feia una capta: un penjoll de raïm, o bé un grapat de nous o d'ametlles. Després es repartien el recapte obtingut. El DCVB fa servir camarleres com a sinònim de caramelles. Joan Amades recull que en diversos indrets, com Valls o Reus, la canalla també feia captes en aquesta data de Reis. El diàleg que s'establia era:

—Maria, on sou?

—Aquí dalt (o bé on fos)

—Que teniu camarleres?

Si la resposta era afirmativa, rebien algun present i la colla marxava contenta. Si la resposta era negativa, els etzibaven:

—Us faran mal les mamelles!

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)

1.1.2. Cançó d'esperar els Reis

A - n e m a _ e s - p e - r a r _ e l s R e i s a - n e m - h i d e s e - g u i - d a . A - n e m a _ e s - p e - r a r _ e l s R e i s q u e a -

- l e - g o j a _ e l s v e u - r e m . A - n e m , a - n e m , a - n e m - h i d e s e - g u i - d a ! A - n e m , a - n e m , q u e a -

- l e - g o j a _ e l s v e u - r e m !

Anem a esperar els Reis,
anem-hi de seguida.
Anem a esperar els Reis
que alego ja els veurem.
Anem, anem,
anem-hi de seguida;
anem, anem,
que alego ja els veurem.

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)

1.2. QUARESMA

1.2.1. Dijous Sant

El Dijous Sant, el dijous abans de Pasqua, hi havia diverses tradicions.

En una capella de l'església es construïa un monument que consistia en un altar efímer de fusta ben guarnit i amb llums on s'exposava la Sagrada Hòstia en una custòdia. Durant el dia hi havia diferents vetlles de feligresos que hi anaven a resar. Era costum anar-hi a calçar i vestir la canalla de bolquers, per assenyalar que ja es feien més grans.

A la tarda s'anava a "matar jueus" a l'església i després, als carrers. Primer, a l'església no se celebrava missa, però es cantaven salms; en acabar cada salm es tancava el llibre on es llegien amb un fort cop, fins que s'acabaven tots. Després venia una gran petada de carraus i caixes grosses. (Els carraus eren uns instruments de fusta amb una rodeta dentada que en fer-la girar amb una mà una llengüeta pica i fa soroll. Les caixes eren un tipus de carrau més gran que duia una maneta per provocar el soroll.) Des de l'església els escolans i la canalla passaven pel poble i feien tocs amb els instruments amb els crits de: Primer toc! Segon toc! Tercer i últim toc!

(Màbila Grau Maré, 91 anys)

1.3. CARMELLES

Les caramelles són cançons populars cantades per Pasqua; poden tenir un caràcter religiós per celebrar la resurrecció de Jesús o bé profà. En aquest últim cas, fan referència a l'esclat de la primavera, a la bellesa de les noies; n'hi ha d'altres que tenen un caràcter burlesc. Les cantaven colles de nois i actualment corals a la sortida de l'església i en diferents llocs del poble. En una cistella guarnida lligada en un pal llarg, la gent de les cases, des de finestres i balcons, hi dipositava ous o bé altres obsequis.

1.3.1. La nit de Pasqua és nit de joia

The musical score is written on four staves in G major (one sharp) and 6/8 time. The melody is simple and folk-like, with lyrics in Catalan. The lyrics are: 'La nit de Pas-qua és nit de jo - ia, nit d'e-nyo-ran - ça, nit sen - sea-fanys. És la nit dol - ça com les mi - ra - des d'her-mo - sa ver - ge quan té quin-ze anys. Els jo - ves can - ten can - çons de jo - ia, men-tres vo - le - ien d'a - cïj d'a-llà ga - ies cis - te - lles to - tes guar-ni - des de flors i lla - ços que fan mi-rar.'

La nit de Pasqua és nit de joia,
nit d'enyorança, nit sense afanys.
És la nit dolça com les mirades
d'hermosa verge quan té quinze anys.

Els jóvens canten cançons de joia,
mentres voleien d'ací d'allà;
gaies cistelles, totes guarnides
de flors i llaços que fan mirar.

Les noies engalanades,
alegres i endiumenjades,

alegres i endiumenjades,
obriu portals i balcons,
per sentir les caramelles
que en honor a totes elles
els minyons.

Com els joves s'ho mereixen,
les minyones ofereixen,
les minyones ofereixen
toies de flors i colors.

La mainada enjogassada
salta i balla a la vegada,
salta i balla a la vegada
amb el so de les cançons.

Salta i balla a la vegada
amb el so de les cançons.

La nit de Pasqua és nit de glòria,
nit d'esperança, nit sense afanys,
és la nit dolça com les mirades
d'hermosa verge quan té quinze anys.

Els jóvens canten... *(tornada)*

Tot respira perfums i alegria,
tot es vida i un goig sens fi;
les aus totes gran himnes entonen,
les flors obren son calze diví.

Benvinguda la Pasqua Florida,
benvinguda la nit de l'amor;
salut tendres i hermoses fadrines,
goseu sempre i tingueu bona sort.

(Alejandro Casanovas Canellas, 65 anys)

1.3.2. Cantem les caramelles

Cantem les caramelles,
cantem, cantem, cantem;
ben boniques i ben belles,
cantem, cantem, cantem.

Cantem-les avui dia
i el poble alegrarem
i el poble alegrarem,
alegrarem, alegrarem, alegrarem.

Amb els nostres cants alegres,
tot el poble rondarem
i a tothom les bones festes
de cor els hi darem.

Autoritats, fadrins i nines,
germanets del nostre cor,
a vos pare, mare aimada,
Pasqües de mel i amor.
Sí, sí, sí.

Cantem avui les caramelles
rossinyolets, pinsans i ocellets,
tots junts cantem les bones festes
i nostres cants siguin per Vimbodí
font de goig i amor diví,
font de goig i amor diví.

Al pujar la cistelleta
tota plena de besos del cor,
rebeu-la, oh mareta,
amb tot afecte i amb tot amor.
I després ompliu-la tota
d'abraçades i besos del cor,
i d'altres regals i d'altres regals.

Oh cistelleta, baixa pleneta
de presents i flors.
Oh cistelleta, baixa pleneta
de presents i flors.

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)

1.3.3. Les portes i finestres i balcons

Les por - tes i fi - nes - tres i bal - cons o - briu - los tots. Sor -

tiu ____ les ca - ra - me - lles a do - nar ex - pan - sió als cors. Sor - tiu ni - nes

ben a - le - gres, i la Pas - qua ce - le - brem. Om - pli - nos bé

les cis - te - lles ia - gra - ïts us que - da - rem: d'ous po - lles - tres, co - nills, ga -

lli - nes, co - ques i tren - ques, ial - gun co - lom; bo - ti - far - res, i llon - ga -

nis - ses; i fins cor - ders ros - tits al forn; ros - tits al forn.

Les portes i finestres i balcons
obriu-los tots.
Sortiu les caramelles
a donar expansió als cors.
Sortiu, nines, ben alegres,
i la Pasqua celebrem.

Ompliu-nos bé les cistelles
i agraïts us quedarem:
d'ous, pollastres, conills, gallines,
coques i trenques i algun colom;
botifarres, llonganisses;
i fins corders rostits al forn,
rostits al forn.

(Magdalena Setó Vallverdú, 28 anys)

1.3.4. Benvinguda primavera

Benvinguda primavera,
benvingut temps de les flors.
Salut per Pasqua Florida,
salut, festa dels amors.

Donzelletes amoroses,
les que en busqueu aimador,
quan arribeu a casades,
Déu us dongui bona sort.

I aquest dia d'alegria,
de gaudança i benestar,
teixiu toies per les noies
perquè aprenguin d'estimar.
Perquè aprenguin d'estimar, d'estimar.

(Dolores Vidal Romans, 78 anys)

1.3.5. Jo en tinc un ruquet molt maco

Jo en tinc un ru - quet molt ma - co que de tant ma - co que
n'és si me'l com - pres - siu noem da - ri - eu cap di -
ner, no em da - ri - eu, noem da - ri - eu cap di -
ner. *Fine.* l'al por - tar - lo a fi - ra tot - hom l'a - tu - raj mi - ra, i com n'és tan
ma - co me'n do - nen mi - lions. Jo noel vull pas ven - dre, sà - pi - gui ien -
ten - gui queel ru - quet val més que tot el món. la - quells - ulls de ni - na,
blaus com tin - ta xi - na que quan bé et mi - ren dei - xen tot fe - rit;
u - na grà - cia te - nen que molts no l'en - te - nen tant ve - uen de di - a com johi
veig de nit. la - que - lles po - te - tes se - ques, tor - tes, dre - tes,
la - que - lla bo - que - ta tan re - bu - fo - ne - ta
que quan ell s'a - fu - a, cor - ren més queel vent. I quan s'a - fa - le - raun
que xu - clant s'em - pas - sa un sac de fa - bons. la - quells lla - vis dol - ços
2a volta Da Capo al fine
au - to de car - re - ra cor - rej vo - la més queun a - vi - ó.
els tro - bem me - lo - sos quan els om - plen de su - aus pe - tons.

Jo en tinc un ruquet molt maco
que, de tan maco que n'és,
si me'l compréssiu,
no em daríeu cap diner,
no em daríeu,
no em daríeu cap diner.

I al portar-lo a fira
tothom l'atura i mira,
i com que és tan maco,
me'n donen milions.
Jo no el vull pas vendre,
sàpiga i entengui
que el ruquet
val més que tot el món.

I aquells ulls de nina,
blaus com tinta xina,
que quan bé et miren
deixen tot ferit,
una gràcia tenen
que molts no l'entenen:
tant veuen de dia,
com jo hi veig de nit.

I aquelles potetes,
seques, tortes, dretes,
que quan ell s'afua,
corren més que el vent.
I quan s'afal·lera,
un auto de carrera,
corre i vola
més que un avió.

I aquella boqueta
tan rebufoneta

que xuclant s'empassa
un sac de favons.
I aquells llavis dolços,
els trobem melosos
quan els omplen
de seus petons.

Jo en tinc un ruquet
molt maco...

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys.
Magdalena Setó Vallverdú, 28 anys)

1.3.6. Poseu dintre, ninetes

Poseu dintre, ninetes,
ous, pollastres i coloms;
o bé conills,
o conillets o gallines,
sigui un anyell blanc,
blanc i hermós,
blanc i hermós,
blanc i hermós.
Vamos, noies,
no sigueu sordes,
vinguin, vinguin,
pomets de flors.
Aquestes Pasqüetes
alceu amb amor
salut i alegria
com vos desitja
el nostre cor.

(Alfons Alsamora Rosselló, 70)

1.3.7. Deixeu corrents, nenes, lo llit

Dei - xeu cor-rents, ne - nes lo llit i a la fi - nes-tra sor - tiu se - guit!

Per - què ve - nim, molt con-ten-tets, per a can - tar nos-tres cants a - le - grets.

Ne - nes tor - to - li - nes, flors de di - a - mant .

Ma - que-tes com val - tres al món no n'hi ha, sí, al món no n'hi

ha! En mi - rar nos - tres cis - te - lles, en - ga - la - na-des de

flors i de flors. Po - seu a din - tre ous i co - nills i al-gun co - lom.

Po - seu a din - tre els vos-tres cors a - mor a - mor, a - mor!

Deixeu corrents, nenes, lo llit
i a la finestra sortiu seguit,
perquè venim, molt contentets,
per a cantar nostres cants alegrets.

Nenes, tortolines, flors de diamant,
maquetes com valtres
al món no n'hi han.
Sí, al món no n'hi han.

En mirar, mirar nostres cistelles
engalanades de flors i de flors,
poseu a dintre ous i conills

i algun colom;
poseu a dintre els vostres cors.
Amor, amor, amor.

(Carme Griñó Vallverdú, 73 anys)

1.4. LA MONA

Cantarelles per anar a buscar la mona

Pasqua és avui,
la mona jo la vui.
Pasqua és demà,
la mona m'aniré a menjar.

(Teresa Miret Sarrà, 43 anys)

Pasqua és avui,
la mona jo la vull.
Si me la voleu donar,
demà me l'aniré a menjar.

(Carme Solé Amorós, 80 anys)

1.5. CANÇONS DEL MES DE MAIG

El mes de maig era un temps especial en el calendari religiós perquè es dedicava a la Mare de Déu; per això se l'anomenava el mes de Maria o el mes de les flors perquè coincideix amb la florida primaveral. La canalla del col·legi i de les monges anava a l'església a portar poms de flors i cantar cançons dedicades a la Verge Maria.

1.5.1. Corona de roses

Lletra de Jacint Verdaguer, inclosa en el poemari Lo Sant Rosari, música de Lluís Romeu.

Corona de roses
que a la Verge fem,
corona de roses
que en cel tindrem.

És l'Ave Maria
suau melodia
baixada del cel,
que l'ànima pura
pel llavi dolçura
rosada de mel.

Corona...

Sant Domingo un dia
les roses collia
del roser sagrat;
les quinze més belles
semblaven estrelles
del cel estrellat.

Corona...

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)

1.5.2. Collint violetes

Lletra de Jacint Verdaguer i música de Lluís Romeu

Co - llint vi - o - le - tes ial - gun ge - sa - mí, can - ta - va - mo - re - tes
 Tot di - ent - mejn - gra - ta, m'es - pe - raun pas - tor, lla - ça - des de pla - ta,
 diu - men - geal - ma tí . L'Au - ro - raen vo - li - a per son ros - si - nyol,
 lla - ça - de - tes d'or . L'Au - ro - raen - vo - li - a per son ros - si - nyol,
 jo li res - po - ni - a : din, do. Joen soc de Ma - ri - a.
 sien té ge - lo - si - a, _____ din, do. Joen soc de Ma - ri - a.

Collint violetes
 i algun gessamí,
 cantava amoretes
 diumenge al matí.
 L'aurora en volia
 per son rossinyol,
 jo li responia: din, do.
 Jo en soc de Maria.

Tot dient-me ingrata,
 m'apara un pastor,
 llaçades de plata,
 llaçadetes d'or,

.....
 si en té gelosia,
 din, do.
 Jo en soc de Maria.

Passarells i merles
l'han après de mi
aquest nom de perles
que tan refilí
i en la branca on nia
canta el rossinyol
i amb gran melodia,
din, do.
Jo en soc de Maria.

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys. Magdalena Setó Vallverdú, 28 anys)

1.5.3. Que n'és de blanca
Lletra de Jacint Verdaguer

Què n'és de blanca
la neu novella,
dalt d'una branca
del Pirineu.
Més blanca que ella
sou Vós poncella,
poncella rosa,
mare i esposa
de tot un Déu.

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)

1.5.4. El gira-sol
Lletra de Jacint Verdaguer. La informant ens va dir que es cantava l'últim dia de maig.

El gira-sol,
de tant adorar el sol,
n'ha presa la fesomia.

Tot el sant dia
el segueix amb sa mirada,
com l'aimador
a l'aimada.
Quan veu que neix allà baix,
ja està rient;
quan mor el ponent,
està plorant.
Llavors el gira-sol
és gran.
Gira-sol d'un sol ponent
gelós.

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)

1.5.5. Soc petiteta (Poema)

Soc petiteta,
i de versos no en sé dir,
si voleu el meu cor,
ja el teniu aquí.

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)

1.6. SANT ISIDRE

El 15 de maig se celebra la festa de Sant Isidre. La quarteta resumeix la llegenda molt coneguda que explica que el sant era molt devot i anava a missa cada dia i mentrestant uns àngels li llauraven el camp. "El parell no vaga, no" es refereix als animals que continuaven treballant sense la presència de sant Isidre.

Sant Isidre, sant Isidre,
sant Isidre llaurador.
Sant Isidre se'n va a missa
i el parell no vaga, no.

(Carme Griñó Vallverdú, 73 anys)

1.7. SANT JOAN I SANT PERE

1.7.1. A la vola, vola, sant Pere

La festivitat de Sant Joan combina elements pagans, com la celebració del solstici d'estiu, i cristians, pel naixement de sant Joan Baptista. Se saltava una foguera com a símbol per demanar sort i salut. Quan hi havia la foguera feta era costum agafar la canalla per sota el braç i passar-la per damunt del foc. Segons la creença popular, tenia la finalitat d'evitar la malaltia de la ronya. Es recitava:

A la vola, vola, sant Pere,
a la vola, vola, sant Joan,
Sant Pere és bon home,
Sant Joan, bon sant.
Apòstols de Déu,
gardeu-nos de ronya,
per l'amor de Déu.

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)

1.8. NADAL

1.8.1. Ara ve Nadal

Cantarella

Ara ve Nadal,
matarem el gall
i a la tia Pepa
n'hi donarem un tall.

(Antonieta Oliveras Duch, 54 anys)

1.8.2. Feina faig de pastoreta

Feina faig de pastoreta
tant l'hivern com a l'istiu;
faci sol, faci fresqueta,
io pasturo la cabreta
vora el riu.

Allà n'hi ha una casa blanca,
el niuet dels meus amors;
a ma ditxa res li manca
perquè jo d'enquella branca
en soc la flor.

Si voleu vindre, Maria,
amb l'espòs i el Jesuset
em dareu molta alegria,
no us esteu a l'establia
patint fred.

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)

1.9. EL TIÓ

*El tió de Nadal simbolitza el culte a la natura i la fertilitat.
Cantarelles per a fer cagar el tió.*

1.9.1. El dia de Nadal

El dia de Nadal
posarem lo porc en sal,
la gallina a la pastera,
lo pollí a dalt del pi;
toca, toca, Valentí.
Ara baixen bous i vaques,
les gallines amb sabates,
els capons amb sabatons.
El vicari fa torrons,
de petits i de rodons,
la guineu els ha tastat
si són dolços o salats.
Marieta, posa-hi sucre
que seran un poc millor,
caga tió,
si no et donaré
un cop de bastó!

correu, correu, minyons,
que el vicari fa torrons
de llargs i de rodons,

Afegitó a la cançó:

Joan Nadal,
caga torrons
i pixa vi blanc.

(Teresina Sarrà Vilalta, 67)

Caga tió,
caga torró,
caga vi blanc,
si no et tiraré
de dalt a baix del barranc.

(Carme Alsamora Roselló, 68 anys)

1.9.2. Parenostre del tió. Variant 1

Les versions populars de cantarelles per fer cagar el tió, anomenades Parenostre del tió, recorden l'oració litúrgica del parenostre.

Parenostre del tió,
bon Nadal que Déu nos do;
ara en venen festes,
festes gloriuses.
Dones curioses
renteu los tinells,
renteu-los bé
que fumarem torrons,
gall dindis i capons.
Joan Nadal, caga tió
si no et donaré
un cop de bastó!

(Maria Serramià Pons, 74 anys)

1.9.3. Parenostre del tió. Variant 2

Parenostre del tió,
bon Nadal que Déu nos do.
Ara venen festes,
festes precioses,
dones curioses
renteu els plats,
renteu-los bé,
que Nadal ja ve.
Torrons d'avellana,
torrons de pinyó;
caga tió,
si no et donaré
un cop de bastó!

(Montserrat Tarragó Vilà, 52 anys)

1.9.4. Tió de Nadal

Tió de Nadal,
caga ben alt;
no caguis aringades
que són salades,
caga torrons,
que són més bons.

(Ramon Pàmies Pascual, 54 anys)

1.9.5. Cançó del tió. Variant 1

Caga, tió,
caga torró,
pixa vi blanc;
que en són festes d'alegria,
santes pasqües de Nadal.

(Dolores Vidal Romans, 78, anys)

1.9.6. Cançó del tió. Variant 2

Caga tió,
si no et donaré
un cop de bastó.
Pixa vi blanc,
si no et tiraré
de cap al barranc.

(Alfons Alsamora Rosselló, 70 anys)

1.9.7. Cançó del tió. Variant 3

Caga, tió,
caga torró,
no caguis arengades
que són massa salades,
caga torronets
que són més dolcets.

(Carme Griñó Vallverdú, 73 anys)

1.9.8. Tronc d'oliver corcat

Tronc d'oliver corcat,
que per vell t'han arrencat;
t'han portat a rodolons
perquè caguessis torrons.

(Antonieta Oliveras Duch, 54 anys)

GERROS

Peces que complien una funció decorativa i se situaven en llocs prominents de les estances, com ara en calaixeres, vitrines, al rebedor...

2. CANÇONS I CANTARELLES

En aquest apartat es recullen cançons i cantarelles relacionades amb el pas del anys, des del naixement fins a la vida adulta.

2.1. CANÇONS DE BRESSOL

Són melodies de ritme suau i repetitiu que imiten el batec del cor, i amb el balanceig del cos, faciliten el son i proporcionen un ambient relaxat a l'infant, tot creant un vincle emocional. Algunes nades també s'utilitzaven com a cançons de bressol.

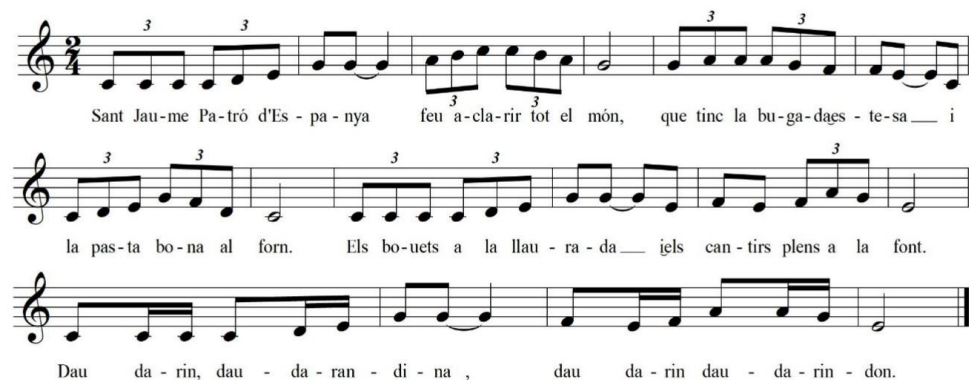
2.1.1. Sant Joan, feu-lo ben gran

Sant Joan, feu-lo ben gran,
Sant Martí, feu-lo adormir;
doneu-li una dormideta
finses demà al dematí.

(Carme Griñó Vallverdú, 73 anys)

2.1.2. Sant Jaume, patró d'Espanya

Sant Jau-me Pa-tró d'Es - pa - nya feu a-cla-rir tot el món, que tinc la bu-ga-das - te-sa ___ i

la pas-ta bo-na al forn. Els bo-uets a la llau - ra - da ___ iels can - tirs plens a la font.

Dau da - rin, dau - da - ran - di - na , dau da - rin dau - da - rin - don.

Sant Jaume, patró d'Espanya,
 feu-me aclarir tot lo món,
 que tinc la bugada estesa
 i la pasta bona al forn,
 los platarets a la taula
 i els cantarets a la font.
 Sant Jaume, patró d'Espanya,
 feu-me aclarir tot lo món.

(Carme Griñó Vallverdú, 73 anys)

** Una altra versió. La informant explica que també es cantava a l'era per allunyar la pluja.*

Sant Jaume, patró d'Espanya,
 feu aclarir tot lo món,
 que tinc la bugada estesa
 i la pasta bona al forn,
 els bouets a la llaurada
 i els cantarets a la font,
 la canalla tinc a casa
 que ploreu que tenen son.

(Dolores Vidal Romans, 78 anys)

**Una altra versió*

Sant Jaume, patró d'Espanya,
feu aclarir tot el món,
que tinc la bugada estesa
i la pasta bona al forn,
els bouets a la llaurada
i els càntirs plens a la font.
Daudarín, daudarandina,
daudarín, daudarindon.

(Maria Serramià Pons, 74 anys)

2.1.3. Mare de Déu de la soneta

Mare de Déu de la soneta
ensenyeu-me de cosir,
que en tinc el ruc per la cua
que m'acaba de fugir.

(Carme Solé Amorós, 80 anys)

2.1.4. La mare de Déu, quan era xiqueta

La Mare de Déu,
quan era xiqueta,
anava a costura,
a aprendre de lletra.
Amb un llibret d'or
i una cistelleta
que hi duia un menjar
amb una pereta.
Tralaralalala tralarà lalaró,
Tralaralalala, tralarà la, la.

(Maria Serramià Pons, 74 anys)

Una altra versió

La Mare de Déu,
quan era xiqueta,
anava a costura
a aprendre de lletra.
Amb un llibret d'or
com santa Pauleta.
Déu vos guard, Maria,
Déu vos guard, Pauleta.
Oh, oh, oh...

(Aurèlia Ódena Cartañà, 65 anys)

2.1.5. La nit de Nadal

La nit de Nadal
és nit d'alegria,
el fill de Maria
n'és nat al portal.

Perquè tingui son
aquesta nit santa,
sa mare li canta
la non noron non.

Non, non, fes fillet,
que et vetlla la mare;
non, non, fes que el pare
te'n fa un bressolet.

Te'l fa de marfil
i fusta dura
per llaços n'hi posa
poncelles d'abril.

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)

2.1.6. Soneta, vine aquí *Cantarella*

Soneta, vine aquí,
a la voreta del coixí.
Quan la soneta vindrà,
el nen s'endormirà.
El nen s'endormirà,
el nen s'endormiria;
la mama li cantarà,
la mama li cantaria.
Oh, oh, oh, ...

(Aurèlia Òdena Cartaà, 65 anys)

2.1.7. Riu, tendre infant

Riu tendre infant quan jo et fa - ci ma - ne - tes. Riu com els
an - gels que ju - guen al cel. Que la ³ma - do - na sap
fer u - nes fes - te - tes dol - ces, més dol - ces que bres - ques de mel.

Riu, tendre infant,
 quan jo et faci manetes,
 riu com els àngels
 que juguen al cel.
 Que la madona
 sap fer unes festetes
 dolces, més dolces
 que bresques de mel.
 Quan siguis gran
 i jo sigui velleta,
 guia'm com ara
 jo et guio a tu,
 les meves ales
 de mil ocelletes
 sense un costat
 no em podrien pas dur.

(Màbila Grau Maré, 91 anys)

2.1.8. Tan petiteta, tan petitona

Poema "La doneta" de Francesc Sitjar, musicat per la compositora Narcisa Freixas (1859 - 1926)

Tan petiteta,
 tan petitona,
 sap de fer punta,
 sap de llegir.

Cap a l'escola
se'n va soleta,
canta que
canta tot lo camí.
Lala, larala,
lala, larala.

(Carme Griñó Vallverdú, 73 anys)

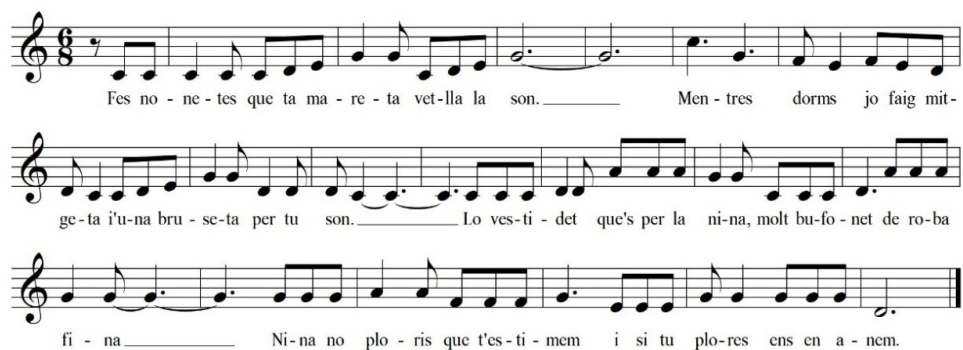
2.1.9. Tan petit i no puc anar a escola

Tan pe - ti - tet i no puc anar a'es - co - la, tan pe - ti - tet i la
ma - re s'ha mort. Qui - na tris - tor! Diu que tinc que ser'a - pre - nent de man -
xai - re. Ma - re del cor! Or - fe de lle - tra i dels teus pe - tons! No, no i'no.

Tan petit
i no puc anar a l'escola,
tan petit
i la mare s'ha mort.
Quina tristor,
diu que tinc que ser
aprenent de manxaire.
Mare del cor!
Orfe de lletra
i dels teus petons!
No, no i no.

(Maria Serramià Pons, 74 anys)

2.1.10. Nina dorm i fes nonetes

Fes no - ne - tes que ta ma - re - ta vet-lla la son. Men - tres dorms jo faig mit-ge-ta i'u-na bru - se-ta per tu son. Lo ves-ti - det que's per la ni-na, molt bu-fo - net de ro-ba fi - na. Ni-na no plo - ris que t'es-ti - mem i si tu plo-res ens en a - nem.

Nina, dorm
i fes nonetes,
que ta maretta
vetlla la son.
Mentres dorms,
jo fai mitgeta
i una bruseta
per tu són.

Lo vestidet,
que és per la nina,
molt bufonet
de roba fina.
Nina, no ploris,
que t'estimem,
i si tu plores
ens en anem.

Nina dorm
...

(Maria Pascual Llor, 78 anys)

* *Una altra versió*

Nina, dorm
i fes nonetes,
que ta mareta
vetlla la son.
Mentres dorms,
jo en faig mitgeta
i una bruseta
per tu sol.
Nina, no ploris,
que t'estimem,
i si tu plores
ens en anem.
Nina, dorm
i fes nonetes.

(Antonieta Oliveras Duch, 54 anys)

2.1.11. La mare

Aquesta cançó, tan coneguda, va ser escrita per Manuel Sugrañes l'any 1929; la música és de Joan Costa. Va ser molt popularitzada per José Gómez Romero, de nom artístic Dyango.

El nin és petit
i mig adormit
la mare se'l mira.
No el deixa mai sol
i junt al bressol
joiosa sospira.
El meu nin val un mon, un tresor.
I l'adorm tot cantant amorosa:
Fes nones, reiet,
fes nones, fill meu,
que ets un angelet

que m'ha enviat Déu.
Li besa la cara
i li besa al front.
Petons d'una mare,
lo més gran del món.
La mare plorant
li diu cada dia:
No surtis de nit,
desprecia el brogit,
treballa, estudia.
I amagant-li
els defectes que té,
ella amorosa el guia.
Perdona'm, reiet;
perdona'm, fill meu,
però t'haig de dir
que el meu cor et veu
per molt mal camí.
No abaixis la cara,
aixeca així el front,
que et queda una mare,
lo más gran del món!

(Carme Griñó Vallverdú, 73 anys)

2.1.12. Esta niña tiene sueño
Aprisa a València.

Esta niña tiene sueño,
no tiene cama ni cuna.
San José, que es carpintero,
pagando la haría una.

(Maria Fa Palau, 59 anys)

2.2. CANTARELLES PER A NADONS

Són peces breus que es fan servir en jocs de falda i de mans. Estan destinades a despertar la consciència i els sentits dels infants tot fent-los magarrufes i a la vegada crear vincles afectius amb els adults amb qui interactuen.

2.2.1. Aquest és lo pare

Amb la criatura asseguda a la falda, se li agafa la maneta i tot movent dit per dit, començant pel gros, se li diu:

Aquest és lo pare,
aquest és la mare,
aquest fa les sopes,
aquest se les menja totes,
i aquest diu...
marraganyiu, marraganyau,
per a mi no me'n deixau.

(Ramona Vallverdú Albes, 48 anys)

** Una altra versió*

Aquest és lo pare,
aquest és la mare,
aquest fa les sopes,
aquest se les menja totes,
i aquest fa...
garranyiu, garranyau,
que a mi no me'n dau
les sopetes que menjau.

(Teresina Sarrà Vilalta, 67 anys)

2.2.2. Mans, manetes

S'agafen les manetes de l'infant i es fan picar suaument al ritme de la cantarella.

Mans, manetes,
pica les tetes,
pica-les tu,
que seran boniquetes.

(Teresa Solanes Fort, 80 anys)

Una altra versió

Pata, manetes,
que són boniquetes;
pata-les tu,
que són per a tu.

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)

2.2.3. Gateta, gateta, mixoia

S'agafen les mans de la criatura i, tot passant-les-hi per la cara, es diu:

Gateta, gateta, mixoia,
s'ha menjat la carneta de l'olla,
els ouets del ponedor,
rissalandó!

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)

2.2.4. Pon, titeta, pon

S'agafa un ditet de l'infant i es va picant amb ritme sobre el palmell de l'altra mà tot dient:

Pon, titeta, pon,
pon un coco,
pon un coco;
pon, titeta, pon,
pon un coco
per l'Anton.
Qui se'l menjarà
el/la...
Qui se'l menjarà
el/la...
per esmorzar!

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys) (*)

El mateix joc, amb una altra versió

Titeta pon,
pon un cocou,
per a sopar,
per a dinar.
Qui se'l menjarà
el/la... serà!

(Teresina Sarrà Vilalta, 67 anys)

2.2.5. Salta, milalta

S'agafa la criatura pels braços i se la fa saltar d'un escaló.

Salta, milalta,
trenca la galta,
Nostre Senyor
li dona un bon petó!

(Teresina Sarrà Vilalta, 67 anys)

2.2.6. Pom, pom! Qui hi ha?

És un diàleg establert entre els dits de la mà. Es comença pel dit del mig, que diu:

	—Pom, pom!
<i>Respon el dit gros:</i>	—Qui hi ha?
<i>Respon el dit petit:</i>	—Un frare.
<i>Respon el dit gros:</i>	—Mare!
<i>Respon un dels dos que queden:</i>	—Què mana?
<i>Respon el dit gros:</i>	—Hi ha un frare.
<i>Respon un dels dos que queden:</i>	—Digues-li que entri.
<i>Respon el dit gros:</i>	—Entri.
<i>Respon el dit petit:</i>	—Déu gràcies!

(Teresa Solanes Fort, 80 anys)

2.2.7. Peu petitó

S'agafa un peu de l'infant i es marca el ritme de la cantarella.

Peu petitó,
poteta de gallina,
peu petitó,
poteta de moixó.

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)

2.3. CANÇONS I CANTARELLES INFANTILS

Algunes d'aquestes cançons s'acompanyen de gesticulacions, especialment en els infants més petits.

2.3.1. L'elefant del parque

L'e-le-fant del par-que diu ques-tà ma - lalt, tè la po-ta coi-xaj l'al-tra li fa mal.
Van a bus-cargel met-ge, met - ge me-nes - cal; li ta-llen la po - ta al po-brega ni-mal.

L'elefant del parque
diu que està malalt,
té una pota coixa
i l'altra li fa mal.
Van a buscar el metge,
metge manescal;
li tallen la pota
al pobre animal.

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys) (*)

2.3.2. El gall i la gallina

Cantarella

El gall i la gallina
s'estaven al balcó,
la gallina s'adormia
i el gall li fa un petó.
Dolent! Més que dolent,
què dirà la gent!
Que diguin lo que vulguin
mentre jo estigui content.

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys) (*)

2.3.3. Caragol, treu banya

Caragol treu banya,
puja a la muntanya;
caragol bover,
jo també vindré.

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)

2.3.4. Ton pare no té nas

Ton pare no té nas
ton pare no té nas,
ta mare és xata.
Ton germanet petit
té nas de patata.

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys) (*)

2.3.5. Cirereta em fa cantar

Cirereta em fa cantar
quan la veia,
quan la veia.
Cirereta em fa cantar
quan la veia madurar.

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys) (*)

2.3.6. Pastoret d'on vens?

Pas - to - ret d'on vens? de la mun - ta - nya de la mun - ta - nya. Pas - to -
ret d'on vens? de la mun - ta - nya de veu - reel temps. Quin temps
fa? plou i ne - va, plou i ne - va. Quin temps fa? plou i
ne - vaj ne - va - rà.

Pastoret, d'on vens?
De la muntanya,
de la muntanya.
Pastoret, d'on vens?
De la muntanya
de veure el temps.
Quin temps fa?
Plou i neva,
Plou i neva.
Quin temps fa?
Plou i neva
i nevarà.

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys) (*)

2.3.7. Ning, ning, fa la campaneta

Es cantava en sortir de l'escola.

Ning ning fa la cam-pa - ne - ta nang, nang la cam-pa - na fa. És la que to - ca les
 ho - res a - llà dalt del cam - pa - nar. La pe - tit - taen to - ca la mes - tra quan és
 ho - ra de ple - gar, queen re - pi - ca tan a - le - gre queem fa ga - nes de sal -
 (♩=♩)
 tar tra - là la - la - rà tra - là la - la - rà tra - là la - la - rà!

Ning, ning, fa la campaneta,
 nang, nang, la campana fa.
 És la que toca les hores
 allà dalt del campanar.
 La petita en toca la mestra
 quan és hora de plegar,
 que en repica tan alegre
 que em fa ganes de saltar.
 Trala, lalarà (3)

(Maria Fa Palau, 59 anys)

2.3.8. Plou i fa sol

Plou i fa sol,
 les bruixes es pentinen.
 Plou i fa sol,
 les bruixes porten dol.

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)

2.3.9. La lluna, la pruna

La lluna, la pruna,
vestida de dol,
son pare la crida
i sa mare no ho vol.

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)

2.3.10. Quan som vius

Cantarella que es deia en entrar a casa per avisar que s'estava pujant i per fer por a la canalla.

Quan som vius,
anem pels rius.
Quan som morts,
anem pels horts.
Ànima, que passes pena,
seu-te aquí a l'hort, a la perera.

I nantres ja corríem esverats.

(Carme Alsamora Roselló, 68 anys)

2.3.11. Tinc una nena que m'estima

Tinc u - na ne - na que m'es - ti - ma, que diu molt bé pa - pà i ma - mà.
Quan jo se - ré bo - na mi - nyo - na, i no fa - ré mai en - fa - dar,
Quan la ma - mà vin - drà a bus - car - me, to - ta so - le - ta hi a - ni - ré

Que si vos - tés vo - len sen - tir - la, veu - ran molt bé com sap plo - rar.
to - tes les ne - nes de col - le - gi em por - ta - ran a pas - se - jar.
i al jar - di - net de ca - sa me - va tots els cla - vells jo, en co - lli - ré.

Tinc una nena que m'estima,
que diu molt bé papà i mamà.
Que si vostès volen sentir-la,
veuran molt bé com sap plorar.

Quan jo seré bona minyona,
i no faré mai enfadar,
totes les nenes del col·legi
em portaran a passejar.

Quan la mama vindrà a buscar-me,
tota soleta hi aniré
i al jardinet de casa meva
tots els clavells jo en colliré.

(Mercedes Vallvè Vidal, 69 anys)

2.3.12. Cançó de les mentides

Una casa se quemó.
una casa se quemó;
Un ciego se la miraba, oídá!
Un ciego se la miraba, oídà!
Un mudo llamaba gente
y un cojo llevaba el agua, oídá!
Aquesta és la cançó,
la cançó de les mentides, oídà!
Si la voleu saber,
aneu a Filipines, oídà!
A la mar corren conills,
a la muntanya, anguiles, oídà!
A les soques dels xiprers,
s'hi fan grosses les sardines, oídà!

(Carme Griñó Vallverdú, 73 anys)

2.3.13. Fins a la nit

Fins a la nit,
el pare serà fora.
La mare també
ben tard arribarà.
Tralalarà, lalaralà, larà,
tralalarà, lalarà, la, la.
Voleu venir
a l'hort de les pereres,
que el mur és molt baix
i fa de bon saltar?
Tralalarà, lalaralà, larà,
tralalarà, lalarà, la, la.
Val més anem
seguir cap a l'escola,
que el pare es fa vell
i l'haurem d'ajudar.
Tralalarà, lalaralà, larà,
tralalarà, lalarà, la, la.

(Maria Serramià Pons, 74 anys)

2.3.14. Demà és festa

Es cantava la vigília de Sant Josep o d'un dia de festa.

De - mà és fes - ta, sant Jo - sep la fa; a - ga - fa l'es - co - pe - ta i se'n
va a ca - çar. Ti - ra un ti - ro ma - ta un par - dal, ves - tit de ge - ne -
-ral. Surt san - ta An - na to - cant la cam - pa - na, surt sant Ma - gí to -
-cant el vi - o - lí. Sur - ten els an - ge - lets to - cant els pla - te - rets.

Demà és festa,
sant Josep la fa;
agafa l'escopeta
i se'n va a caçar.

Tira un tiro,
mata una pardal
vestit de general.
Surt santa Anna
tocant la campana.

Surt sant Magí,
tocant el volí.
Surten els angelets,
tocant els platerets.

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)

2.4. ESTIRABOTS INFANTILS

Ens referim a aquelles dites o sortides incongruents, sovint amb doble sentit, que només pretenen fer riure, fer gresca o burlar-se de qui les escolta; també se'ls anomena retrucs.

2.4.1. Mirambello, mirambello, mirambello

Mirambello, mirambello, mirambello,
t'han plantat una bleda en el clatello.
És això, és això, un cistell de coliflor.

(Carme Griñó Vallverdú, 73 anys)

2.4.2. Pare nostre

Pare nostre,
tant que costa,
tan petit,
ja està dit!

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)

2.4.3. Com te trobes?

—Com te trobes?
—Per les coves.
—Com te tens?
—Per les dents.
—Per on vas?
—Pel fenàs.
—Per on passa el tren?
—Per la via.
—Calla, ruc, jo ja ho sabia!

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)

2.4.4. En Llopis i en Llepis

En Llopis i en Llepis
van fer un bagul.
En Llopis va fer la tapa
i en Llepis el cul.

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)

2.4.5. Quan la lluna fa galdufa

La galdufa és l'halo lluminós al voltant d'un astre.

Quan la lluna fa galdufa...
dos pets i una llufa!

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)

2.4.6. Què són dues nixoles?

—Què són dues nixoles?
—Un carall i dues boles.

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)

2.4.7. Surinya, suranya

Surinya, suranya,
dos carallots agafats en una canya!

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)

2.4.8. Veieu fum? Ensumania amunt!

El seu padrí els ho deia quan torraven pa.

Veieu fum?
Ensumania amunt
trobaràs un capellà
que et darà un bocí de pa,
una carabasseta de vi,
tira, Martí!

Llavors naltros ia berenàvem.

(Teresa Carré Pàmies, 64 anys)

2.4.9. Pel senyal de la canal

Es reproduïxen els moviments del ritus catòlic de senyar-se, consistent en fer quatre creus: una al front, una a la boca, una altra al pit i l'última del front al melic i a les espatlles.

Pel senyal de la canal
de la petxina esgarrapina,
va un soldat i trenca un plat
que ja estava mig badat.

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)

2.5. GALANTEIG

Les cançons i corrandes de galanteig estan pensades per rondar les noies. Les set primeres que presentem estan relacionades amb noies i nois de Vimbodí; hi trobarem sentiments de pertinença al grup, d'ironia, de burla o de gelosia vers els nois de pobles veïns.

2.5.1. Carabassa me n'han dada

Carabassa me n'han dada,
tallada amb un ganivet.
M'estimo més carabassa⁷
que la noia del Tullet.

Carabassa me n'han dada,
tallada amb un falçó.
M'estimo més carabassa
que la noia del Saltó.

(Maria Pascual Llorc, 78 anys)

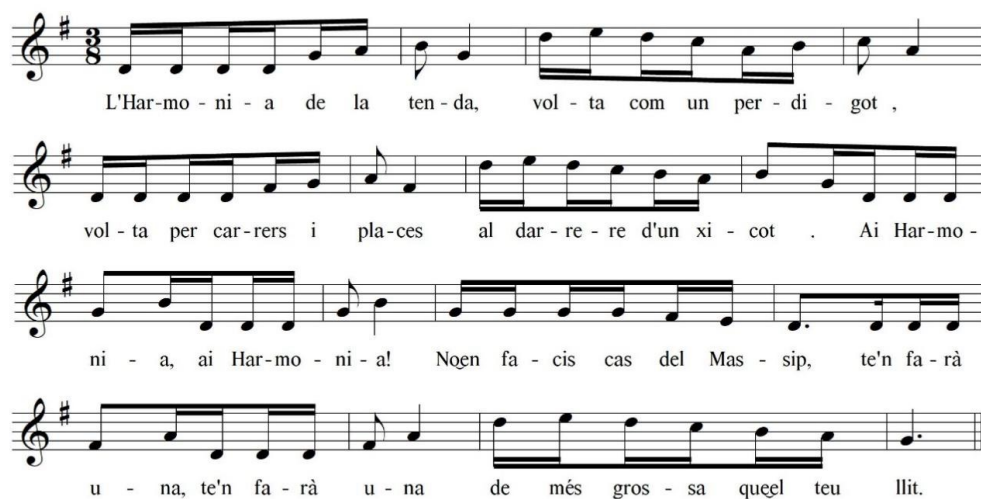
2.5.2. Les noies de Vimbodí

Les noies de Vimbodí
són moltes i valen poc,
per a coure una arengada
esbarrien tot lo foc.

Les noies de Vimbodí
totes tenen un costum,
que quan se'n van a dormir
d'una bufada apaguen el llum.

(Teresina Sarrà Vilalta, 67)

2.5.3. L'Harmonia de la tenda

L'Har-mo - ni - a de la ten - da, vol - ta com un per - di - got ,
vol - ta per car-rers i pla-ces al dar-re - re d'un xi - cot . Ai Har-mo -
ni - a, ai Har-mo - ni - a! Noen fa - cis cas del Mas - sip, te'n fa - rà
u - na, te'n fa - rà u - na de més gros - sa queel teu llit.

L'Harmonia de la tenda
volta com un perdigot,
volta per carrers i places
al darrere d'un xicot.
Ai Harmonia, ai Harmonia!
No en facis cas del Massip,

te'n farà una, te'n farà una
de més grossa que el teu llit.

L'Harmonia i el Massip
a la porta del safareig
han armat un gran festeig
i han parlat de coses del llit.

Ai Harmonia...

(Dolores Vidal Romans, 78 anys. Maria Roig Degràcia, 73 anys)

2.5.4. A les noies del poble

El cor La Paloma de la Conca es va fundar el 1928; tenia un repertori de música popular catalana, sardanes i caramelles. El dia de la inauguració de l'estendard, el 1929, es va estrenar aquesta cançó dedicada a les noies de Vimbodí. Fou escrita pel mestre Joan Manresa Martínez i Josep M. Ferré Torres com a president de l'entitat; el director del cor era Josep Mestres Plassa (Silo). Les noies del poble van fer una col·lecta per posar un llaç a l'estendard dels diferents grups i van llegir un text de benvinguda, d'agraïment, d'homenatge i de reivindicació per convertir el cor en orfeó, i perquè també hi poguessin participar les dones.

Per la seva rellevància, reproduïm el parlament que ens va transmetre de memòria Maria Roig Degràcia:

“En nom propi i de les noies d'aquest poble, us dono la benvinguda als Cors de Clavé, com que també us desitgem una feliç estança entre nosaltres, que encara que sigui breu, al menys pugueu emportar-vos un bon record de la nostra vila.

Com estem veient avui, en el poble de Vimbodí, amb motiu de la celebració de la inauguració de l'estendard del seu coro, es presta a rendir un modest però sincer homenatge a l'immortal fundador dels coros de Catalunya. I nosaltres, per demostrar nostra simpatia en vers els que conreen el noble art del cant, volem dedicar-los una petita ofrena consistent en un llaç per a la seva bandera. Hem fet aquesta gesta per poder correspondre i perquè sigui un al·licient als ratos que passen per poder sentir-se cantades, que tant nos complauen.

I nosaltres, noies de Vimbodí, hauríem de fer una cosa pràctica: presentar-nos per cantar i poguer demostrar públicament que som entusiastes del cant i hauríem de proposar que ens admetessin en el seu coró, transformant-lo en orfeó”.

6 Ja que_a_vuies nostra fes-ta amb jus-tí-cia po-dem dir que les no-ies més bo-

11 -ni- que les te - nim a Vim-bo - dí. Són ca-ri - nyo-ses, molt ju-ga - ne - res i d'e-le-

15 gan - tes en - ca-ra més. Les que fes - te - gen són molt a - ten - tes i de xa -

21 - mo - ses en - ca - ra més. Les mo-re-nes i les ros-ses to - tes te-nen un bon cor;

26 tot - homs ap que en a-quest po - ble són les no - ies un tre - sor. E - lles te-nen tot

31 grà-cia: i el seu ca-mi-nares ai-rós, les mi-ra-des i els som - riu - re tam-bé es

36 molt en - gres - ca - dor. Per lo tant, re-beu don - ze - lles a - quest cant com be-lla

40 flor, que els de la Pa - lo - ma jo - io - sos us de - di - quen amb a -

44 -mor Per lo tant, re-beu don - ze - lles a-quest cant com be - lla

flor, que els de la Pa - lo - ma jo - io - sos us de - di - quen de tot cor!

Ja que avui és nostra festa
i amb cantúries (justícia) celebrem,
a les noies d'aquest poble
un cant els dedicarem.

Són tan belles i eixerides
que amb justícia podem dir
que les noies més boniques
les tenim a Vimbodí.

Són carinyoses, molt juganeres
i d'elegantes encara més!
Les que festegen són molt atentes
i molt xamoses amb el promès.

Les morenes i les rosses
totes tenen un bon cor;
tothom sap que en aquest poble
són les noies un tresor.

Elles tenen en tot gràcia;
si el seu caminar és airós,
les mirades i el somriure
també és molt engrescador.

Per lo tant, rebeu donzelles
aquest cant com bella flor,
que els de la Paloma, joiosos,
us dediquen amb amor. (bis “de tot cor”)

(Maria Roig Degràcia, 73 anys. Anton Amorós Fa, 67 anys)

2.5.5. En el poble que estem

Aquestes cobles van ser compostes pels nois del poble com a escarni a les noies que ballaven amb els forasters:

En el po-ble que es-tem es-tà pas-sant un gran cas amb les no-ies que ara
 ba-llen que no sa-ben do-nar un pas. U-na és la Na-dal la del Fa-i la del Sus-
 quets, la Re-be-ca i la Mar-cel·li-na i la del cal Xar-ro-net. Tam-bé tro-ba-
 -reu les de cal Pe-pet, l'El-vi-ra Pas-tor i les de ca l'An-glès. La del'es-tu-
 -diant la Mer-cè Ca-ne-la la de Cal Ni-na les del gra-vat ja em a-ca-
 bat. A-ques-ta co-lla sa-bem que bus-queu u-na for-tu-na i es
 pen-sen que són molt ma-ques i val més u-na mo-na. Doncs no-ies ja po-deu
 fer a no-sal-tre tant se'n sen-do-na si va ma-la-ment com bé, mi-llor que va-gi la
 co-sa I el di-a que es-ca-si u-na d'a-ques-ta co-lla que fan par-
 -lar, no-sal-tre, com fills del po-ble de ma-na rem per fer es-co-lar.

En el poble que estem
està passant un gran cas
amb les noies que ara ballen,
que no saben donar un pas.

Totes elles en tenen
de pretensions un sin fi,
doncs aneu molt en cuidado
que no us quedeu per vestir.

Una és la Nadal,
la del Fa i la del Suquets,
la Claudida i la Marcel·lina
i la del cal Xarronet.

També trobareu les de cal Pepet,
l'Elvira Pastor i les de ca l'Anglès.
La Mercè Canela, la Maria Nina,
la de l'Estudiant i la del Gravat.
Ja hem acabat.

Aquesta colla sabem
que es creuen ser alguna cosa
i nosaltres els diem
que val més una mona.

Ai, noies, ja podeu fer,
a nosaltres tant se'ns en dona
si va malament com bé,
millor que vagi la cosa.

I el dia que es casi una
d'aquesta colla que fan parlar,
nosaltres, com fills del poble,
demanarem per fer d'escolà.

(Teresina Miret Sarrà, 43 anys. Maria Roig Degràcia, 73 anys)

2.5.6. Els jugadors de Montblanc

Dedicada als jugadors de cartes de Montblanc.

En aquest poble en passa un cas, un cas, un cas,
que cada dia el veureu, veureu, veureu;
en un cafè que és molt antic, antic, antic,
cada dia allí el veureu, veureu, veureu.

Els jugadors de Montblanc
cada dia són aquí,
se pensen que som uns burros,
ens prenen els duros
i se'n van a dormir.

Quan la barca va pel mar
i no comença a anar bé,
si s'alça de la cadira
i s'hi assenta un que és lo cafeter.
Un jove n'està malalt, malalt, malalt
que no sé si ho aguantarà, tarà, tarà.
I sabeu perquè ho aguanta, ho aguanta, ho aguanta?
I sabeu perquè ho aguanta?
Perquè ahir no va guanyar.

(Dolores Vidal Romans, 78 anys)

2.5.7. Nantres som nantres

Nantres som nantres,
nantres, nantres.
Nantres som nantres
nantres som.
Som una colla
sense xo ni arri;
i la gresca no s'ha d'acabar.

Comprarem una guitarrota
i el que no canti
el farem ballar. Ja està!

(Maria Roig Degràcia, 73 anys)

2.5.8. Començant pel noi del Manco

Cançó incompleta que va anomenant nois i noies de la mateixa colla.

Començant pel noi del Manco,
el del Pega i del Sarrà
i també el del Cosme Gàbia,
el del Miret i el Ruau...

Después ia venia lo de les noies, que eren, doncs, la Marcelina, la Carme Xarroneta, la Claudina Tulleta, que encara és viva avui, i tota la jarca que anaven junts. Això ho va fer lo Jaume Miret, que, doncs, tenia gràcia en fer com una mica de poesia.

Aquestes són les nenes
que els hi agrada el xiular i el xiular,
però el xiulet que elles volen
naltres no els hi volem deixar!

(Jaume Fort Farré, 65 anys)

2.5.9. Tinc una nina molt bufona

Tinc una nina molt bufona
que em diu molt bé papà i mamà;
i si un marit vol que l'estimi,
ha d'estimar el meu bebè.

Tinc esperances
que si em caso,
la nina a casa
m'enduré.

Començarem
per jugar a nines
i acabarem
papà i mamà.

(Maria Pascual Llort, 78 anys)

2.5.10. Una rateta blanca

U-na ra-te - ta blan ca co-lo-ra-de-ta__del cap. Es-ta-va pre-nent la
fres ca__ al mig al mig del ter - rat. I al cap d'u-naes - to -
ne - ta se li pre-sen - te un - gat, gat blanc. Meu, meu, mar - ra -
meu! Ja en diu amb e - lla vol - guent dir: no t'es - pan - tis , mar - rui -
xe - ta , que no vinc per cap mal fi. E - lla prou se li a -
cos - taj la lle-pa i en fa: meu! iar - men la bron - ca del
si - gle__ pen-sant - se que nin - gú els veu!

Una rateta blanca
 coloradeta del cap
 estava prenent la fresca
 al mig mig del terrat,
 i al cap d'una estoneta
 se li presenta un gat:
 gat blanc.
 Meu, meu, marrameu!
 Ja en diu amb ella
 volguent dir:
 no t'espantis, marruixeta,
 que no vinc per cap mal fi.
 Ella prou se li acosta
 i la llepa i en fa: meu!
 I armen la bronca del sigle
 pensant-se que ningú els veu.

(Maria Fa Palau, 59 anys)

2.5.11. La Paula i el Jordi

Après del seu padrí. Totes les estrofes segueixen la mateixa estructura que la primera.

La Pau-la iel Jor-di es vo-len ca - sar — La Pau-la iel Jor-di es vo-len ca sar.

No te-nen ca - di-ra, no te-nen ca - di-ra, no te-nen ca - di-ra per a fes-te - jar.

La Paula i el Jordi
 se'n volen casar,
 la Paula i el Jordi
 se'n volen casar.
 No tenen cadira,

no tenen cadira,
no tenen cadira
per a festejar.

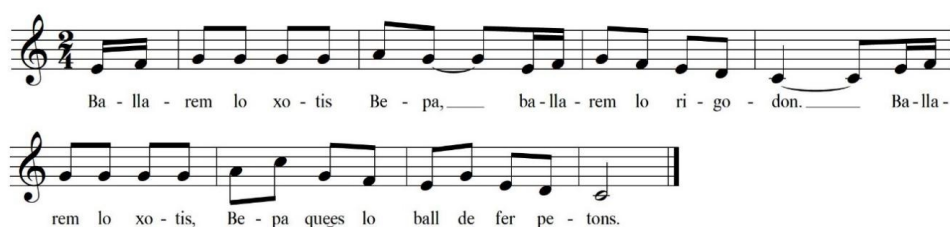
Lo Jordi li diu:
Paula ens casarem.
I ella li respon:
I com ho farem.

No t'espantis, Paula
que l'oncle ens darà
una taula vella
i un crostó de pa.

Un càntir sense oli,
un porró sens vi.
Això serà teu
si et cases amb mi.

(Maria Fa Palau, 59 anys)

2.5.12. Ballarem lo xotis, Pepa

Ballarem lo xotis, Pepa,
ballarem lo rigodon.
Ballarem lo xotis, Pepa,
que és ball de fer petons.

(Maria Fa Palau, 59 anys)

Una altra versió:

Ballarem lo xotis, Pepa,
ballarem lo rigodon,
i també una americana,
que és el ball de fer petons.

(Dolores Vidal Romans, 78 anys)

2.5.13. La sabateta de la minyona

La sabateta de la minyona
havia de servir de got.
La sabateta no era gaire neta
i no em feia gaire goig.

El peu no l'haureu,
jove tot ho voldríeu;
el peu no l'haureu,
jove tot ho voleu.

(Antonieta Oliveras Duch, 54 anys)

2.5.14. Marieta de la Pepa

Marieta de la Pepa
no tiris aigua al carrer,
que el teu maco passarà
i s'embrutarà el calcers.

Marieta de la Pepa
no tiris aigua al carrer
que les pedres són blanques
com la flor de l'ametller.
Oh, oh, oh...

(Aurèlia Òdena Cartañà, 65 anys)

2.5.15. Si tú fueras cara, cara, caramelo

Si tu fueras cara, cara, caramelo,
te daría un besito, quito, quito,
si tu fueras golo, golo, golosito,
go - lo - si -to.
¡Ay! ¡Qué risa que me das! ¡Ja, ja!
Cuando veo a un Serafín fin, fin,
que es un pobre farmacéutico
que no tiene fin.

(Dolores Vidal Romans, 78 anys)

2.5.16. Yo soy la pobre Rosita

Yo soy la pobre Rosita
y sólo espinas ofrezco;
aunque ves que soy bonita
a una rosa me parezco.

Mas ser pobre es mala cosa
según a muchos oí;
y aunque es bella flor la rosa,
todos se apartan de mí.

Sólo mi madre, que es mi alegría,
vivo pensando de noche y día;
y rezo mucho, pidiendo a Dios
que estemos juntas siempre las dos.
Que estemos juntas siempre las dos.

Una limosna buscando,
a la calle ha salido
y, al pedirla llorando,
la gente se ha reído.

¿Y por qué ríe la gente
viendo una niña llorar?
¿Por qué mirarla duramente
si no la han de consolar?

Sólo mi madre, que es mi alegría
...

(Maria Pascual Llort, 78 anys)

2.5.17. Búscame un galán (havanera)

Tus compañeros, de buen humor
trabajaban en un arenal
y no tenían ni un real,
y cantaban esta canción.
Las pobrecitas modistas,
¡qué apuraditas ellas se ven!;
trabajan de noche y día,
las pobrecitas, para comer.
Llega el domingo, ¡qué dolor!,
hasta la una en el velador;
llega su novio, que esperándole está.
¡Ay, mi modista! ¡Ay, mi modista!,
¿cuándo vendrá?
Mamá, yo quiero casarme,
mamá, que ya es hora ya.
Mamá, tú que sabes tanto,
búscame un galán,
búscame un galán,
búscame un galán!
Que sea pobre,
nada me importa;
pero que sea buen catalán!

(Ramon Pàmies Pascual, 54 anys. Maria Pascual Llort, 78 anys)

2.5.18. La mare me'n diu bandera

La mare me'n diu bandera,
jo li dic que no té raó
perquè totes les banderes
van davant de la professó.

(Josep Esteve Tarés, 82 anys)

2.5.19. Cantem amb molt bona gana

Americana

Can - tem demolt bo-na ga-na a-ques-ta a-me-ri - ca-na: no-ies o - bre-res, o - iu o -
ball vo-leu a-nar ma-res a veu-re les fi-lles e-lles a - pre-ten d'a-llò més

1.
-iu!
fort; lesmés pin - ta-des i sa - la - me-res, vo-lem to - ca-'ls hi el vo-ra - viu.
i si al-gun jo-ve ba-lla ambde - cèn-cia ai-go li do-nen el pas-sa 2. Si al

2.
port. Tro-ba-reu jo - ves tre-ba-lla - do - res quede jor - nal ³ .

gua-nyen sis rals - . pe-rò per pol - vos es - sèn-cia i mo - des

e-lles se'n gas-te'n, e-lles se'n gas-ten un ca - pi - tal. Co - ti - lla a la pa-ri - sien i

mit - ges a l'es-co - ce-sa i un pen - ti-nat ben fla-menc i sa - ba-tes a l'in - gle-sa I ai-xò

dó-na per re-sul - tat, que un jo - ve a-bans se ca - si li sur-tin les ba-nyes da-munt del cap.

Cantem amb molt bona gana
aquesta americana:
Noies obreres, oïu, oïu;
les més pintades i salameres
volem toca'ls-hi el voraviu.

Si al ball voleu anar,
mares a veure les filles,
elles apreten allò més fort;
i si algun jove balla amb decència,
alego li donen el passaport.

També trobareu minyones
que per nar bufones,
elles estrenyen allò més fort;
quan van mudades semblen monades,
i despullades, un burro mort.

Trobareu joves (noies) treballadores
que de jornal
guanyen deu rals;
però per polvos, essència (pomada) i modes
elles se'n gasten, elles se'n gasten
un capital (diner).
Cotilla a la parisienne (...),
i mitges a l'escocesa (i ara una gran gavardina);
i un pentinat molt flamenc (i al davant hi van uns escots)
i sabateta a l'inglesa (que hasta ens ensenyaran les sines).
Això dona per resultat
que al jove (un home) quan se casi
li surtin les banyes
damunt del cap.

(Ramon Pàmies Pascual, 54 anys. Dolores Vidal Romans, 78 anys)

2.5.20. A la plaça ballen coques

Cançó tradicional també coneguda com “A la plaça fan ballades”, “Catarineta” o “Ballades a plaça”. Fa referència als balls en els quals es rifaven, se subhastaven o es regalaven coques durant el ball. La versió recollida està incompleta; però en diverses versions acaba tràgicament.

A la pla - ça ba - llen co - ques, a la pa - ça ba - llen
 No hi va - gis Ca - ta - ri - ne - ta, no hi va - gis Ca - ta - ri -
 Tant si ar - ri - ba com no ar - ri - ba, tant si ar - ri - ba com no ar -

co - ques; ma - re dei - xeu - m'hi a - nar, ma - re dei - xeu - m'hi a nar.
 - ne - ta, que ton pa - re ha d'ar - ri - bar, que ton pa - re ha d'ar - ri - bar.
 - ri - ba, a la pla - ça vull a - nar, a la pla - ça vull a - nar.

A la plaça ballen coques,
 a la plaça ballen coques;
 mare, deixeu-m'hi anar,
 mare, deixeu-m'hi anar.

No hi vagis, Caterineta,
 que ton pare ha d'arribar.
 Tant si arriba com no arriba,
 a la plaça vull anar.

...

La primera garrotada
 un bracet li va trencar.
 La segona garrotada
 mig morta la va deixar.

...

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)(*)

2.5.21. Carrascal

Carrascal, carrascal,
qué bonita serenata.
Carrascal, carrascal,
que me estás dando la lata.

Un viejo y una vieja
 eja!
cayeron bajo un pozo
 ozo!
y la vieja dijo al viejo:
 ejo!
ay, qué fresco tengo el moño.

Carrascal, carrascal

...

(Ramon Pàmies Pascual, 54 anys)

2.5.22. Lola

Oh, Lola, dulce prenda,
oh, dulce encanto mío,
que yo por ti confío,
confío hasta morir.

Hoy, Lola, por ti merezco,
mil veces me has despreciado,
yo que siempre te he amado,
te amo y te amaré.

No me olvides, prenda querida,
que mis cantos son amores,
no me olvides, que son flores
las delicias del amor.

(Josep Esteve Tarés, 82 anys)

2.5.23. La calle de mi maca

És una quarteta de ronda apresada del seu avi, que era del Pla de Santa Maria.

La calle de mi maca
no la rondarán chavales,
que la rondarán guapos mozos
con trabucos y puñales.

(Josep Esteve Tarés, 82 anys)

2.5.24. Niña, apáñate el cabello

Niña, apáñate (péinate) el cabello
al estilo de Zaragoza,
que el cabello bien peinado
adorna la buena moza.

(Josep Esteve Tarés, 82 anys. Maria Roig Degràcia, 73 anys)

2.5.25. Teresa

Teresa sé que te llamas,
el apellido no lo sé;
cuando vendré a tu casa,
Teresa te llamaré.

(Josep Esteve Tarés, 82 anys)

2.5.26. Un grano

Tienes un grano pequeño
como un grano de cebada,
lo que tienes de pequeña,
lo tienes de resalada.

(Josep Esteve Tarés, 82 anys)

2.5.27. Una mañana de primavera

Una mañana de primavera
por la pradera, niña, te vi,
cogiendo flores de mil colores;
yo enamorado quedé de ti.

Es tanto el querer, querer;
es tanto el querer amar,
que es tanto lo que quiero
que no te puedo olvidar.

(Josep Esteve Tarés, 82 anys)

2.5.28. Ay, amor mío, ¿qué puede ser? *Havanera apresada del seu padrí.*

Ay, amor mío, ¿qué puede ser?
Que la alegría del corazón,
como las flores del tierno amor,
pulido el pecho y el corazón.

(Maria Fa Palau, 59 anys)

2.5.29. Amante

Señora, las doce son
y mi amante no ha venido.
Quién será la picarona
que me lo habrá entretenido?

(Maria Roig Degràcia, 73 anys)

2.6. BATEIG, COMUNIÓ I CASAMENT

2.6.1. Tireu vellanes, que són fallades

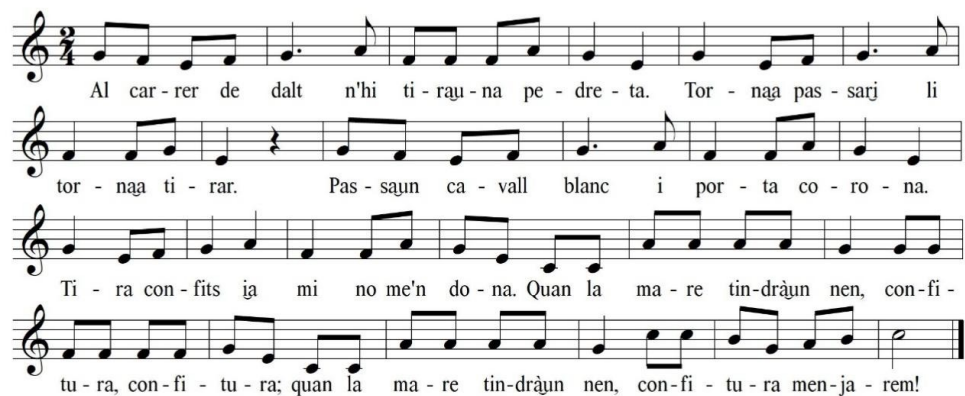
El dia del bateig els pares i els padrins sortien al balcó i havien de llençar confits o diners mentre la canalla del poble cantava:

Tireu vellanes,
que són fallades;
tireu confits,
que són podrits.
Si no en voleu tirar,
neru, neru, neru, neru,
si no en voleu tirar,
el nen/la nena es morirà!

(Teresa Miret Sarrà, 43 anys)

2.6.2. Al carrer de dalt

Al carrer de dalt
hi ha una finestreta,
passa un senyoret
i hi tira una pedreta.

Torna a passar,
L'hi torna a tirar.
Passa un cavall blanc
que porta corona.

Tira confits
i a mi no me'n dona.

Quan la mare tindrà un nen,
confitura, confitura.
Quan la mare tindrà un nen,
confitura menjarem.

(Maria Pascual Llort, 78 anys)

2.6.3. Recordatori de comunió

És un poema que mossèn Isidre Boyó va escriure per a la germana de la informant i que ella recita de memòria.

Colometa, tendra i pura,
que has tingut tanta ventura
de volar en aquest dia
a la Santa Eucaristia.
Com record de comunió
te regalo amb efusió
un vers, verset, de sa rima.
Qui t'aprecia, qui t'estima,
mossèn Isidre Boyó.

(Dolores Vidal Romans, 78)

2.6.4. El fadrí

Poema.

Casat no voldria ser,
no hi goso pensar;
quan tindria dona,
no tindria pa;
quan tindria pa,
no tindria vi.
Més val que no em casi
i em quedi fadrí.

Si la prenc petita,
semblarà un botet;
per poc que la renyi,
aviat serà ple.
Veïns i veïnes,
tots contra de mi!
Més val que no em casi
i em quedi fadrí.

Si la prenc grandota,
semblarà un gegant;
roba per amb ella
no en tindrà el marxant,
les portes de casa
n'hauré d'engrandir.
Més val que no em casi
i em quedi fadrí.

Si la prenc senyora
de l'Arc del Ball Nou,
un duro diari
no en tindrà pas prou,
i la xicolata,
tarda i dematí.
Més val que no em casi
i em quedi fadrí.

Si la prenc sinyora
de l'Arc del Socorro,
al cap de vuit dies
ja voldrà dur gorro,
mocadors de seda
i gipons de setí.
Més val que no em casi
i em quedi fadrí.

(Maria Roig Degràcia, 73 anys)

2.6.5. Les amonestacions

Abans de celebrar-se un casament a l'església, el capellà ho feia saber anunciant-ho al temple tres diumenges seguits, per si algú tenia cap impediment per a aquest matrimoni.

Un día estando en la iglesia
de sentimiento lloraba;
sentí las amonestaciones
sense havent donat paraula.

(Maria Roig Degràcia, 73 anys)

2.6.6. Trencar la cantereta

Es tracta d'un costum ancestral.

Una dona del poble tirava una cantereta de dues nanses o un càntir als peus dels nuvis acabats de casar. Aquest gest simbòlic tenia el sentit que la noia acabada de casar deixaria de ser verge.

Amb el sentit que si la noia era verge, ja ho podem dir que tots som grans, sas? Deia això. Si la noia era verge, doncs, com que encabat ja no ho era, per això li tirava el càntir; volguent dir una cosa amb l'altra. Així ho he sentit explicar io.

(Carme Solé Amorós, 80 anys, i Teresina Miret Sarrà, 67 anys.)

2.6.7. Casament arreglat

Mi padre y mi madre me casan
a su gusto y no al mío.
Ellos serán los casados
y yo no tendré marido.

(Maria Roig Degràcia, 73 anys)

2.6.8. Dites burlesques de casaments vimbodinenes

En un any concret, a algunes parelles de nuvis (que per exprés desig de la informant mantenim en l'anonimat) se'ls va atribuir un pal de les cartes per ridiculitzar diverses situacions que s'havien produït al voltant de l'esdeveniment:

- * A ca anaven d'espases. (Perquè el novi anava de militar.)
- * A ca anaven d'oros. (Perquè el menjar del convit estava cru i tothom el llençava.)
- * A ca anaven de bastos. (Perquè l'home pegava a la dona.)
- * A ca anaven de copes. (Perquè l'home s'emborratxava.)

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)

2.7. CANÇONS CULTES

Tot i que les informants no coneixen els autors de les cançons següents, sí que manifesten que les han après fent representacions teatrals o bé a la ràdio.

2.7.1. El mocador

De Joan Llongueras i Badia.

Tinc un mo - ca - dor de fil i co - tò mi - ra, mi - ra. Com que
m'ha - gra - dat jo me l'he com - prat a la fi - ra. Hi ha - vi - a - ne - llets, co -
llars bra - ça - lets i al - tres jo - ies. I no hi ha res mi - llor que un bon mo - ca - dor per les
no - ies. O - lai - là, o - lai - lò, mo - ca - dor que mai fas no - sa; o - lai -
là, o - lai - lò, mo - ca - dor, bon mo - ca - dor.

Tinc un mocador
de fil i cotó,
mira, mira.
Com que m'ha agradat,
jo me l'he comprat
a la fira.
Hi havia anelletes,
collars, braçalets
i altres joies.
No hi ha res millor
que un bon mocador
per les noies.
Olailà, olailó,
mocador, que mai fas nosa;
olailà, olailó,
mocador, bon mocador.

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys) (*)

2.7.2. Les ones de la mar
De Joan Llongueras i Badia.

Ai, les ones de la mar,
mireu-les com creixen,
com van i se'n venen.
Ai, les ones de la mar,
com van i se'n venen
a l'atzar.
Banzim, banzam,
són nostres germanes.
Banzim, banzam,
patantim, patantam,
creixen i corren
i llancen llur clam.
També nosaltres
de bon matí
saltem com elles,
correm així.
La joia del córrer
i el plaer del brincar,
talment com les ones
de la mar.

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)

2.7.3. Les petites formiguetes
De Joan Llongueras i Badia.

Les petites formiguetes
a l'estiu,
quan el blat ja està sembrat
i lligat i apilotat,
surten arrengleradetes
del seu niu

fent xiu-xiu,
fent xiu-xiu.
Ja corren les espiguetes
cap aquí, cap allà,
que per tot arreu n'hi ha.
Ja estan plenes les cambretes
per l'hivern;
tot aquell que ha treballat
la videta s'ha guanyat.

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys) (*)

2.7.4. En el prat quan fa bon dia

En el prat quan fa bon dia,
els petits pollets
van i venen de seguida
tots presumidets;
aixecant la poteta amb cadència
dansen tots bufons,
bons minyons.
Dansen, dansen, dansen.
Xiu-xiu,
xiu-xiu.
Ai, que dansen bé
quan ho volen fer!

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)

2.7.5. Baixant de la font del Gat

Cançó popular que Enric Morera i Viura va transformar en sardana.

Bai - xant de la font del gat, u-na no-ia, u-na no-ia; bai-xant de la font del gat, u-na
no-ia i un sol - dat. Pre-gun - teu - li com se diu, Ma-ri - e - ta, Ma-ri - e - ta. Pre-gun-
teu-li com se diu, Ma-ri - e - ta de l'ull viu. 1. 2. 3. 4. 2. Bai - viu. Sa-ba - té pan - xut, s'ha men-
jat un ruc, no n'ha tin-gut prou, s'ha men - jat un bou. En-tre - re-lles i tu-pins co-ber-
to - res, co-ber - to - res, en - tre o-lles i tu - pins, co-ber - to - res pels fa - drins!

Baixant de la font del Gat,
una noia, una noia;
baixant de la font del Gat,
una noia i un soldat.

Pregunteu-li com se diu,
Marieta de l'ull viu.
Que en portes en aquest cistell?
Figues de moro i un clavell.
El clavell per qui serà?
Per la tarda anar a ballar.
Qui ballarà més bé?
Jo i el pare sabater.

Sabater panxut
s'ha menjat un ruc.

No n'ha tingut prou,
s'ha menjat un bou.
Entre olles i tupins
cobertores, cobertores.
Entre olles i tupins,
cobertores pels fadrins!

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)(*)

2.7.6.- El marxant

De Joan Llongueras i Badia.

El marxant se'n ve,
el marxant se'n va,
se'n va a fer una volta
i tornarà a passar.
Si se'n va i no torna,
d'altres ja en vindran.
De marxants en sobren,
dinerons no hi ha.
Hem d'anar a fer bossa
si volem comprar.
Entornem-nos ara
cap a treballar.

Marxant: Ala, sortiu,
 ala, veniu,
 correu, cuiteu.
 Al desvetllat
 el veïnat
 que el marxant
 ja és arribat.

Noies: Sortim,
 no ens adormim.

Apa tots, fadrins i mosses,
preparem ben bé les bosses,
que el marxant
ja és arribat.

Marxant: Porto roba de tot preu.
 Au, trigueu i remeneu!
 Porto fil de seda i llana
 i faldilles d'indiana.
 Porto cintes de colors,
 davantals i mocadors.
 Veniu ara, au trigueu,
 que després no en trobareu!

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)

2.8. CANÇÓ EN SORTIR DE COSIR DEL CONVENT DE LES MONGES

2.8.1. Hogar de mis recuerdos

Al convent de les monges hi havia les activitats de l'Hogar, adreçades a les noies i destinades a l'aprenentatge de cosir i altres tasques domèstiques. En acabar la sessió, cantaven i els donaven un pastís. La roba que cosien era per a elles.

Hogar de mis recuerdos,
a ti volver anhelo;
no hay sitio bajo el cielo
más dulce que el hogar.

Posadas y palacios
corriendo el mundo entero,
a todos yo prefiero
mi hogar, mi dulce hogar.
Mi hogar, mi hogar,
mi dulce hogar.

Allí los pajarillos
me alegran con sus cantos,
allí con mil encantos
está la dulce paz.

Allí todas las cosas,
más bellas y gozosas,
allí todas las cosas
recuerdan sin cesar.

Mi hogar, mi hogar,
mi dulce hogar.

(Maria Pascual Llort, 78 anys)

2.9. TONADES PER VENDRE

Expressions utilitzades com a reclam de compra, venda o intercanvi, o per anunciar la presència de marxants que anaven de poble en poble venent a peu de carrer.

2.9.1. Draps

Les barates de draps consistien a bescanviar draps vells per taronges, això era el més freqüent; però també es bescanviaven altres objectes de poc valor i de poca utilitat. Alguns dels que barataven venien de Montblanc. L'Esparverada era una dona que durant uns anys passava per Vimbodí a baratar i cridava així:

Xiquetes! L'Esparverada, taronges a barato de draps!

Venien carros de taronges a la plaça i els petits, a buscar draps, espartenyets, tot lo que trobaven! Encabat pesaven draps i pesaven les taronges; tants draps com taronges, mos donaven. Això era comprar taronges a barato de draps. La gent que venia a baratar eren ambulants, pujaven molt uns de Montblanc.

(Teresina Miret Sarrà, 43 anys)

2.9.2. Pells

El pellaire comprava pells d'animals.

—El pellaire! Pell de llebre i de conill!

—Pellaire! Pells de llebres i de conills i de catxaps, si n'hi ha!

(Teresina Miret Sarrà, 43 anys)

2.9.3. El pellaire

El pellaire s'ha mort
a la vinya del bosc,
ha cridat el seu fill:
n'hi ha cap pell de conill?

(Teresina Miret Sarrà, 43 anys)

Una altra versió incompleta.

El pellaire s'ha mort
al camí de Blancafort,
l'han tancat a la presó
...

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)

2.9.4. La pellaire

La pellaire feia:

—Noies, teniu cap pell?

Bon dia tinguem els pobres
i els rics que es facin fumbre,
que sempre l’hi tenen.

—Noies, gallines, conills!

No teniu cap conillot llupiós per aquí dalt?

(Maria Roig Degràcia, 73 anys)

El pellaire també venia productes com ara agulles, vetes, botons, calendaris...

2.9.5. El calendari

El calendari nau, (*sic*, en comptes de *nou*).
que endevina quan plou!

(Teresina Miret Sarrà, 43 anys)

2.9.6. L’esmolet

Esmolet, estisores i ganivets!

(Maria Albes Boyó, 79 anys)

2.9.7. Faixes

Faixero!

Faixes i calçotets, dones!

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)

2.9.8. Mitges

Mitges dones, a pesseta!
Molt diferent de: Mitges, dones, a pesseta!

(Teresa Miret Sarrà, 43 anys)

2.9.9. Pebrots

Que porto pebrots de morros de vedella
i de morros d'amb ella! (*morros d'ella*)

(Teresa Miret Sarrà, 43 anys. Maria Roig Degràcia, 73 anys)

2.9.10. Peixatera, punyetera

Peixatera, punyetera,
que m'has dat el peix pudent.
Si no em tornes la pesseta,
l'hi diré a l'Ajuntament.

(Teresina Sarrà Vilalta, 67 anys)

2.9.11. El rico caramelo

Ho deia el que venia anissets al cine.

¡El rico caramelo!
Qué rico, bueno, barato,

giratorio, ginto.
¡Hierbas medicinales!

(Jaume Fort Farré, 65 anys)

2.10. CANÇONS PATRIÒTIQUES I POLÍTIQUES

Aquestes composicions fan referència a la terra, a la bandera, a la llibertat, a herois nacionals o al servei militar; reforcen el sentiment de pertinença i recorden moments històrics importants.

2.10.1. La bandera catalana

La bandera catalana
ja la podem aixecar,
que a Madrid no hi ha els mateixos
que la van fer retirar.

I un dia van trepitjar-la
uns quants homes depravats;
ara l'han alçada els altres,
que en són dignes i honrats,
i honrats!

Passegem, doncs, catalans nostra bandera
ben aïrosa, ben estesa i ben triomfal;
guardant sempre a la memòria la gran gesta
d'aquells màrtirs: en García i en Galán.

Impulsats per la gran fe republicana,
per la llibertat la vida van donar.
Doncs fem tots que el seu nom visqui
dins del cor del nostre poble català.

Tralarà, tralarà!

Visqui el Manuel Azaña!
Tralarà, tralarà!
I glòria a en Francesc Macià,
glòria a Macià!

(Maria Roig Degràcia, 73 anys)

2.10.2. Visqui l'obrer

Amb la tonada de La Marsellesa.

Visqui l'obrer de Catalunya,
visqui l'obrer que vulgui pau.
Vulgui pau per la gent més impura
mori la plaga, mori el malvat. (bis)
Que no volem més gent gandula
enemiga perpètua del treball. (bis)
enamorada del vici i la incultura.

Cantem bons catalans,
cantem ben amatents!
Que ia podem ben alt cantar,
cantem bons catalans!

Salut i pau fora el temor,
visqui el treball, visqui l'amor. (bis)

(Maria Roig Degràcia, 73 anys)

2.10.3. Macià, valent caudill

Amb la tonada de La Marsellesa.

Macià, valent caudill,
tu sí que ets un gran català.
Has lluitat sempre per Catalunya,

la carrera i posició has sacrificat;
per això tots t'estimem orgullosos,
perquè n'ets home honrat i molt bo
i en tu tenim confiança
i en els nostres ideals.
Endavant, Macià, no desmaïs
que de tots no ets més que venerat.
Gloriós, Francesc Macià, insigne català!
Cantem contents cants d'alegria i amor,
el cant de llibertats.

Salut i pau, fora el temor,
visqui el treball, visqui l'amor. (bis)

(Maria Roig Degràcia, 73 anys)

2.10.4. Els segadors

Versió.

A Catalunya s'hi han cagat,
tota està plena de merda,
la gran sort dels castellans
que la llepen amb la llengua.

Bon cop de falç,
bon cop de falç
a Primo de Rivera,
bon cop de falç!

Un cop amo del poder,
veieu quina l'ha feta:
va fer públic un decret
renegant nostra senyera.

Bon cop de falç...

Els catalans a passeig!
Ja tenen disposicions fetes,
preparant-li uns funerals
per quan vagi a fer punyetes!

Bon cop de falç...

(Maria Roig Degràcia, 73 anys)

2.10.5. Glòria, catalans cantem

Aprisa de la ràdio. És una cançó culta d'Amadeu Vives i Roig, Josep M. de Sagarra i Castellarnau i Josep Anselm Clavé i Camps.

Glòria, catalans cantem,
cantem amb l'ànima
un crit i una sola veu:
Visca la Pàtria!
La nostra terra n'és revivida
a la tempesta del combat,
tenim els braços per defensar-la,
ningú ens prendrà la nostra llibertat.

(Maria Fa Palau, 59 anys)

2.10.6. En el poètic jardí de la meva vida *Poema.*

En el poètic jardí
de la meva vida
fineixen cada dia
les flors que us vinc a oferir.
Unes grogues com l'or,
altres roges com la grana
i, per rendir-vos tribut,
totes juntes fan l'escut
de la terra catalana.

(Jaume Fort Farré, 65 anys)

2.10.7. Adiós, Pamplona

Cançó que cantaven els soldats republicans quan els van fer marxar de Pamplona.

Adiós, Pamplona,
Pamplona de mi querer
mi querer.

Adiós, Pamplona,
que no te volveré a ver.

No me marchó por las chicas,
que las chicas guapas son
guapas son.

Que me marchó por el ejército,
por el ejército español.

(Josep Esteve Tarés, 82 anys)

2.10.8. Remírame, remírame

Remírame, remírame,
chin, chin de amor. (bis)
Remírame, remírame,
Chin, chin de amo. (bis)

Yo te remiro
porque eres tan bella
si querrás venirte
conmigo a la guerra.

Contigo a la guerra,
no, no, no,
no quiero ir.
No quiero ir
contigo a la guerra
porque se come malo

y se duerme en la tierra.

Dormir en la tierra,
no, no, no,
no, no dormirás.
Que dormirás
en un lecho de flores
con cuatro legionarios
que te hablarán de amores.

Que dormirás
en un lecho de flores
con cuatro legionarios
que te hablarán de amores.

(Maria Roig Degràcia, 73 anys)

2.10.9. Un xic i tan ben posat

Possible fragment d'una composició contra les quintes.

Un xic i tan ben posat
i tan ben plantat
haver d'anar a la guerra.
Un xic i tan ben posat
i tan ben plantat
haver d'anar a soldat.

Demana-ho al capità
que t'hi deixi anar,
a la nostra terra.
Demana-li al capità
que t'hi deixi anar,
sols anar i tonar.

Adéu, que no hi ha remei
haver d'anar a servir el rei.

(Teresina Miret Sarrà, 43 anys)

2.11. COBLES RELACIONADES AMB EL CONVENT DE LES MONGES

El juliol de 1902 s'establí un convent i col·legi de les Germanes Carmelites (conegut com les Monges) sota el patrocini dels senyors de Riudabella. Això va provocar diverses convulsions en la societat vimbodinenca, que estava bastant enfrontada entre els partidaris de les dretes, els de la "panera", i els de les esquerres, els del "cove". Els enfrontaments van incentivar la composició de cobles satíriques que els partidaris de les esquerres cantaven en rondes nocturnes a les cases dels seus opositors.

Les cobles que hem recollit de diversos informants són molt fragmentades i no sempre mantenen una unitat; les reproduïm tal com les hem trobat. Algunes estan transcrits d'un document escrit cedit per Alfons Alsamora que aplega el que li havien facilitat diverses persones.

Cobles que cantaven pels carrers molts dies a la nit els membres republicans de la Cooperativa Agrària, per oposar-se al convent de monges.

Ai, fillets de Vimbodí,
quina desgràcia vam tenir!
Al primer de juliol
les "marmotes" van venir.

Les cobles n'estan dictades
l'any mil nou-cents dos.
i ara les volem cantar
perquè això n'és horrorós.

Eren tres o quatre
que formaven un complot,
i anaven per fer perdre
tots els homes de bon cor.

Després d'un intent fallit de calar foc al convent (sols cremaren les portes), els membres d'esquerra acusen els de dretes i fins i tot el majoral de la parròquia. Després simulen fer detencions als mateixos membres de l'Agrària. El majoral era de cal Rosaura i el president de cal Puig.

El majoral del Santíssim,
del poble de Vimbodí,
ha posat foc a les monges
d'un convent que n'hi ha allí.

El murri del Platerets,
quina se la va pensar!
Va posar foc a les monges
d'un convent que aquí n'hi ha.

El primer que agafen
és el president
de la cooperativa...
el qual és innocent.

.....

1. U-nes co - bles són can - ta - des a l'any mil nou - cents dos, per un
n'és fill d'u - na zor - ra, con - for - me tot-hom sa - brà, a la

gra - nu - ja del po - ble que té la ca - ra de gos. 2. Com que
fa - si - na del Tull deu un - ces se'n va gua nyar.

Unes cobles són dictades
a l'any mil nou-cents dos
per un granuja el poble
que té la cara de gos.

Com que n'és fill d'una zorra,
conforme tothom sabrà,
a la fassina del Tull
deu unces se'n va guanyar.
Allà a l'hort de la fassina,
anant a collir espinacs,
allí va deixar sa honra
per tota l'eternitat.

Què direm de sa conducta,
si sempre han estat uns pillets,
han fet perdre algunes cases
i fins fills de cal Roset.

No són sols que són sis frares
que volien aterrar
aquest poble lliberal,
però no ho han pogut lograr.

Què en direm d'aquest farsant,
aquest que porta levita,
que sempre va pels carrers
amb la cara de jesuïta?

Se pensarà ser molt savi,
però n'ha estat molt de ruc:
se pensava girar el poble
i ha quedat com un xup.

Un que anava amb els carlistes
i sempre vesteix pel cap,
també hi té la capa estesa,
se'n diu un ensotanat.

D'aquests quatre embustersos,
jesuïtes declarats,

el dia que menys s'ho pensin
no els abono el resultat.

Amb el barret posat,
quan ell ne va pels carrers
amb la mangala a la mà,
ja tothom sabrà qui és.

Ell volia girar el poble
per fer perdre homes de bé;
si tindrà males entranyes
la cara de Llucifer!

Van preparar una emboscada
a la porta del convent;
mireu si seran malvats
per fer perdre molta gent.

Els daven cinquanta duros,
sols per lograr el seu intent,
per fer perdre uns quants del poble
encara que fossin innocents.

Que vagin allà on vulguin,
ja es poden ben preparar;
el dia que vingui broma,
tot això hauran de pagar.

Quina se la va pensar,
amb tot el seu mal intent;
mireu que males entranyes,
la de voler fer perdre gent.

El poble es recordarà
de tots aquests pirates

que volen discòrdia al poble
i fer perdre algunes cases.

Cinc o sis són els malvats
que portaven mal intent
de perdre fills de mare
per a protegir el convent.

A l'ajuntament del poble
anaven per ensorra'ls,
fent-los anar per la carretera
lligats com a criminals.

El poble estava tranquil,
que no n'hi havia cap més;
ha fotut unes maranyes
que no s'acabaran tan prest.

El jovent va pujant,
també ho trobarà escrit
que volien fer perdre els pares,
els germans i els amics.

El dia que canviï el bando,
també que vagin alerta;
aqueixos inquisidors
se n'aniran a la punyeta.

Qui ha tret aquestes cobles
és un bon desanimat
que, fent guerra als jesuïtes,
se creu fer una caritat.

Salut per als innocents del poble de Vimbodí. 1902

.....

Altres fragments de cobles.

Quan el foc en va estar encès,
tots els veïns van sortir,
tots van sortir despullats
i el majoral surt vestit.

Surt la seva dona
amb una geca a la mà;
cridava: aquí hi ha cartutxos!
I ella els hi va posar.

Amb la tea encesa,
busquen caragols,
i tot fent comèdia,
se'ls hi apaga el sol.

.....

Quan els presos arriben,
tot el poble està guarnit,
balcons i finestres
tots de cobrellits.

Menys aquelles cases
que ja us podeu pensar
que van ser la causa
de fer-los agafar.

.....

Pau Ramon Boyó
ens l'estimem
i de camarleres
n'arreplegarem.

.....

La Baldufa (Amàlia Tivissa) pixa a terra,
aquesta nit no té bací;
el “ruc negre” l’hi ha trencat
fent punyetes per allí.

.....

Aquesta de l’ull de plata,
que en porta un mal intent,
aconsella a les “baldufes”
i van a insultar la gent.

.....

En aquest carrer n’hi ha un
que és casat i no té dents.
Fa portar foc a les monges
per escalfar la superiora.

.....

La processó del Santíssim
aquest any l’han canviat;
hi anaven uns quants burgesos
amb el ciri apagat.

.....

Totes les que van a les monges
són una colla de múrries;
les porten arramalades
com els gitanos les mules.

.....

Un any, per temor que hi hagués alguna desgràcia, el rector decidí suspendre la processó del Dijous Sant davant la proposta dels membres esquerrans de

formar part del sometent que aniria acompanyant la Creu i faria guàrdia a les cantonades dels carrers on passaria la processó.

El dia del Dijous Sant
la processó no es va fer
perquè a l'ensotanat
no li va caure bé.

De la processó del Corpus es feu aquesta cobla:

Per la processó del Corpus,
de colla ja en van trobar;
hi anaven uns quants burgesos,
tots amb una atxa a la mà.

(Dolores Vidal Romans, 78 anys. Jaume Fort Llorc, 65 anys. Maria Jiballí Cunillera, 89 anys)

2.12. ROMANÇOS

Els romanços són composicions populars en vers que expliquen històries llegendàries, de crims, d'amors... Molts es difonien a través dels fulls que duïen els firaires de poble en poble. (L'anomenada literatura de canya i cordill, perquè era com es penjaven els fulls dels romanços.)

2.12.1. Marimon

Aquest romanço fa referència a uns assassinats ocorreguts el 1928 al veïnat de la Pobra de Ferran, pertanyent a Passanant. Els nostres informants només recordaven dos fragments; però reproduïm les cobles senceres que recull Joan M. Minguet Batllori en el seu llibre El paisatge d'uns crims. L'acte sublim de Josep Marimon, publicat el 2020 per Andana SL. Aquestes cobles es van difondre amb la música del tango "La cieguita", popularitzat per Carlos Gardel.

2.12.1.1. Fragments

Marimon se llama
el autor de esta tragedia,
veintiséis años tenía
y era joven de presencia.

Su familia muy honrada
y con mucho sentimiento
el dolor ahora los mata
y todos estan enfermos.

(Lluïsa Romeu Albes, 67 anys)

En la Puebla de Ferrán,
que ocho casas solo tiene,
ha salido un criminal
que ha matado una de seres.

L'informant sabia que:

El tal Marimon era de Passanant, que estava dèbil del cap i va matar vuit o deu criatures a cop de culata. L'home es va escapar i la notícia va arribar fins a l'Àfrica. Es va amagar a dins d'una parada de blat amb un grapat d'ametllons per a menjar. El van trobar dormint i el sometent el va matar d'un tret. Aquest romanço del poble de Ferran el vaig sentir quan tenia nou anys.

(Alejandro Casanovas Canellas, 65 anys)

Un altra informant recorda sentir explicar que Marimon va anar a la mili i va quedar malalt:

Tenia mania que no el volien. Se li va posar la dèria que volia matar a tothom. Va pendre tot un fardell de talls de la tupina, va anar a una vella perquè li dongués cartutxos i no n'hi va volguer donar, i la va matar. I així... Van tocar a sometent i el padrí seu també hi va anar. El va matar el sometent de Pira.

(Maria Roig Degràcia, 73 anys)

Letra del horrendo crimen de POBLA DE FERRÁN

musica de la Cjeguita

En la Pobra de Ferrán
que ocho casas solo tiene
á salido un criminal
que ha matado nueve seres
todos eran muy pequeños
jugando en aquellas calles
cuando el traídor pretendió
con palabras engañarles.

Lés dijo que mataría
palomos con la escopeta,
y los niños inocentes
aceptaron la oferta
a un pájar se las llevó
para lograr el su intento
y aquello se convirtió
de los niños matadero.
Después que hizo su azaña marchó
hacia su casa con mala intención
y con toda su rabia
y le pidió á su hermana municiones
y en ellas hacer las palaciones
y al pronto matarla

De fijo
á su hermana le encará
la escopeta en el pecho
y diciendo madre mía
de ese modo la mató.

José Marínón se llama
el autor de esta tragedia
veintiseis años tenía
y era joven de presencia
Su familia muy honrada
y con mucho sentimiento
el disgusto ahora les mata
y todos están enfermos
Su hermanito el mas pequeño
valiente y muy dolido
con un perro qué es de caza
á buscarlo se ha ofrecido
y con aquellos auxilios
que el muchacho ofreció,
junto con el somatén
enseguida se encontró
Sembró de espanto y horror
la comarca de día y de noche
con gran sentimiento
ni las mujeres y niños y ancianos
a la calle salían
pesando en el miedo,

Pobres hombres
que están a la perdición
tres de ellos se han quedado
sin los hijos y mujeres
destrozado el corazón.

2.12.2. Capitans Fermín Galán Rodríguez i Àngel García Hernández
Afusellats el 1930 per la seva participació en la sublevació de Jaca contra la monarquia d'Alfons XIII.

Llorosa y compungida,
vestida ya de luto,
andaba hacia la cárcel
la madre de Galán.
El triste calabozo,
que del mudo testigo,
y aquellos desgraciados
que más no se verán.
Adiós, madre mía,
me mata el tirano,
contra lo que manda
la Iglesia y la Ley.
Recibe este beso
de un republicano,
y di que así mueren
los que odian al rey.
Que me perdones te pido (bis)
No llores, madre querida,
prefiero morir con honra,
que sin honra tener vida.
Sin orden de su jefe,
no quiere el centinela
que la esposa de Hernández
penetre en la prisión;
a su hijita abrazando,
a los jefes suplica;
pues llàgrimes de sangre
le llora el corazón.
Por fin lo consigue,
abrieron la celda;
a García Hernández
desatan después;
y en aquel sarcasmo

de amor y cariño
a besos y abrazos
se juntan los tres.
Papa, si subes al cielo, (bis)
cuando con el Señor hables,
dile por el mal que han hecho
que castigue a los culpables. (bis)
Y en casinos y en sociedades
... de la prensa se le amordazó,
y aunque era domingo
y él era impedido,
a Galán y Hernández
se les fusiló.
Si la sangre de un valiente (bis)
se derrama sin piedad,
brotan en el patrio suelo
flores de la libertad. (bis)

(Maria Roig Degràcia, 73 anys)

2.12.3. En el valle de Arán

Après d'una noia de Vallclara que anava els estius a la Vall d'Aran.

En el valle de Arán
en la Puebla de Lillet
un caso voy a explicar.
Este caso sucedió
con dos fieles amantes.
Ellos dos bien se querían
y a gusto de sus padres.
Se tuvieron relaciones
tres años menos tres días;
y al cabo de los tres años,
se interrumpió la alegría,
porque Ramón abusó

del honor de la María;
y cuando lo descubrió
quiso dejarla enseguida.
Y ella siempre le decía:
Mira lo que haces, Ramón
que la injuria que me haces
tengo que vengarme yo.
Te lo juro por mi nombre
y por mi mal proceder
que si llegas a casarte
no has de disfrutar mujer.
De esto Ramón no hizo caso
y sus ideas siguió,
y de una tal Juana López
enamorado quedó.
Le pedía relaciones
y ella se las concedió,
y de una tal Juana López
enamorado quedó.
Mientras tanto la María
da a luz a un hermoso niño
y lo presentó ella a la Juana
hablándole con cariño:
Juana, por bien que te quiero,
mira lo que vas a hacer,
no te cases con Ramón,
que te penará después.
Mira que yo tengo un hijo
que a él le llamará padre,
y si te casas con él,
no tendrá padre ni madre.
Yo me valdré de mis medios
para quitarle la vida,
te quedarás sin marido
y yo quedaré perdida
y mi hijo abandonado

por no ser hombre formal.
Si a esto no se le pone remedio
daremos mucho que hablar.
Con esto se retiró
la María de la Juana
dando besos a su hijo
y se retiró a su casa.
Era el dos de abril
que la boda celebraron
y fue para los dos novios
un día muy desgraciado.
De la casa de la Juana
salieron con alegría
los dos novios y sus padres
en unión de la familia.
Eran las diez menos cuarto,
de la iglesia salían
y les estaba esperando
la desgraciada de María,
con el revólver en la mano
debajo del delantal.
Y al ver los novios salir,
se atrevió a disparar.
Cinco tiros que traía,
y los cinco disparó.
Y sin pronunciar palabra
el novio muerto quedó
y la novia malherida;
y ella cae en un desmayo.
Considerad, buenos lectores,
que triste sería el cuadro.
Acudió la autoridad
y al ver todo aquel llanto
recogiendo el cadáver,
llevándolo al camposanto.
Considerad, buenos mozos

y mozas que cortejáis,
no hagáis cosas mal hechas
ni del amor abuséis,
porque el abusar es falso
y se olvidan desgracias.
Y hay un refrán que dice:
Quien mal anda,
mal acaba.

(Teresa Sarrà Vilalta, 67 anys)

RATETES

Les ratetes s'omplien d'aigua i en bufar per la seva boca l'aigua sortia per la cua i mullava el nas del que bufava. Els aprenents dels vidriers que tenien més traça a bufar vidre feien ratetes quan tenien temps lliure.

3. JOCS

En el seu moment els jocs infantils tenien lloc principalment al carrer; desenvolupaven la cooperació, l'aprenentatge de normes i la resolució de conflictes tot jugant.

3.1. CANTARELLES ELIMINATIVES

Abans d'iniciar el joc, es va assenyalant cadascun dels participants al ritme de la cantarella; qui coincideix amb l'última síl·laba, para o és eliminat del joc, tal com s'ha acordat prèviament.

3.1.1. Mare de Déu de Montserrat

Mare de Déu de Montserrat,
feu-me dir la veritat,
qui s'ha llufat?

(Carme Solé Amorós, 80 anys)

3.1.2. Dalt del cotxe hi ha una nina

Dalt del cotxe hi ha una nina
que repica els cascavells:
trenta, quaranta, l'ametlla amarganta,
pinyol madur, ves-te'n tu.
Si tu no te'n vas,
nero, nero, nero, nero.
Si tu no te'n vas,
nero, nero, nero, nas.

(Antonieta Oliveras Duch, 54 anys)

3.1.3. Una plàtera d'enciam

Una plàtera d'enciam
ben amanida, ben amanida;
una plàtera d'enciam,
ben amanida amb oli i sal.
Hi sucarem un tros de pa
per qui toqui, per qui toqui;
hi sucarem un tros de pa
per qui toqui anar a amagar.

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)

3.1.4. Pito pito, colorito

Pito, pito, colorito,
¿dónde vas tú tan bonito?
A la acera verdadera,
pim, pom, fuera.

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)

3.1.5. Una mosca punyetera

Una mosca punyetera
s'ha cagat a la sopera,
comptarem fins a quatre:
un, dos, tres, quatre.

(M. Teresa Setó Vallverdú, 22 anys)

3.1.6. Un fuster ha de fer un galliner

Un fuster ha de fer un galliner,
quants claus ha de menester?
(Es diu una quantitat i es compta)

(M. Teresa Setó Vallverdú, 22 anys)

3.1.7. Un avión

Un avión vuela por los aires,
tira una bolita;
¿dónde irá a parar?
(Per exemple) A Barcelona
A - Bar-ce-lo-na.

(Àngela Oliva Lozano, 44 anys)

3.2. JOCS DE SALTAR, PARAR O EMPAITAR

Són els més habituals, ja que no necessiten cap complement especial. Tenen normes molt senzilles i fomenten el respecte pels torns.

3.2.1. Qui vulgui jugar

Cantarella: Algú la començava tombant pel pati de l'escola o un altre espai i anava recollint els possibles jugadors que anaven formant una cadena agafats de la mà.

Qui vulgui jugar,
que dongui la mà,
es posi a la cua
i jugarà.

(Magdalena Setó Vallverdú, 28 anys)

3.2.2. Soldat de plom. Variant 1

Joc de grup de nois. Un membre fa de rei, els altres el segueixen al darrere i han de fer tot el que ell mana; un altre membre para i es posa doblegat amb les mans a terra. Les accions que mana el que fa de rei s'han de realitzar sobre el que para:

—Tres sardinetes fresques!

(Saltava ell i li donava tres copets al cul).

—Espuela!

(Donar un cop al cul amb el peu com un cavall mentre esse(Tots salten i després es posen en rodona de panxa enlaire aguantant-se per mans i peus. El que para és al mig de la rodona en igual posició; tots han de córrer enrere i qui para els empaita. Quan atrapa algú, es canvien la posició).

—Ungla!

(Passar sobre l'esquena amb el peu de punta i ratllar el qui para. (Costava moltes bates estripades i moltes raons a casa).

—Sota, cavall, rei i ratlla!

(Saltar molt de pressa un darrere l'altre; el que no saltava prou de pressa, havia de parar).

—Sota, cavall, rei, ratlla i espuela!

(La sota eren dos cops a l'esquena, saltar, picar de peu i amb l'altre peu, ratllar l'esquena).

—Sota!

(Dos cops de mà a l'esquena).

—Corrida de matalassos!

(El primer que saltava es posava aparellat amb el que parava; el que venia n'havia de saltar dos. Si en saltava dos, ja eren tres. Cadascú que salta ha de superar els anteriors, fins que es fa la cua llarga i ja no es pot saltar i llavors para l'últim).

—Galet de cossi!

(Després de saltar, donar un cop de cul amb el propi cul a qui para).

(Jaume Fort Llorç, 65 anys)

3.2.3.- Soldat de plom. Variant 2

La informant no recordava bé la mímica que es feia en cada cas.

A la una, mitja lluna.
A les dues, salt de gos.
A les tres, saltar i no dir res.
A les quatre, saltar el catre.
A les cinc, ning, ning.
A les sis, passa llis.
A les set, barretet.
A les vuit, el sopar és cuit.
A les nou, el sopar ja es cou.
A les deu, el sopar ja es treu.
A les onze, a buscar vi.
A les dotze, ja és aquí.
A les tretze, tararí, tararà!
¡Pajaritos a volar!

Arribat aquest moment, tots els nois s'escapaven corrent per tal de no ser encalçats i haver de parar.

(Teresina Miret Sarrà, 43 anys)

3.2.4. Soldat de plom. Variant 3

A la una, seringuna.
A les dos, salta gos.
A les tres, saltar i no dir res.
A les quatre, salta catre.
A les cinc, marrameu ja et tinc.
A les sis, passa llis.
A les set, barretet.
A les vuit, el sopar ja és cuit.
A les nou, el sopar encara es cou.
A les deu, el sopar ja es treu.

(Jaume Fort Llorç, 65 anys)

3.2.5. A la sàlvia

Un membre del grup es posa dalt d'un piló i els altres al voltant. Qui està dalt del piló comença la cantarella del diàleg i els altres van responent; quan s'acaba, qui para empaita els altres. Qui és atrapat parará.

- A la sàlvia.
- Plena d'aigua.
- Al vellut.
- Seca suc.
- Al remei.
- Seca sec.
- Ja esteu bé?
- Sí, sabater!

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)

3.2.6. El ruquet del Ton Valent

Es posa una brossa al cap d'algú, sense que se n'adoni. Es va cantant la cançó fins que qui té la brossa se la treu.

El ruquet del Ton Valent
porta càrrega, porta càrrega.
El ruquet del Ton Valent,
porta càrrega i no se'n sent.
Quan se'n sentirà,
la carregueta, la carregueta;
quan se'n sentirà,
la carregueta li caurà.

(Antonieta Oliveras Duch, 54 anys)

3.2.7. Conillets a amagar a amagar

Per jugar nens i nenes. Algú del grup (pot ser un adult) fa de mare i està assegut; qui para fa de llebre i té el cap a la falda de la mare. La resta s'amaga i la mare comença la cançó:

Conillets a amagar, a amagar
que la llebre va a caçar,
per aquí per allà,
al corral de Barberà.
Xec, pom, quina hora és?

Qui para contesta: La una.

La mare pregunta: Conillets, ja esteu ben amagadets?

La resta del grup contesta, SÍ o NO. Si és no, la mare torna a preguntar quina hora és; qui para respon: les dues. I així fins les tres. Llavors, o bé quan s'ha respost que sí, la mare diu:

Correu, que la llebreta ja ve!

Qui para empaita la resta per atrapar el següent, que farà de llebre.

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)

3.2.8. Els quatre pilonets

A la bàscula del passeig dels arbres, tot anant a l'estació, hi havia quatre pilons que delimitaven l'espai. El joc consistia que a cada piló hi havia un jugador i un altre al mig que parava. Es recitava la cantarella i obligatòriament s'havia de canviar de piló i qui parava havia de pujar a un dels pilons abans que un altre jugador; llavors parava qui quedava fora.

Els quatre pilonets,
qui no canvia para.

(M. Teresa Setó Vallverdú, 22 anys)

3.3. JOCS EN DUES FILERES

3.3.1. Nyigo, nyigo, nyigo

Es juga per parelles, s'agafen les mans, estirant i arronsant alternativament, seguint el ritme de la cançó.

Nyigo, nyigo, nyigo,
calces de paper.
Totes les musiques
van al teu carrer.

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)(*)

3.3.2. Sant Joan de les caramelles

Es fan dues fileres; les parelles encarades es donen les mans fent un pont. La primera parella d'un cap passa per sota els ponts de les altres i es col·loca al final; van passant totes les parelles. S'estableix un diàleg:

—Sant Joan de les caramelles.
—Mani, mani, senyor!
—Quantes fulles hi ha a l'arbre?
—Cent i un canó.
—Per on passaran aquesta pobra gent?
—Pel pont de les punxes!
—Ai, ai, que em punxo!

El joc segueix variant el tipus de pont:

—Pel pont de les pedres!
—Ai, ai, que grosses.
—Pel pont de la xocolata!
—Ai, que és dolça!

Es van afegint ponts i respostes.

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)

3.3.3. La chata merenguera

Es fan dues fileres, una nena passa pel mig amb les mans a la cintura mentre tothom canta. Quan es diu “güí, güí, güí / trico, trico, tri, / lairum, lairum” es va d’un cantó a l’altre.

La chata merenguera, güí, güí, güí,
como es tan fina, trico, trico tri,
como es tan fina lairum, lairum, lairum, lairum.
Se quita los colores, güí, güí, güí,
con gasolina, trico, trico, tri,
con gasolina, lairum, lairum, lairum, lairum.
Allá viene mi novio, güí, güí, güí,
a darme un beso, trico, trico, tri,
a darme un beso, lairum, lairum, lairum, lairum,
lairum!

(Maria Pascual Llort, 78 anys)

3.3.4. Me gusta Carmencita, ¡olé!

Dues rengleres de nenes encarades. Les dues primeres d’una punta passen pel mig mentre es canta. Quan s’acaba la cançó, surten les següents i les primeres es queden a l’altra punta.

The musical score is written on three staves in 2/4 time. The melody is simple and rhythmic, with lyrics written below the notes. The lyrics are in Spanish and describe a dance game.

Me gus - ta Car - men - ci - ta, o - lé! por ser la más bo -
-ni - ta, o - lé! ves - ti - da de gi - ta - na, o - lé! Que to - que la gai - ta que
to - que el gai - te - ro, que sal - gan dos ni - ñas que val - gan di - ne - ro.

Me gusta Carmencita, ¡olé!
 por ser la más bonita, ¡olé!
 vestida de gitana, ¡olé!

Que toque la gaita,
 que toque el gaitero,
 que salgan dos niñas
 que valgan dinero.

La música del pueblo, ¡olé!
 toca la sevillana, ¡olé!
 por ver a Carmencita, ¡olé!
 vestida de gitana, ¡olé!

Que toque la gaita...

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys) (*)

3.3.5. ¿Dónde va mi cojita?

Dues fileres de nenes, al mig la nena que para a peu coix. S'estableix un diàleg entre la que para i la resta. Quan diu "me lo llevaré a paseo", agafa una de les noies, es passegen amunt i avall i la torna al seu lloc.

Quan diu "yo me burlo de este guardia", fa pam i pipa a una de les noies; aquesta l'ha d'empaitar fins al final de la cançó. Si l'atrapa, para; si no, torna a parar la mateixa nena.

1. ¿Dón-de va mi co-si-ta? Mi-ra-lo - flí, mi-ra-lo - flá. ¿Dón-de
 ger vi-o-le-tas. Mi-ra-lo - flí, mi-ra-lo - flá. A co -

1. va mi co-si-ta? Mi-ra-lo - flí, mi-ra-lo - flá. 2. A co
 ger vi-o-le-tas. Mi-ra-lo - flí, mi-ra-lo flá!

Miraloflí, miraloflá.
 ¿Dónde va mi cojita? (bis)
 Voy al monte a coger violetas.
 Miraloflí, miraloflá. (bis)
 ¿Para quién son las violetas?
 Miraloflí, miraloflá. (bis)
 Para la Virgen, mi patrona.
 Miraloflí, miraloflá. (bis)
 ¿Y si encuentras al rey?
 Miraloflí, miraloflá. (bis)
 Me lo llevaré a paseo.
 Miraloflí, miraloflá. (bis)
 ¿Y si encuentras al guardia?
 Miraloflí, miraloflá. (bis)
 Yo me burlo de este guardia.
 Miraloflí, miraloflá. (bis)

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)

3.3.6- Pasimisi, pasimisá

Es fa una filera i les dues noies primeres s'agafen de les mans; la resta van passant per sota "el pont". Quan s'acaba la cançó, les de les mans agafades encerclen qui està passant per sota i li proposen triar entre dues opcions: color vermell o groc, sabates o sandàlies, ... Les del pont prèviament han decidit quina és la seva opció; la noia encerclada es posa darrere de qui ha coincidit en la tria. I així successivament.

Pasimisí, pasimisá,
por la Puerta de Alcalá.
La de alante corre mucho,
la de atrás se quedará.
Tris, tras, tris, tras.

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys) (*)

3.4. JOCS EN ROTLLANA

3.4.1. On són els bous?

Asseguts a terra en una rotllana, tots menys el que para. Aquest porta una sabata a la mà i estableix el diàleg següent amb el grup tot fent els gestos que marca el text:

—On són los bous?
—A la llaurada.
—I què mengen?
—Pa i civada.
—I què beuen?
—Pa i vi.
—A on heu anat?
—A ca la padrina.
—Què us han donat?
—Pa i xirivia.
—I on heu anat més?
—A cal padrí.
—I què us han donat?
—Un ratolí i un trago de vi
llarg, així!

S'estiren els braços tant com es pot.

—I en quina hora passen els Reis?
—A les set. (*L'hora que es vulgui.*)

Es compta fins al número que s'ha dit amb els ulls tapats amb les mans. El que para aprofita per deixar la sabata darrere d'algú; després pregunta:

—Qui s'ha pixat al llit?

Tothom mira a veure qui té la sabata, el que la té ha d'empaitar qui para, que intentarà asseure's al lloc buit que ha deixat l'altre. Si és atrapat, torna a parar; si no, para l'altre.

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)

3.4.2. Les engerretes de sant Miquel

Quan es comença la cançó tothom està assegut fent rotllana i van tombant una pedra, o un altre objecte, al ritme de la cançó. Cada vegada que s'anomena algú, s'ha de girar d'esquena i seguir tombant. Es continua rodant i cantant fins que tothom queda girat.

Les engerretes de sant Miquel,
totes són plenes, totes són plenes.
Les engerretes de sant Miquel,
totes són plenes d'aigua i mel.
Mel i maduixa,
gira la caduixa.
Qui se'n girarà?
La senyoreta ... serà.
La senyoreta ...
en té una samarra,
fresca i amarga,
de la xiu-xiu,
de la xom-xom,
que se'n giri de cantó!

(Antònia Oliveras Duch, 54 anys)

3.4.3. El petit vailet

Tothom en una rotllana; es va fent la mímica del que diu la cançó.

El pe-tit - vai - let s'ai - xe - ca de ma - ti - na - da, A - ga - fa la llau -
ra - daj se'n vagà llau - rar, i se'n vagà llau - rar. La mes -
tres - sa jo - ve, la mes - tres - sa jo - ve li fa
pi de so - pes, un tu - pi de so - pes iun cros -
ren - ga - de - ta, u - naa - ren - ga - de - ta, per men -
l'es - mor - zar, li fa l'es - mor - zar. 2. Un - tu
tò de pa, iun cros - to - de pa. 3. U - naa
jar - seel pa, per men - jar seel pa.

El petit vailet
s'aixeca a la matinada,
agafa la llaurada
i se'n va a llaurar. (bis)
La mestressa jove, (bis)
li fa l'esmorzar. (bis)
Un tupí de sopes (bis)
i un crostó de pa. (bis)
Una arengadeta (bis)
per menjar-se el pa. (bis)
Allà dalt a l'era (bis)
una font hi ha. (bis)
El qui vulgui beure (bis)
s'ha d'aginollar. (bis)
De ginolls a terra (bis)
i el porró a la mà. (bis)

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)(*)

3.4.4. Ball rodó

Agafats de la mà, es va rodant al ritme de la cantarella.

Ball rodó,
Caterineta, Caterineta,
ball rodó,
Caterineta, Caterinó.
—Què has menjat?
—Cansaladeta, cansaladeta.
—Què has menjat?
—Cansaladeta i pa torrat.
—Què has begut?
—Granaxeta, granaxeta.
—Què has begut?
—Granaxeta en un embut.

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)(*)

3.4.5. Campaneta, la ning, ning

El joc consisteix en amagar alguna cosa en una paret; per exemple una pedra, una fusta, etc. sense que ho vegi qui para. Quan acaba la cançó, ha de trobar l'objecte; si no el troba, torna a parar.

Campaneta, la ning-ning,
jo l'amago, jo l'amago.
Campaneta, la ning-ning,
jo l'amago, ja la tinc.

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys) (*)

3.4.6. Els esclops de Déu. Variant 1

Un grup de nens asseguts a terra en rotllana. Cadascun, menys un, té una pedra i la van passant al del costat tot seguint el ritme de la tonada. Quan acaba la cançó qui no té pedra, para.

Els esclops de Déu
van fer caure, van fer caure;
els esclops de Déu
van fer caure sant Joan
amb el tripi, tripitrap,
amb el tripi, tripitrap.

(Teresina Miret Sarrà, 43 anys)

3.4.7. Els esclops d'en Pau. Variant 2

Els esclops d'en Pau
van fer caure, van fer caure,
els esclops d'en Pau
van fer caure sant Joan.
Sant Pere li va al darrere
amb el tripi tripitrap.

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)

3.4.8. Un roser de roses blanques

Grup de nenes en una rotllana agafades de la mà, i una al mig. Es va cantant:

Un ro-ser de ro-ses blan-ques, no n'hau-rí-em de co-llir; tant a-
mi-gues que-rem an-tes ja-rahem ha-gut de re-nyir.

Totes: Un roser de roses blanques
 no n'hauríem de collir;
 tant amigues que érem antes
 i ara hem hagut de renyir.

La del mig: Hem renyit per poca cosa
 i a la cara t'ho diré;
 que per molt que te'n rebaixis,
 d'amiga no en seré.

Ara es deixen anar de les mans i es posen encarades per parelles amb les mans a la cintura i continuen cantant:

La xunga, que te la xunga,
la xunga del polisón,
con paños de Manila
y una botas de charol.
Las botitas se rompieron,
y el dinero se acabó.
Adiós dinero del alma,
Adiós dinero de amor.

Es torna a començar, però ara es posarà al mig aquella que ha triat per parella la que parava abans.

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)(*)

3.4.9. Una ovella n'hi ha al corral

Grup de noies en una rotllana, es va girant i cantant.

Una ovella n'hi ha al corral,
la pastora, la pastora.
Una ovella n'hi ha al corral,
la pastora general.

Entri vostè
(*Entra una nena al mig de la rotllana.*)

La senyora, la senyora,
entri vostè,
la senyora del cafè.

Mireu com balla,
 mireu com salta
 la tortuga ballaruga;
 ja ha saltat,
 ja ha ballat;
 ja se'n torna
 al seu costat.
 Serà sí, serà no,
 serà sí, serà no,
 con esta me caso yo.

Quan es fa la cantarella de "serà sí, serà no", la que estava al mig ha fer com si jugués a l'anelleta; és a dir, ajuntarà les mans i les posarà enmig de les mans de les companyes. Quan s'acaba la cantarella, la que para ha d'aixecar la que té al davant i l'ha de deixar encarada al mig de la rotllana, ja que serà la que pararà.

(Teresina Miret Sarrà, 43 anys)

3.4.10. A la carretera de Cervià

Es va oscil·lant al ritme de la música.

A la car-re - te - ra de Cer - vi - à hi ha - na mi - nyo - na hi ha - na mi -
 nyo - na. A la car-re - te - ra de Cer - vi - à hi ha - na mi -
 nyo - na que es vol ca - sar. Jo li pre - gun - to "què fas a - qui?" "es -
 cal que l'es - pe - ris que no vin - drà, que
 pe - rou jo - ve, es - per - rou jo - ve." Jo li pre - gun - to "què
 po - sa plou - re, que es po - sa plou - re. No cal que l'es - pe - ris que
 fas a - qui?" "es - per - rou jo - ve que ha de ve - nir." 1. "No
 no vin - drà, que es po - sa plou - re i es mu - lla - rà!" 2. "No

A la carretera de Cervià
hi ha una minyona,
hi ha una minyona.
A la carretera de Cervià
hi ha una minyona
que es vol casar.
Io li pregunto
què fas aquí?
Espero un jove,
espero un jove.
Io li pregunto
què fas aquí?
Espero un jove
que ha de venir.
No cal que l'esperis,
que no vindrà,
que es posa a ploure,
que es posa a ploure;
no cal que l'esperis,
que no vindrà,
que es posa a ploure
i es mullarà.

Un altre final:
No cal que l'esperis,
que no vindrà,
que n'és als toros,
que n'és als toros;
no cal que l'esperis,
que no vindrà,
que n'és al toros
a torejar.

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)

3.4.11. Xarlot, Xarlot, Xarlot

Es va girant cap a la dreta i quan es recomença la cançó es canvia de sentit.

Xarlot, Xarlot, Xarlot,
és l'home de la risa.
Xarlot, Xarlot, Xarlot,
és l'home del bigot.
Un, dos, tres...

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)

3.4.12. En un jardín de rosas

Rotllana de nenes amb una al mig.

En un jar-din de ro-sas tres ma-ra-vi-llas hay y la que hay en
bri-na de Mer-ce-des, hi-ja de co-ro-nel. Re-ti-ra-te sol-
me voy re-ti-ran-do y me re-ti-ra-re, que voy a ver mi

1^a 2^a 3^a
me-dio hi-ja de un ca-pi-tan, 2. So Ha-che, y, jo-ta, ka, e-ne e-le, e-me,
da-do, re-ti-ra teal cuar-tel. 3. Ya
no-vio que es-tà en el cuar - tel. _____

e-ne. Ha-che, y, jo-ta, ka, e-le, e-me, e-ne, a. ¡Ay que me lle-vas u-na!

¡Ay que me lle-vas dos! ¡Ay que me lle-vas el al-ma y el co-ra-zón!

Totes: En un jardín de rosas
tres maravillas hay
y la que hay en medio
hija de un capitán,
sobrina de Mercedes,

hija de un coronel.
Retírate, soldado,
retírate al cuartel.

La del mig surt cap a fora cantant i les altres es desfan de mans:

Ya me voy retirando
y me retiraré
que voy a ver mi novio
que está en el cuartel.

Les altres s'aparellen agafades de les mans amb els braços creuats i canten:

Hache, y, jota, ca,
ele, elle, eme, ene.
Hache, y, jota, ca,
Ele, eme, ene, a.
¡Ay, que me llevas una!
¡Ay, que me llevas dos!
¡Ay, que me llevas el alma
y el corazón!

Aquesta última part de la cançó es balla movent els braços tot estirant ara el dret, ara l'esquerre, sense desfer les parelles; és a dir que quan una estira, l'altra afluixa i al revés.

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)(*)

3.4.13. El patio de mi casa. Variant 1

Agafades de la mà en una rotllana i una nena al mig. Canten girant en corrandà i la del mig no.

El patio de mi casa
es particular,
cuando llueve se moja
como los demás.
¡Agáchate!

Les de la rotllana s'ajupen.

¡Y vuélvete a agachar!

Es tornen a ajupir.

Por eso las monitas
se vuelven a agachar.

Es tornen a ajupir:

Chocolate, amarillo,
corre, corre,
que te pillo.
A estirar, a estirar,
que el demonio
va a pasar.

Sense deixar-se anar de les mans, s'estiren els braços tant com es pot. La del mig fa el tomb a la rotllana tot cantant:

Desde pequeña
me quedé, me quedé
algo resentida
de este pie, de este pie.
Ay, que andar
es cosa muy bonita,
disimular
que soy una cojita;
y si lo soy,
lo disimularé.
Sal, que te sal,
que doy un puntapié.

En aquest moment s'atura i dona un cop de peu a la nena que ha quedat al davant, que serà la que parará.

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)(*)

3.4.14. El patio de mi casa. Variant 2

Es comença rodant en una rotllana, tret de qui para, que està fora. Es van ajupint quan ho indica la cançó i després de “chocolate”, “amarillo”, “corre”, “pillo”.

El patio de mi casa
es particular,

cuando llueve se moja,
como los demás.
Agáchate
y vuélvete a agachar,
que las que no se agachan
no saben jugar.
¡Chocolate!, ¡amarillo!,
¡corre, corre, que te pillo!
Estirar, estirar,
que el demonio va a pasar.

Ara es deixa de rodar i es marca el ritme picant de mans. Qui para es posa al mig i va rodant a peu coix. Totes canten:

Des de pequeñita que quedé
me quedé,
algo resentida de este pie,
de este pie.
Disimulad que soy una cojita,
y si lo soy, lo dissimularé.
Corre, corre, que te doy un puntapié
con la punta de este pie.

Quan s'acaba la cançó, qui para dona una puntada de peu a qui té davant que
serà la que parará ara.

(Antònia Oliveras Duch, 54 anys)

3.4.15. Yo soy la viudita del conde Laurel

*Totes les nenes en una rodona; la del mig feia de “viudita” i cantava; les
altres anaven rodant i feien una rodona.*

Yo soy la viudita del conde Laurel
que quiere casarse y no encuentra con quien.
Les altres: Si quieres casarte y no encuentras con quién,
escoge a tu gusto y tú sabrás quién.

La del mig: Escoger no puedo
Porque soy mujer

.....

Llavòrens la del mig s'aginolla davant de la nena triada i canta:

Pues dame una mano,
pues dame la otra,
pues dame un besito
y ponte de monja.

Es canvien els papers i ja ho fa l'altra.

(Carme Alsamora Roselló, 68 anys. Teresina Miret Sarrà, 43 anys)

3.4.16. Los aires pasan

Grup de nenes dretes fent rotllana, es va fent la mímica dels diferents elements que "pasan" (los pájaros, las señoritas...)

Los aires pasan,
tralará, larala.
Los aires pasan,
tralará, lará.
Haciendo de este modo,
tralará, larala,
haciendo de este modo,
tralará, lará.

(Magdalena Setó Vallverdú, 28 anys)

3.4.17. Quién dirá que no es una
Es cantava agafats de les mans en una rotllana.

¿Quién dirá que no es una
la rueda de la fortuna?
¿Quién dirá que no son dos
la campana y el reloj?
Lara, lara, lara.

¿Quién dirá que no son tres
dos almendras y una nuez?
¿Quién dirá que no son cuatro
las patitas de mi gato?
Lara, lara, lara.

¿Quién dirá que no son cinco
las llagas de san Francisco?
¿Quién dirá que no son seis
las penitas que tenéis?
Lara, lara, lara.

¿Quién dirá que no son siete
seis ovillos y un carrete?
¿Quién dirá que no son ocho
siete panes y un bizcocho?
Lara, lara, lara.

¿Quién dirá que no son nueve
ocho toros y una liebre?
¿Quién dirá que no son diez
los deditos de mis pies?
Lara, lara, lara.

¿Quién dirá que no son once
diez bolas y una de bronce?
¿Quién dirá que no son doce

las que dan a medianoche?
Lara, lara, lara.

(Teresina Miret Sarrà, 43 anys)

3.5. JOCS I CANÇONS DE SALTAR A CORDA

Joc tradicional principalment practicat per nenes.

3.5.1. Si la barqueta es tomba

Dues participants fant oscil·lar una corda, però sense que faci el tomb, només se salta al seu vaivé.

Si la barqueta es tomba,
nena no tinguís por,
tira la canya a l'aigua
i agafa't al timó.

(Mercedes Vallvé Vidal, 69 anys)

3.5.2. Al pasar la barca

Primer només se salta al vaivé de la corda i no es fa el tomb fins que es compta “que una, que dos...”

Al pasar la barca,
me dijo el barquero
que las niñas bonitas
no tienen que llevar sombrero.
Que una, que dos, que tres,
que salga la niña que está dentro.

(Mercedes Vallvé Vidal, 69 anys)

3.5.3. Un, dos, tres, la xarranca

Es va saltant, tot imitant el que diu la cantarella.

Un, dos, tres, la xarranca;
un, dos, tres, el peu coix;
un, dos, tres, la mà enlaire;
un, dos, tres, la mà a terra,
un, dos, tres, a sortir.

3.5.4. L'olla barrejada

Dues participants fan rodar la corda, la resta en filera han d'entrar a saltar i sortir d'una en una. Qui s'entrebanca, para i ha de rodar la corda.

L'olla barrejada, qui no entra para;
l'olla barrejada, qui no surt para.

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)

3.5.5. Soy la reina de los mares

Soy la reina de los mares,
dulce, dulce, van a ver
que tiro el pañuelo al suelo
y lo vuelvo a recoger.

Mentre se salta, es llença i es recull el mocador.

Tengo, tengo, tengo.

Les altres contesten:

Tú no tienes nada.

La que salta continua cantant i saltant:

Tengo dos cabritas
para la semana;
una me da leche,
otra me da lana
y otra mantequilla
para la semana.
A la una, a las dos y a las tres.

Es continua saltant, però fent voltar la corda molt més ràpid (fer juli), fins que qui para, s'entranca.

(M. Teresa Setó Vallverdú, 22 anys)

3.5.6. El cocherito, leré

Cada vegada que es diu “leré”, les que roden la corda la deixen tibada tan amunt com poden; la que està saltant s'ha d'ajupir. Quan es diuen les lletres de Maria, es fa correspondre cada lletra o síl·laba a un tomb de corda.

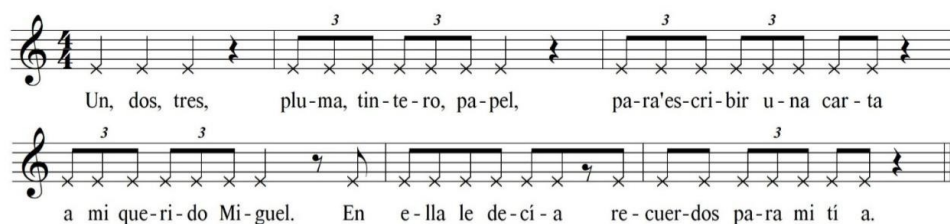
El co-che - ri-to, le-ré me di-jo'a - no-che, le-ré que sí que - rí-a, le-ré mon-tar en
co-che le-ré. Y yo le di-jé, le-ré con gran sa - le-ro, le-ré no quie-ro co-che, le-ré que me ma-
Més ràpid. No cantat, sinó recitat
re-o, le-ré El nom-bre de Ma-rí-a que cin-co le-tras tie-ne la e-me, la a la
er-re, la i y la a Ma - rí - a!

El cocherito, leré,
me dijo anoche, leré,
que si quería, leré,
montar en coche, leré.
Y yo le dije, leré,
con gran salero, leré,
no quiero coche, leré,
que me mareo, leré.
El nombre de María
que cinco letras tiene:
la eme, la a, la erre, la i y la a,
Ma rí a!

(Magdalena Setó Vallverdú, 28 anys)

3.5.7. Un, dos, tres

Es va rodant al ritme de la cantarella.

Un, dos, tres,
pluma, tintero, papel,
para escribir una carta
a mi querido Miguel.
En ella le decía
recuerdos para mi tía.

(Magdalena Setó Vallverdú, 28 anys)

3.6. ALTRES JOCS

Els jocs d'aquest apartat eren practicats principalment per nens.

3.6.1. Sants, patacons i estrelles

Els “sants” eren les imatges que hi havia a la cara de les caps de mistos; reproduïen artistes de cinema, jugadors de futbol...; es retallaven i servien per a diversos jocs. A més a més de “sants” hi havia els “patacons” (cartes retallades fent quadradets) i les “estrelles” (cartes retallades en forma d'estrelles). Les estrelles valien més que els patacons, i els sants eren els que valien menys.

Un joc consistia a llençar-los d'un en un contra una paret des d'una distància prudencial i intentar que el sant que es llençava quedés a sobre d'algun que ja fos a terra. Si queia damunt, es guanyaven els dos sants; si no, es quedava allí per a la tirada següent.

A pam i toc s'hi jugava tirant un palet amb intenció de treure un sant o patacó de dins una rodona; o bé encertar el palet d'un altre jugador.

(Josep Esteve Tarés, 82 anys. Anton Amorós Fa, 67 anys)

3.6.2. Els ossets

S'agafen cinc ossets de tocino; quatre es planten a terra i un es queda a la mà. Es tira el de la mà enlaire i mentrestant se n'ha d'agafar un dels plantats; seguidament es tiren els dos de la mà i se n'ha d'agafar un altre i així successivament fins que es tenen tots cinc a la mà.

(Anton Amorós Fa, 67 anys)

3.6.3. Jugar al su

És un joc amb baldufes. Es fa una rodona al terra i cada jugador ha de tirar la baldufa dins de la rodona, però que tot ballant surti. La baldufa que no surt, és la que para.

Fer *el pintxaco* vol dir tirar amb força la pròpia baldufa contra una que ha quedat dins el cercle per tal de fer-la sortir i salvar-la.

(Alejandro Casanovas Canellas, 65 anys)

3.6.4. El bòlit

Es juga amb dos bastons, un més curt que l'altre, posats a terra. Amb el llarg es pica al petit per alçar-lo; mentre és a l'aire se li ha de donar un cop el més fort possible. Guanya qui desplaça més lluny el bastó petit.

(Alejandro Casanovas Canellas, 65 anys)

CENDRER

Tant funcional com decoratiu, manté la seva bellesa
malgrat que li falti un fragment.

4. ACUDITS, EMBARBUSSAMENTS I ENDEVINALLES

4.1. ACUDITS

Els acudits són narracions breus, d'argument senzill i burlesc, que pretenen fer riure, ja sigui pel final inesperat o bé per un joc de paraules. Molts dels recollits estan relacionats amb la religió i l'Església, fet que demostra com n'eren de presents en la vida quotidiana. Per altra banda, cal remarcar la presència sovintejada d'elements escatològics.

4.1.1. Un home que venia ous

Un home anava a vendre ous pels pobles i una vegada una dona li diu per riure's d'ell:

—Home de muntanya, que porteu ous per a vendre?

Ell li contesta:

—Dona de vila, morros d'anguila, amistançada d'un capellà; sí que en porto, d'ous, si en voleu comprar.

(Carme Griñó Vallverdú, 73 anys)

4.1.2. El pastoret

Dos companys que anaven fent camí van trobar un pastoret. Un va dir: veuràs quin tip de riure ens farem amb aquest pastoret.

—Escolta, pastoret, tu tens vergonya?

—Sí.

—On la tens?

—L'he deixada a la caseta.

—Si hi hem anat i no l'hem vist enlloc!

—És clar, vostès no la coneixen.

(Carme Griñó Vallverdú, 73 anys)

4.1.3. Les faves i el castellà

Un pare i un fill estaven cansats de menjar sempre faves a casa. I decideixen anar a fora a fer-se un tip de carn. A la fonda, demanen la carta; però, com que no entenen el castellà, demanen “habas”. Es troben escaldats: no calia venir per menjar faves!

Al costat veuen que un home menja carn i que el cambrer li pregunta:

—¿Qué quiere más?

I l’home diu:

—Repito.

El pare i el fill ja tenen la solució, criden al cambrer i li diuen: “Repito”.

(Josep Esteve Tarés, 82 anys)

4.1.4. Que canti la núvia

Els convidats al casament demanaven a la núvia que cantés:

—Que canti la núvia!!

—No en sé.

—Que canti el que vulgo!

Es posa drete dalt de la cadira i canta:

—La merda de bou
quan plou s’estarrufa,
la de burro no,
que cau apilotada.

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)

4.1.5. Quevedo

Quevedo tenia una relació clandestina i es va trobar que quan anava a casa d’aquesta senyora va veure que a dalt de la finestra hi havia dues espelmes enceses, una botella de vi al mig i a sota una mota de malves. Es planta allí al cantó i fa:

—Vino entre dos luces, mal vas!
I, a retiro!

(Jaume Fort Farré, 65 anys)

4.1.6. El gall i el paperet

Un home està malalt i van a buscar el metge i diu:
—Sap què?, cada vegada que el gall canti li done un paperet d'aquests perquè es curi.
Perquè no tenien rellotge i, clar, no haurien sapigut en quina hora. I quan hi va tornar al cap de cinc o sis dies:
—Què, doncs, el marit, està millor?
—Oh! —diu—, el marit ja està bé, però el pobre gall s'ha mort!
—I ara! —diu—, què ha passat?
—Doncs cada vegada que cantava li donàvem un paperet.

(Montserrat Tarragó Vila, 52 anys)

4.1.7. El satèl·lit a Mart

Van tirar un satèl·lit a Mart i van arribar al lloc sense problemes.
—Sí que va anar bé!
—Ara en tirarem un al Sol.
—No teniu por que es cremi?
—No, que el tirarem de nit!

(Josep Esteve Tarés, 82 anys)

4.1.8. El ruc i la pluja

Una vegada uns estudiants van anar, doncs, a fer això de l'astronomia pel defora i van passar per un mas. Diu:

—Que no podríem anar a passar la nit aquí dalt, en aquet puntalet d'aquí dalt.

Diu:

—Però, ia podeu anar, ia; però em sembla que farà mal temps —aquell home del mas.

—Cony, està prou ras, trobo.

Bueno, quan va ser allà mitja nit. comença trons i llamps, i llamps i trons; i aquella gent, aquell parell, van arrencar a córrer cap baix a la masia. I diu:

—Com ho sabíeu, diu, que havia de fer mal temps?

—Home, ia us ho diré. Io no hi entenc re, diu, però aquet ruc —ara ve el bo—, aquet ruc, quan he anat a busca'l per anar cap a casa, ha començat amb brams i pets i coces, diu, he pensat: farà mal temps.

I els dos que anaven diu:

—Noi, ia podem plegar perquè, diu, saben més los rucs que naltres.

(Josep Esteve Tarés, 82 anys)

4.1.9. Fum

Al meu padrí li agradava molt fumar, diguéssim, i li compràvem aquells caliquenyets de deu cèntims, i la padrina deia:

—Caram, fixa't, hi hagut de donar vint cèntims a la canalla perquè t'anessin a comprar un caliquenyet; i deia:

—Mira, Teresa, jo no tinc cap mal vici —perquè ni anava al cafè ni bevia; no li agradava el vi ni res— i mira, un home tot estudiant molt es va poder fer una caseta, no res. Allavòrens aquella caseta se li va cremar i també li va marxar tot en fum.

(Teresa Carré Pàmies, 64 anys)

4.1.10. Tripas tragadientes

Tripas tragadientes,
carrer Costella, número llonza,
palpís primera porta;
al costat hi ha un manyà,
no us podeu equivocar.

(Maria Roig Degràcia, 73 anys)

4.1.11. L'aigua beneita (beneïda)

N'hi havia un que va posar la mà dins de la pica de l'aigua beneita i
quan va veure que només hi havia l'aigua va dir:
—Mira, diu, ja m'han passat al davant: s'han fotut els talls i m'han
deixat lo suc!

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)

4.1.12. El viacrucis

Era per la quaresma i s'havia de fer el viacrucis i es van trobar que se'ls
hi havia trencat el Sant Crist i van dir:

—Bueno, ara com ho farem sense Sant Crist per fer el viacrucis? Ves si
trobessim algú que ho volgués fer, no?

I allavòrens, bueno, mira, passava un pobre i li van dir:

—Miri, ens ha passat això, si volgués fer, doncs, de Sant Crist, diu, ja li
donaríem alguna coseta.

Diu:

—Ah, bueno, bueno.

I mira, el van agafar i el van posar a la creu, doncs, com si fos
Nostresinyor.

I allavons, a aquell home, tot fent el viacrucis, li van agafar ganes d'anar
de ventre; i ell nant dient:

—M'estic cagant, m'estic cagant!
I li deien:
—Home, aguanta una mica.
I ell deia:
—És que ia no puc més, ja no puc més.
I el senyor rector, bueno, doncs, mira; i, bueno, fent el sermó i allavons diu:
—Ia que valtres se cagueu en Déu, Déu se caga en vosaltres. Avia, noi!
I aquell va i, mira, es va cagar.

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)

4.1.13. El predicador nou

Havien de fer una festa, va vindre un predicador nou; quan va arribar allí, li diuen:
—Bueno, què hem de fer per dinar, demà? Què és el que t'agrada, no? Que t'agrada el peix? Tenim lluç.
—No, de lluç, no. No m'agrada el lluç.
—Bueno, doncs, farem bacallà o farem llangonissa amb tomaca o el que sigui.
I bueno, doncs, es posa a fer el sermó i diu:
—Sant Josep, que l'ajut l'il·lumina, em va dir que de lluç no en volia.

(Ramon Pàmies Pascual, 54 anys)

4.1.14. Sant Agustí

Una mare tenia un fill que era capellà i li deia:
—Per què no vas a la trona? Puja dalt de la trona i fes un sermó, home, fes un sermó, fes un sermó!
L'altre contesta:
—No en sé gaire, de fer sermons.
I la mare:

—Puja a la trona, home, i fes un sermó.
I per fi va pujar dalt de la trona i comença:
—Sant Agustí deia, sant Agustí diu, sant Agustí deia, sant Agustí diu...
—A què diu sant Agustí, fill meu.
—Merda. Per què m’hi feu pujar, aquí dalt!

(Maria Pascual Llort, 78 anys)

4.1.15. Sant Josep

Sant Josep sempre picava així (*es fa el gest de picar*) i a la trona hi havia la marca allí feta, a la trona de tant picar.
I l’escolà deia:
—Ja ho veuràs, l’arreglaré.
I deia:
—La religió, la religió...
I sempre picava així. L’escolà li va posar tot de merda allí on picava.
—La religió és una... merda!

(Mercè Debat Sanfeliu, 52 anys)

4.1.16. Sant Ramon Nonat

Sant Ramon Nonat,
fill de Vilafranca,
confessor de reis,
de reis i de papes.
Ne’n confessa un
que en pecat estava.
El pecat era tan gros
que no cabia a casa.

(Maria Sarramià Pons, 74 anys)

4.1.17. Mare de Déu del Tallat

El santuari del Tallat està situat a Vallbona de les Monges dalt d'un turó.

Hi havia una noia soltera que cada dia anava a resar a la Mare de Déu del Tallat, després de missa. Després de missa es quedava allí i li deia:

—Mare de Déu del Talladet,
feu-me sortir un maridet.

I cada dia després de la missa es quedava allí i només li deia això. I el sagristà no podia tancar l'ermita perquè aquella solterona estava allí resant a la santa; i pensava: “Només li diu quatre paraules i marxa. M'agradaria sentir el què li diu”.

I es posa darrere de la marededeu, amagat, i sent que li diu:

—Mare de Déu del Talladet,
feu-me sortir un maridet.

I ell, des del darrere li diu:

—No és hora, encara!

I ella diu:

—Calla, tu! Brutet. Dis-li a ta mare!

(Mercè Debat Sanfeliu, 52 anys)

4.2. ACUDITS DEL RECTOR DE VALLFOGONA

Francesc Vicent Garcia (Tortosa 1579 - Vallfogona de Riucorb 1623) era conegut com a rector de Vallfogona perquè fou rector en aquesta localitat entre 1607 i 1623. Va ser un reconegut poeta barroc; en la seva obra s'hi troben composicions tant serioses com humorístiques. Les seves facècies el van fer tan famós que la tradició popular el va convertir, juntament amb un escolà i una majordoma, en protagonista d'anècdotes enginyoses, sovint de caràcter escabrós o escatològic.

4.2.1. La multa

Al rector de Vallfogona li van fotre una multa. L'arquebisbe va fer anar un a cobrar.

—Vinc a cobrar la multa.

El paga, que si aquí que si allà, que si tomba, van enraonar; i, quan marxava:

—Bueno, adiós.

I el rector de Vallfogona:

—Adiós, bacó.

Devia tenir tres durets arreplegats per comprar un tocinet i últimament va dir, ara no el podré comprar perquè hai de pagar la multa aquesta.

Aquell, quan va marxar se'n va anar a trobar l'arquebisbe i va dir:

—M'ha malparlat molt malament el rector de Vallfogona.

—A què li ha fet?

—Home, quan nos hem despedit m'ha dit: Adiós bacó.

El van enviar a buscar i li van dir per què l'havia tractat d'aquella manera?

—Sí, sí, fàcil. Io tenia tres durets arreplegats per a comprar un tocinet, i, res, mira, els vaig haver de donar amb ell. Adiós, bacó.

(Josep Esteve Tarés, 82 anys)

4.2.2. La pesta i la majordoma

Un any que hi havia pesta el rector de Vallfogona va fer un passi per a la majordoma per tal que es pogués desplaçar. Deia així:

El dijous, Tecla Verdera,
de Vallfogona parteix;
com que és tan batxillera (xafardera)
hasta la pesta l'avorreix.

(Josep Esteve Terés, 82 anys)

4.2.3. L'escolà i la xocolata. Variant 1

El rector de Vallfogona tenia un escolanet que tot lo que feia el rector ho volia fer ell. I... cada dia després sortint de missa es menjaven xocolata desfeta amb xurros. I el senyor rector, zuuummm, s'ho menjava ben

de pressa i l'escolanet ben de pressa, ben de pressa.

—Un dia t'escarmentaré, tot lo que digui io, fas tu.

Ara veuràs, i li diu a la majordoma:

—Avui, quan pujarem de missa, a mi em dones la xocolata freda, però a l'escolà, ben calenta.

I així ho van fer. I el senyor rector agafa la tassa i, glo, glo, glo, tot avall.

L'escolà també, glo, glo, glo... i comença a fer pets.

—Nen, què fas?

—¡Cuando una casa se quema, todos a fuera!

(Mercedes Debat Sanfeliu, 52 anys)

4.2.4. L'escolà i la xocolata. Variant 2.

“Avui ni hem de fer pagar una amb ell, se'n fotrem d'amb ell”. I van posar unes tasses de xocolata, doncs, res, totes fredes, que es poguessin beure. I la seva la van posar bullenta i, esclar, tots la van beure de cop i ell va fer igual. I, esclar, al beure, com que cremava, va marxar i es va fotre tres pets.

I ell diu:

—¡Tres que salen huyendo de la quema!

(Jaume Fort Llor, 65 anys)

4.2.5. Quan ningú no fa cas. Variant 1

Al rector de Vallfogona el van enviar a buscar a un míting que havien de fer tots els capellans i gent d'aqueixa.

—Però ho hem de fer d'una manera perquè l'hem de fotre, a aquest de Vallfogona. A les set hi ham de ser tots, però amb ell li direm a les vuit.

I, doncs, hi va fer cap una hora més tard i ja hi eren tots. Arriba allí i diu:

—Bon dia.

No contesta dingú; ia estaven avisats tots que no li havien de contestar.

—Déu vos guard.

Tampoc. Es desfà els pantalons i es posa a fer de ventre.

—Ai, què fa? Què fa, què fa?

—Quan un home n'és tot sol, pixa i caga i fa el que vol.

(Josep Esteve Tarés, 82 anys)

4.2.6. Quan ningú no fa cas. Variant 2

El van convidar a un casament i van dir:

—No dieu res, que ell en farà una de les seves.

I estaven tots aquí a la taula, a la taula ben posada. I ell diu:

—Bon dia!

I ningú contestava. Res. I ell puja damunt la taula, s'aixeca i fa caca al mig de la taula.

—Ooooooh!

—El rector de Vallfogona, quan és sol, caga, pixa i fa el que vol.

(Mercedes Debat Sanfeliu, 52 anys)

4.2.7. La multa de cent sacs de blat.

Al rector de Vallfogona li van fer pagar cent sacs de blat d'una multa.

Quan van anar a buscar el blat a casa seua, ja tenia els sacs preparats.

Van arribar dos carros amb dues mules cada carro. I diu:

—On van amb tot això?

—Oh! —diu— A buscar el blat!

—El blat, ja us el baixaré jo.

El tenia dins un senalló així, amb uns saquets així molt petits.

—Té, cent sacs de blat!

I, au, ja va estar content. L'arquebisbe, com que no li va dir la medida que eren, ell va fotre cent saquets així.

(Josep Esteve Tarés, 82 anys)

4.2.8. Les cuixes del pollastre

El senyor rector de Vallfogona va tindre el bisbe o el vicari general; i va dir a l'escolà:

—Mira, matarem un pollastre o un capó, el que havien de matar. La minyona o majordoma va fer la cassoleta i el va coure.

L'escolà, que era molt tremendo, va entrar a la cuina i sentia aquella olor, sentia aquella olor.. Va, destapa la cassola:

—Poder (potser) ves només que en llepi un bocinet, ves que en llepi un trosset.

En va treure un tros i se'l va minjar, va ser una cuixa.

Quan van ser a la taula, allí el sinyor rector girava la cassola.

—Per què gira tant la cassola?

—És que busco l'altra. (Ja havia posat una cuixa al magistrat aquell, buscava l'altra.) Oh!, diu, no la trobo, no hi és.

—Escolti, sinyor rector, que no ho sap que només en tenen una?

—Com s'entén, només en tenen una?

—Sí, només en tenen una.

—Que no pot ser!

—Anem-ho a veure.

Van al corral i ja era de nit, els pollastres tots dormen amb una pota arronsada.

—Veu com només en tenen una?

I el sinyor rector fa:

—Xssst, pam!

I van abaixar la pota. I tots els pollastres van abaixar l'altra pota.

—Per què no ho feia davant la cassola, que també li haguera sortit l'altra?

(Carme Alsamora Roselló, 68 anys)

4.2.9. L'escolà i les perdius

Un dia van matar dues perdius. L'escolà va entrar a la cuina a poc a poc, a poc a poc, se va menjar tota una perdiu.

Allavòrens va arribar el comensal que havia de vindre i el rector va dir:

—Miri, una per a vostè i una per a mi.

Però l'escolà, abans, va dir a qui tenien convidat:

—Miri, el senyor rector té un costum, però no em descobreixi, eh?

—No et descobriré, home.

—Quan és l'hora de tallar lo pollastre, lo rostit, o el que sigui, talla l'orella del comensal.

—Oh, com pot ser això?

—Ah, sí, sí, talla l'orella del comensal.

—Marxo.

—No, no em descobreixi, si vostè veu que esmola el gavinet i va per tallar, apreti a córrer i marxi.

Bueno, sí, sí. El sinyor rector, quan va ser l'hora de repartir les perdius o el pollastre o el que sigui, va esmolar el ganivet i ja tens que aquell bon senyor va marxar, va marxar pitant. Allavòrens diu:

—I per què marxa?

—Sap, per què? Perquè si li ha emportat la perdiu.

—Totes dues?

—Sí, totes dugues.

I va sortir al balcó i cridant:

—Escolti, almenos de dues, una!

—Ni una ni cap!

Ell, tapant-se les orelles.

—Ni una ni cap!

(Carme Alsamora Roselló, 68 anys)

4.2.10. L'escolà i els quinze cèntims

Un dia el rector de Vallfogona va donar quinze cèntims a l'escolà perquè anés a comprar tres coses: cinc que nada, cinc que no nada i cinc de fuuuuu.

Aquell pobre xiquet estava amoïnat, no sabia què li havia de comprar; i va i, anant rumiant, rumiant, i a l'últim va dir:

—Ja ho tinc!

Va cridar al senyor rector i li va dir:
 —Anem baix al safareig.
 —Ja ho has comprat?
 —Miri, cinc que nada.
 Va tirar un paper.
 —Cinc que no nada.
 Va tirar una pedra.
 —Molt bé, per ara ho has endevinat, i l'altre?
 —Posi'm la mà a la butxaca.
 I com que hi havia una argilaga...
 —Fuuuuu!
 Es va punxar.

(Carme Alsamora Roselló, 68 anys)

4.2.11. La majordoma i el conill

El rector de Vallfogona havia de rebre l'arquebisbe, sas?; més ben dit, anava aquell dia l'arquebisbe a Vallfogona. I, doncs, van dir missa, van dir missa junt amb ell; lo que passa que el rector es posa al costat del senyor arquebisbe, diuen la missa i tal i qual. I, amb aquestes, doncs, a la majordoma li van portar un conill per a cuinar, i va dir:

—Com el faré, ara, coi?

I mentre deien missa i, doncs, estava girat al públic, aixins quan se gira el rector, veu la majordoma al capdavall de tot amb el conill així ensenyant, sas. I l'altre ho va comprendre, perquè era molt viu el rector de Vallfogona, va comprendre que li deia: “A veiam com ho faré, això?”.

I li diu:

Dona nostra, dona nostra,
 vós que del conill feu mostra,
 mig cuinat i mig rostit,
 per Cristum Dominum nostrum.

(Alejandro Casanovas Canellas, 65 anys)

4.2.12. Final burlesc d'un sermó.

Possiblement sigui un final més extens de l'acudit anterior o bé tingui entitat pròpia com una paròdia de les pregàries en llatí que la gent no entenia.

Per Cristum Dominum nostrum,
que del conill ne feu mostrium,
mig fregit i mig rostit,
per Cristum Dominum nostrum.
A la bona dona li han pres els ous
mentre guardava els fesols
i els gossos del Llorac
cridaven: mate, mate, al·leluia!
Agafeu el Joan Blanc, que, sota la trona,
que no és ni home ni dona.
Amén!

(Carme Griñó Vallverdú, 73 anys)

4.2.13. Mig a peu i mig a cavall

Diu que havia d'anar a fer la visita a l'arquebisbe, mig a peu i mig a cavall.
Saps com se la va manegar?
Va comprar un ruquet així de petit, va pujar a cavall i arrossegava els peus!

(Josep Esteve Tarés, 82 anys)

4.2.14. El bacó

El rector tenia un sagristà; vet aquí que cada any criava un tocinet i, doncs, cada any donava una mica de present amb aquest, una mica amb aquell altre i amb aquell l'altre. I ho va explicar al senyor rector, i diu:
—Ves què em passa! diu.

—Què li passa?

—Cada any amb presentets, amb presentets... Quasi no me'n queda gens, del tocino que mato.

Diu:

—Ia li donaré el remei. Miri, mati el bacó el dia que l'hagi de matar i, quan el tingui mort, lo penja al balcó o finestra.

L'endemà al matí, s'aixeca esverat.

—Oh, que m'han pres lo bacó, que m'han pres lo bacó! Que m'han pres, m'han pres, senyor rector, que m'han pres lo bacó!

—Oh, així ho ha de dir! Així ho ha de dir! Perquè la gent s'ho creuran.

—Oh, és que és veritat que me l'han pres! Que me l'han pres!

—Oh, així ho ha de dir! Així.

I li havia fotut ell.

(Josep Esteve Tarés, 82 anys)

4.2.15. El porró i el foc

Per la carretera de Tàrrrega a Verdú es va trobar un xiquet i li va dir:

—Noi, m'has de dir d'on vens i on vas, com te dius i on estàs.

I aquell noi li contesta:

—Vinc de Tàrrrega, vai a Verdú, me dic Pere Comes i no estic amb ningú.

Diu:

—Te la vols jugar?

—Sí, sí.

Mira, se l'emporta cap a casa i diu:

—Mira, no has de fer més del que et mani, eh!

—Bueno.

Ia li va quedar present, ia!

Van cap a casa, arriben a casa, fan el dinar, dinen i així com estaven dinant diu:

—Ves a omplir el porró a baix en aquella bota.

Agafa el porró, baixa cap a baix, obre l'aixeta i el deix allí.

—I el porró?

—S'omple.

—Mecà! Ja hi som!

Un xipoll de vi a baix. Ia l'havia fotut. Pensant-se que el rector el fotria amb ell i ell fotia el rector.

Encabat, diu:

—Mira, aquí se parla d'una altra manera.

—Oh, com!

—Mira, de l'aigua n'hi diem *de l'abundosa*; del foc, lo *lleuger*; lo llit del sinyor rector, *lo reposorum del rapaporum del sinyor rector*; lo gat de *saltant n'agafa*.

Bueno, va i se li fot foc al llit. I aquell xaval surt de la finestra i cridava d'aqueixa manera que li havia ensenyat:

—El saltant n'agafa (el gat), s'havia agafat amb lo lleuger (el foc) i lo lleuger amb el llard i el llard amb el reposorum del rapaporum del sinyor rector (el llit).

—Aquell noi, diu, s'ha tornat boig.

I el rector deia:

—Crida com tu saps!

I ell vinga cridar de la manera que l'havia ensenyat, fins a l'últim, que va veure que el rector s'ofegava i aleshores va cridar:

—Correu que el rector s'ofega!

(Josep Esteve Tarés, 82 anys)

4.2.16. Torrar pa

El rector de Vallfogona diu que li va dir que li torrés pa. Li va dir l'ermità:

—Què vol per esmorzar, mossèn, d'allò?

—Ves-me a torrar un parell de llesquetes de pa.

I aquell ho va fer tan bé, que va veure allà en un pinar que es calava foc i va posar damunt de la finestra el pa.

—Encara no està?

—No encara!

—Caramba, si que costa! —el rector de Vallfogona— de torrar el pa.

—Què li diré, miri, mossèn, no se'm torra. No se m'acaba de torrar.

I a última hora en aquell bon senyor se li va acabar la paciència; se'n va

a dalt i diu:

—On me'l torres, el pa?

—Caram, que no veu quin focardal hi ha allà?

—I a tu et sembla que d'aquí allà, que hi ha potser una hora, s'ha de torrar el pa? Home! No tens prou d'allò!

(Maria Serramià Pons, 74 anys)

4.3. ACUDITS DE PERE SABUDO

Els quatre acudits d'aquest personatge procedeixen de la mateixa informant que els sentia explicar a la seva àvia, que era aragonesa. Representen algú amb molt d'enginy i que, a més, sap treure profit de qualsevol situació.

4.3.1. Pere Sabudo i el vi agre

Un pagès li va dir:

—Saps, Pere Sabudo, se m'ha fet una bota de vi agra i ara aquesta no la puc vendre.

I diu:

—Te donaré deu duros si la pots vendre.

—Prou, prou. Mira, la poses a dintre el carro; a les bosses del carro, poses una aixeta i fas fer un pregó, que aquell que vulgui veure tirar el Pere Sabudo tirar de dalt baix del pont de la carretera, que hi vagi a les dotze del migdia (això era a l'estiu que feia molta calor). I tu vas amb el carro allí i vens a vasos lo vi.

Feia una calor...! I tothom comprava vi a aquell pagès.

—Qui vol un vas de vi?

Tothom sense aigua, doncs. I ell dalt del pont deia:

—M'hi tiro? Però si un diu que no, no m'hi tiro, eh!

I tothom:

—Sí, sí. Tira't!

—Bueno, però si un diu que no, no em tiro.

I la gent anant esperant.

—Bueno, d'aquí una mica em tiro.

Per fi el pagès li va dir:

—L'hai venut tot.
Com que la gent tenia set i feia calor.
—Me tiro?
—Sí, tira't.
—Si n'hi ha un que diu que no, no.
—Sí.
—Doncs, jo dic que no.
I gira cua i marxa. Havia venut tot el vi agre.

(Mercè Debat Sanfeliu, 52 anys)

4.3.2. El cavall del rei

El rei un dia va anar en aquell poble i va portar un cavall perquè li recriessin, que li fessin gros, i va dir:

—Sobretot que me'l feu gros i que no se us mori, perquè aquell que em digui que és mort, mataré a ell, eh, mataré qui m'ho digui. Si venen i em diuen que el cavall és mort, mataré aquell que m'ho digui. Que no es mori el cavall.

Va, i el cavall, pues, se more.

—Pere Sabudo, s'ha mort el cavall; com ho farem? Li vols anar a dir?

—Sí, sí.

—Oh, és que et matarà.

—No.

—Et matarà.

I va cap allà, i fa:

—Majestad, yo soy del pueblo donde tiene su caballo.

—Mi caballo, ¿cómo está?

Dice:

—Su caballo está tendido en el suelo, le entran los gusanos por la boca y le salen por el culo.

—¿Cómo? ¿Ha muerto?

—Yo no lo he dicho, lo ha dicho su majestad.

(Mercè Debat Sanfeliu, 52 anys)

4.3.3. El ruc

Una vegada hi havia en un poble un senyor que es deia Pere Sabudo i va anar a fira i es va comprar un ruc; llavors, doncs, quan va arribar al poble, tothom, quan el va veure:

—Pere Sabudo, cuánto te cuesta el burro?

—Cuarenta duros me costó el burro.

I es va cansar de tant de dir-ho, i llavors deia:

—Algún día lo sabréis, algún día lo sabréis.

I un dia que es batia l'era, pues que hi havia tothom al tros, ell va entrar dins de l'església, ell es tanca per dintre, posa els bancs darrere la porta i comença a tocar a foc. Lo mossèn no podia entrar i deia:

—Un miracle, un miracle; les portes estan tancades i les campanes toquen.

I tothom va anar, doncs, a la plaça; i ell, quan va veure que ja hi era tothom, fa:

—¿Ya estáis todos?

—Sí.

—Pues cuarenta duros, me costó el burro.

(Mercè Debat Sanfeliu, 52 anys)

4.3.4. Noves, noves, noves!

Quan va venir de veure el rei, va entrar al poble i feia:

—Noves, noves, noves! Petits i grans tots moriran, males pels petits i pitjors pels grans.

—Ai, Verge Santa, ara ens matarà a tothom, el rei!

Doncs ell anava fent:

—Noves, noves, noves! Petits i grans tots moriran, males pels petits i pitjors pels grans.

—Ara el rei ve i ens mata a tots...

I el van cridar a l'ajuntament:

—Bueno, escolta, Pere Sabudo, què ens passa aquí?

I diu:

—Doncs, “noves, noves, noves”, que m’he hagut de comprar unes espadenyas perquè s’han fet malbé de caminar; i “petits i grans tots moriran” perquè, com que ha plogut, m’he trobat caragols i porto una bossa de caragols i dic “petits i grans es moriran”, perquè tots me’ls menjaré.

(Mercè Debat Sanfeliu, 52 anys)

4.4. EMBARBUSSAMENTS

Els embarbussament són textos breus que contenen sons repetitius i es fan difícils de pronunciar; serveixen per practicar la dicció i provocar el riure.

4.4.1. Una polla, pica, xica, xiribicana

Una polla, xica, pica, xiribicana
tenia nou polls
xics, pics, xiribicans
camacurts i ballarins.
Si la polla xica, pica, xiribicana
no hagués sigut camacurta i ballarina,
els polls no haguessin sigut
xics, pics, xiribicans,
camacurts i ballarins.

(Maria Pascual Llort, 78 anys)

4.4.2. Dalt d’aquell faig

Dalt d’aquell faig
un ocell sembla que hi veig,
encara que negre i lleig,
para més bulto que un gaig.
Tot ajupit me n’hi vaig

i agafo l'escopeta del Puig.
M'hi apunto en el bell mig:
Pum!
De plomes en va fer un esquitx
i l'ocell encara fuig.

(Antonieta Oliveras Duch, 54 anys)

4.4.3. Un plat, blanc, blau, pla

Un plat, blanc, blau, pla,
ple de pebre negre està.

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)

4.4.4. Caterina sap de nota

Caterina sap de nota,
però no se li nota
que sap de nota.

(Carme Griñó Vallverdú, 73 anys)

4.4.5. Un carro carregat de ferro

Un carro carregat de ferro
per la carretera de Reus a Riudoms.

(Alfons Alsamora Roselló, 70 anys)

4.4.6. Per la carretera de Reus

Per la carretera de Reus
passen tres carros
carregats d'arròs.
I les rodes del darrere
els hi feien garric, garroc.

(M. Teresa Setó Vallverdú, 22 anys)

4.4.7. Una gallina pinta

Una gallina pinta,
pipiripinta,
pipirigorda,
y pipirisorda
tenía sus hijos pintos,
pipiripintos,
pipirigordos
y pipirisordos.
Si la gallina
no fuese pinta,
pipiripinta,
pipirigorda
y pipirisorda,
no tendría
sus hijos pintos,
pipiripintos,
pipirigordos,
pipirisordos.

(Jaume Fort Farré, 65 anys)

4.4.8. Don Pedro Pito Pizarro

Don Pedro Pito Pizarro,
procurador de pobres
de la provincia de Pontevedra,
pinta con pinceles de pelo,
de perro, de pacho, pichón y perdiguero.

(Maria Roig Degràcia, 73 anys)

4.4.9. Tot Barcelona diu

Tot Barcelona diu,
diu que Barcelona,
Barcelona diu.
Ara diu que Barcelona,
Barcelona diu.

Ara diu que Barcelona
Barcelona diu.
Ara diu que Barcelona
Barcelona diu
que tota cuca hi viu!

(Josep Esteve Tarés, 82 anys)

4.4.10. Fill, que plou?

Fill, que plou?
Sí, pare, que plou;
de ploure, bé plou,
però plou poc.

(Àngela Oliva Lozano, 44 anys)

4.4.11. La diverti...

L'informant recorda aquest embarbussament des que era petit perquè figurava en un cartell que hi havia al teatret de putxinel·lis que es posava a la plaça.

La divertisilindapolicromodelchinelista!

(Jaume Fort Farré, 65 anys)

4.5. ENDEVINALLES

Les endevinalles presenten enigmes que cal resoldre a partir de pistes. Entre les recollides, n'hi ha algunes que tenen un doble sentit.

4.5.1. El morter amb allioli

Tintilín, tilín,
entre les cames ho tinc,
com més ho remeno,
més lluent ho tinc.

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)

4.5.2. El fusell

Un pam cap aquí,
un pam cap allà,
i un pam que penja.

(Jaume Fort Farré, 65 anys)

4.5.3. El plàtan

Un pam que me'n compro,
un pam que me'n menjo,
i un pam que en llenço.

(Teresa Miret Sarrà, 43 anys)

4.5.4. La butxaca de darrere dels pantalons

A la vora del cul
hi tinc una obertura,
que hi entra i surt
un pam de carn crua.

(Teresa Sarrà Vilalta, 67 anys)

4.5.5. L'ou

Una capseta blanca
que s'obre i no es tanca.

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)

4.5.6. La campana

Maria Antònia està al terrat
amb el cul arrebossat,
tant si neva com si plou,
Maria Antònia no se'n mou.

(Teresina Miret Sarrà, 43 anys)

4.5.7. El forat

Una cosa, cosa
que com més grossa és
menys pesa.

(Anton Amorós Fa, 67 anys)

4.5.8. El pinzell

Llarg d'un pam,
pelut d'un cap,
que fent zig-zag
fa nens i nenes.

(Teresina Miret Sarrà, 43 anys)

4.5.9. La teulada

Un camp ben llaurat
que punta de rella
no l'ha tocat.

(Maria Pascual Llorc, 78 anys)

4.5.10. La ceba

És verd
i no és julivert.
És groc
i no és safrà.
Porta corona
i no és capellà.

(Teresina Sarrà Vilalta, 67 anys)

4.5.11. La neu

Una cosa
que a tot
arreu se posa
i a la mar no gosa.

(Anton Amorós Fa, 67 anys)

4.5.12. El caragol

Puja paret amunt
amb una escambellet al cul.

(Teresina Miret Sarrà, 43 anys)

4.5.13. Un arbre molt alt

Un arbre molt alt
com a cal manescal,
que fa fruit
com un bescuit.

I es comença per...

Es diu la primera lletra d'un arbre.

(Teresina Miret Sarrà, 43 anys)

4.5.14. Elena. Morado

Un noi s'enamora d'una noia, però no sap com es diu; li voldria regalar
un vestit i no sap de quin color. Ella li diu:

—Si el enamorado es entendido, ahí va mi nombre y el del vestido.

(Carme Griñó Vallverdú, 73 anys)

4.5.15. Nilo

—Quin riu és que quan t'hi acostes és sord i cec?

—El Nilo, perquè “ni lo ves, ni lo sientes”.

(Carme Griñó Vallverdú, 73 anys)

4.5.16. L'avellana

Ave me llaman por nombre,
llana para comprender;
quien no adivina esto,
muy burro ha de ser.

(Jaume Fort Farré, 65 anys)

4.5.17. L'elefant i el canari

- Quina la fan? (*elefant*)
- Molt gros!
- Així tindrem que anar-hi! (*canari*)

(Carme Griño Vallverdú, 73 anys)

4.5.18. Tomaca i cassola

—Amb tu, maca, m'accontentaria. (*tomaca*)
—Adiós, que sola que vas. (*cabàs*)

(Carme Griño Vallverdú, 73 anys)

4.5.19. Caguera

Hi havia un senyor
que, si no s'haguera mort,
és que haguera viscut. (*caguera*)

(Carme Griño Vallverdú, 73 anys)

4.5.20. Els dies de la setmana

Un árbol tiene doce ramas,
cada rama, cuatro nidos;
cada nido, siete pájaros
y todos llevan su nombre.

(Carme Griñó Vallverdú, 73 anys)

4.5.21. El carbó

Verde en el campo,
negro en la plaza
y coloradito en casa.

(Carme Griñó Vallverdú, 73 anys)

4.5.22. La campana

Una vieja con un diente
hace correr a toda la gente.

(Carme Griñó Vallverdú, 73 anys)

CISTELL

Generalment els cistells es feien servir com a fruiteres. Per fer-los més decoratius, s'afegia una flor de vidre a cada costat de l'ansa.

5. PARÈMIES: REFRANYS I FRASES FETES

Les parèmies són expressions populars breus amb una ensenyança. Tant els refranys com les frases fetes formen part d'aquest camp.

En aquest àmbit no posem els noms dels informants perquè els refranys i les frases fetes van anar sorgint espontàniament en les converses i són coneguts per molts informants.

5.1. REFRANYS

Són frases completes que expressen una ensenyança o saviesa popular; són fàcils de recordar i sovint rimen; transmeten un consell.

5.1.1. Àmbit familiar

Aigua bé, aigua va,
amb set dones que tinc a casa
el Bernat ha de fregar.

Les coses no són com semblen.

Del germà,
comença-te'n a anar.
I del nebot,
ves-te'n del tot.

No esperis ajut de la família.

Dues filles i una mare,
tres dimonis per un pare.

Les dones es fan costat entre elles.

Home i dona sense nanos,
són dos duros sevillanos.

Les parelles sense fills no tenen tant de valor (com els duros sevillanos, que eren falsos)

La dona que no ha estimat,
és un rellotge espatllat.

Indica que a la dona fadrina li falta una experiència fonamental.

L'home proposa
i la dona disposa.
La dona és qui acaba decidint.

Més val un veí a la porta
que un parent a Mallorca.
De vegades ajuden més els veïns propers que els parents.

Partera, entre el sis i el set,
arregla el cistellet.
A partir del sisè mes d'embaràs pot arribar la criatura.

Pel juliol,
ni dona ni caragol.
Però caragol i dona,
tot l'any és bona.
La calor forta no convida a menjar forts ni a mantenir relacions.

Qui de casa fuig
a casa torna.
Per molt que busquem fora, acabem tornant als orígens.

Suca, suca, Magina,
val més el suc que la sardina.
L'element principal no sempre és el més valuós.

Vingui d'on vingui el vent,
de la dona siguis parent.
És convenient està a favor de les dones de la família.

5.1.2. Poblacions

Gent del Camp,
gent del llamp.
Fa referència al caràcter impusiu i valent.

Als Omells,
guarda't d'ells,
i ves amb ells.
I si passes per un barranc,
fes-los passar al davant.

Indica desconfiança vers la gent dels Omells.

A la Pobla, mosquits.
Al Vilosell, llops.
A l'Albi, caragols.
A Vinaixa es caguen a la caixa.
A Tarrés, caguen diners.
A Vimbodí es caguen al tupí.
A l'Espluga són erugues.
A Montblanc són budellers.
A Vilaverd toquen l'arpa.
I a la Riba, paperers.

Valencià i home de bé, no pot ser.

Expressió referida a qualsevol població en to burlesc, especialment emprada per localitats veïnes.

5.1.3. Morals

A l'home, serveixe'l com un senyor
i guarda-te'n com un traïdor.

Cal anar en compte amb l'ésser humà.

A l'hospital i a la presó,
coneixeràs el teu companyó.

És en les dificultats que es mostren les amistats.

A toc d'oració,
les fadrines a racó.

Indicava que les noies havien de ser a casa aviat.

L'oració tocada,
la mossa retirada;
la que no es retirà,
lo llop se la menjarà.

Igual que l'anterior, però, a més, adverteix d'un perill segur.

Als sants i als minyons,
no els promets si no els dons.

Cal complir el que es promet, especialment als infants i als sants.

La cabra que bela
perd el mos.

No es pot badar.

La cabra que està acostumada a saltar,
salta i saltarà.

És difícil canviar la manera de ser.

D'un arbre caigut
tothom en fa llenya.

No hi ha pietat per al desvalgut.

El dissabte, Sant Pagarín;
el diumenge, Sant Gastarín;
i el dilluns, ni cinc.

Els diners marxen molt de pressa.

El pa torrat
sense vergonya està menjat.

És una menja popular i fàcil.

El que diuen els infants
és el que senten dir als grans.

La canalla repeteix el que sent a casa.

Fes bé, no facis mal;
d'altre sermó no cal.

Actuar correctament és el més important.

Fer-ne més que Macot (*Macot o Matxicot fou un bandoler o mercenari d'origen gascó, que va actuar a les terres de Lleida entre els anys 1473 i 1476.*)

Fer disbarats.

Home pobre,
carregat de traces.

Qui no té recursos s'ha d'espavilar més que altres.

Hostes vingueren,
que de casa ens tragueren.

S'imposa qui arriba nou.

Malpensa i encertaràs.

Sigues desconfiat.

No és bord
qui als seus s'assembla.

Les qualitats o el comportament venen de família.

No et burlis dels meus dols;
quan els meus seran vells,
els teus seran nous.

La fortuna va variant.

Per cap festa,
no et trenquis la testa.

Les celebracions funcionen soles.

Porta tancada,
el diable se n'entorna.

S'han de preveure les situacions complicades.

Quan els fills són petits,
els treballs, petits.

Quan els fills són grans,
els treballs, grans.

Quan els fills són casats,
els treballs, doblats.

Els neguits pels fills duren tota la vida.

Qui a fora vila va,
enganya o vol enganyar.

Fa referència a algú que no vol ser controlat.

Qui arreplega un fesol,
no menja quan vol.

És pobre.

Qui de gran de dia s'alça,
tot el dia trota.

La gent d'edat està acostumada a treballar.

Qui d'una altra casa en fa un hort,
de la seva en fa un corral.

No és bo ocupar-se massa dels altres perquè abandones els teus.

Qui de jove no treballa,
quan és vell dorm a la palla.

Cal aprofitar la joventut per forjar un futur.

Qui escolta pels forats,
escolta les seves maldats.

El que critiquem dels altres són els nostres defectes.

Qui mal de l'ase diu,
comprar-lo vol.

Dir el contrari del que es pensa.

Qui mal pensa,
mal fa.

Actuaràs malament si ja tens pensaments dolents.

Qui massa en fa,
ni palla ni pa.

Adverteix de no ajudar a qui actua malament.

Qui més en fa,
més en conta.

Com més experiències tens, més en pots explicar.

Qui no roba, no té roba;
qui no roba, no té res;
qui té por d'anar al diable,
en sa vida no haurà res.

Convida a tenir experiències, encara que no siguin recomanables.

Qui no té feina,
el gat pentina.

Quan algú està desocupat fa qualsevol cosa per entretenir-se.

Qui no treballa no menja,
ni va mudat el diumenge.

Posa en valor el treball.

Qui no vol creure de pollí,
ha de creu de rossí.

Qui no vol creure de jove, haurà de creure de gran.

Qui té amigues,
té fatigues.

No sempre és fàcil la relació amb les amistats.

Qui té el cul llogat,
no seu quan vol.

Qui treballa té obligacions.

Qui té padrins,
el bategen.

Qui té bons protectors sol aconseguir el que pretén.

Qui té treballadors i no els veu,
es fa pobre i no s'ho creu.

L'amo ha de controlar el treball dels empleats.

Qui vulgui estar ben servit,
que es faci ell mateix el llit.

Si vols estar ben servit,
fes-te tu mateix el llit.

Difícilment els altres fan les coses al nostre gust.

Secret de tres,
no val per res.

És molt difícil mantenir un secret més de dues persones.

Si vols mentir,
digues lo que sents a dir.

No s'ha de fer cas dels rumors.

Si el robar fos pecat,
hi hauria milions de condemnats.

Hi ha més gent que roba que la que ens pensem.

Tinc tan a prop les dents,
que no em recordo dels parents.

Els egoistes no pensen en els altres.

Tramuntana no té bri
i home pobre no té amic.

La pobresa deixa la gent sola.

Pastorets de Galilea,
doneu diners al galant;
ell s'emporta les pessetes
i valtres, aneu ballant.

Els poderosos o els que es fan veure s'aprofiten dels innocents.

Val més grans per fora,
que petits per dins.

Quan s'és adolescent és preferible l'acne que un embaràs.

Cuando el pobre está malito
ya le llaman borrachón;
cuando el rico se emborracha,
tiene mal de corazón.

Hi ha diferent mesura segons la situació social i econòmica.

Cuando tenía dinero,
me llamaban don Tomás.
Y ahora que no lo tengo,
me llaman Tomás na más.

Els diners fan ser senyor.

5.1.4. Oficis

Advocats i procuradors,
a l'infern de dos en dos.

Fa referència a la mala fama d'aquests professionals, als quals s'acut quan hi ha problemes.

Al metge i a l'advocat,
digues sempre la veritat.

No s'ha d'enganyar en situacions compromeses.

Apotecari bo i sa,
no pren res del que fa.

No cal prendre medicaments innecessaris.

D'estudiants,
molts de petits
i pocs de grans.

No tots els que comencen estudis els acaben.

Lo mal se'n fum de l'ungüent,
l'ungüent, de l'apotecari,
i l'apotecari, de la gent.

Es refereix a un problema que no es resol i tothom se'n desentén.

Quan tocaven a formar,
mala gana que tenia;
però quan tocaven a ranxo,
repunyeta, com corria!

Fa referència que només s'actua quan se'n pot treure profit.

5.1.5. Pas del temps

Sant Sebastià totes les festes va tancar,
menys la Candelera, que es va quedar al darrera.

Sant Sebastià és la darrera festa del cicle nadalenc; la Candelera ja és al febrer.

El febrer,
de cap o de cua, l'ha de fer.

Indica que el febrer és un mes de mal temps.

El febrer
passa com el gos llebrer.

És el més curt.

Mare de Déu del Candler,
segon dia de febrer.

Assenyala el dia de la festa.

A la Candelera,
ous a la carrera.

En aquesta època la natura s'activa i les gallines ponen més ous.

Si la Candelera plora,
el fred ja és fora;
si la Candelera riu,
el fred és viu.

Si a la Candelera fa fred, l'hivern s'acaba; si fa bon temps, encara durarà.

Març, marçot,
mata la vella
a la vora del foc,
i a la jove si pot.

No et pots refiar del temps de març perquè encara és fred.

La quaresma mai vingués,
tots els dies fossin festa
i un Nadal a cada mes.

Les restriccions de la quaresma fan enyorar les festes.

A l'abril,
cada gota val per mil.

Va molt bé als camps l'aigua caiguda a la primavera.

Per Sant Jordi,
l'espiga a l'ordi.

Fa referència a l'època en què l'ordi grana.

Al maig,
cada dia un raig.

Maig és un mes plujós.

Si plou per Sant Pere Regalat,
plou quaranta dies de comptat.

Si plou el 13 de maig, plourà quaranta dies més.

Al juny,
la falç al puny.
El juny és el temps de segar.

Qui no bat al juliol,
no bat quan vol.
És la millor època per batre.

Per Santa Magdalena,
la nou i l'avellana és plena.
Indica que ja està format el gra.

A l'agost,
a les set ja és fosc.
Comença a minvar el dia.

Per Sant Miquel
el berenar puja al cel.
Indica que la tarda és molt curta.

Per Sant Andreu,
pluja, vent o fred molt greu.
Fa referència al temps habitual d'aquesta època.

De Sant Catalina a Nadal,
un mes igual.
El sant se celebra el 25 de novembre.

Per Santa Llúcia,
un pas de puça.
Per Nadal,
un pas de pardal.
Per Sant Antoni,
un pas de dimoni
Indica que el dia es va allargant progressivament.

Santa Llúcia, la Bisbal,
tretze dies per Nadal.
Diu els dies que falten per Nadal.

Per Nadal, al foc;
per Pasqua, al joc.
*Assenyala que per Nadal s'està a casa i per Pasqua fa bon temps per estar
al carrer.*

Nadal en dilluns,
festes a munts.
Nadal en dimarts,
festes a grapats.
El dia que s'escau Nadal determina que hi hagi més festius.

Dilluns,
faves a munts;
dimarts,
faves a grapats.
Fa referència al començament de la setmana del pagès.

Quan la casa està composta,
la mort és a la porta.
Una casa es fa amb el pas dels anys; quan ja està acabada, ets gran.

Quan el dia neix,
la fam creix.
A l'hora d'esmorzar hi ha gana.

Qui dia passa, any empeny.
Postposar les decisions.

Sepultura oberta en diumenge,
un altre se'n menja.
Un enterrament en diumenge assenyala que hi haurà un altre difunt.

Tant si et lleu,
com si no et lleu,
ves-te'n a dormir
a les deu.

Les deu és una bona hora per anar a dormir.

5.1.6. Natura

Aigua que no corre,
molí que no mol.

Si no hi ha esforç, no hi ha resultats.

A la vora del riu,
no t'hi facis el niu.

És perillós viure prop d'un riu.

A l'estiu,
tota cuca viu.

Al bon temps tot revifa.

Any de cireres,
any de poc blat per les eres.

Sentència del món pagès.

Any de neu,
any de Déu.

La neu aporta aigua i és beneficiosa per als conreus.

L'arc de Sant Martí al matí,
la pluja és aquí.
L'arc de Sant Martí a la tarda,
la pluja està passada.

Assenyalà la pluja en funció de l'arc de Sant Martí.

Llenya d'oliver,
llenya de cavaller.
Destaca la bona qualitat de la fusta d'olivera.

No et fiïs d'aigua que no corre,
ni de gat que no miola.
Malfia't de qui no fa el que és previsible.

No hi ha dissabte sense sol,
ni vídua sense dol.
Les dues afirmacions són certes.

Si la vaca brama,
farà el vedell blanc.
Creença popular.

Si vols collir vi i pa,
sembla primerenc i poda tardà.
Recomanació pagesa per obtenir bona collita.

Sol rogent,
pluja o vent,
o sol calent.
Constatació fruit de l'observació.

Terra de rotllons,
no la venguis
ni la dons.
Els rotllons són còdols que fan que l'aigua es filtri, per això és molt bona la terra que en té i per això l'has de conservar.

5.2. FRASES FETES

Les frases fetes són expressions fixes amb un sentit figurat i, per tant, no s'han d'interpretar literalment. Aporten molta riquesa al llenguatge.

Anar de patxoca.

Anar sempre junts.

Aixecar-se a les quinientas.

Llevar-se molt tard.

Aquí a terra et deixo el jec.

Ja t'ho faràs.

De mal agraïts el món n'està ple.

No tothom agraeix els favors.

Fer els duros a cabassades.

Guanyar molt diners amb facilitat.

Fer llunes.

Fer petits furts a la casa familiar.

Fer-ne una com un cove.

Fer un disbarat gros.

Fer un nus a la cua.

Indica que no hi ha solució.

Fica-m'ho aquí que no hi tinc butxaques.

No creure el que es proposa o es diu.

Home casat, ruc espatllat.

Amb ironia, assenyala el canvi de vida de qui es casa.

I un be negre amb potes rosses (i cua blanca)!

Demostrar incredulitat.

Jugar al pimpiringanya.
Estar ocios, no tenir cap objectiu.

Mai plou a gust de tothom.
És difícil que tothom s'acontenti amb el mateix.

No caure res a terra.
Adonar-se de tot.

No haver vist el món per un forat.
Tenir poca experiència.

Parlar més que un sac de nous.
Parlar pels descosits.
Ser molt xerraire.

Qui té morenes, té mal de totes menes.
Indica que és un mal molt molest.

Semblar Peret i Mandinga.
Semblar Xo i Margoi.
Ser com Josep i Maria.
Anar dos molt avinguts.

Ser més curt que el febrer.
Ser més curt que una cua de conill.
Ser poc intel·ligent.

Ser més dolent que la llana de gos.
Ser més dolent que la tinya.
Tenir maldat.

Ser més just que un pany de cop.
Tenir poques habilitats, ser poc intel·ligent.

Ser més pobre que una rata.
Tenir molts pocs diners.

Tenir el cap ple de moixonets.
Ser fantasiós, poc realista.

Tenir la butxaca foradada.
Ser malgastador.

Tenir la paciència d'un sant del cel.
Ser molt pacient.

Tenir un fetge com una rajada.
Ser molt despreocupat, no amoïnar-se per res.

Tenir un perdigó a l'ala.
Estar en fals.

Una bufetada ens va donar, que ni la mà de Marcos!
Una bufetada forta o amb una mà molt gran.

Voltar la Seca, la Meca i la Vall d'Andorra.
Viatjar molt.

BENEITER

Recipient per a contenir aigua beneïda. Es destinava principalment a les cases i es posava damunt la capçalera del llit.

6. ORACIONS, JACULATÒRIES I REMEIS

Les oracions són expressions poètiques que sorgeixen de la necessitat de trobar consol, protecció, tranquil·litat, demanar ajuda, perdó o guariment. Les jaculatòries, a més de mantenir les característiques de les oracions, són molt més curtes i, per tant, més intenses i directes.

6.1. ORACIONS D'ABANS D'ANAR A DORMIR

6.1.1. En aquesta cambra. Variant 1

En aquesta cambra
quatre cantons n'hi ha.
A cada cantó
un àngel hi ha;
la Verge Maria,
al meu costat,
i em diu
que dormi, que reposi,
que no pensi
en cap mala cosa;
qui si cap mala cosa em vol tocar,
la Verge Maria m'abrigarà.

(Maria Pascual Llort, 78 anys)

6.1.2. En aquesta cambra. Variant 2

En aquesta cambra
quatre cantons n'hi ha.
A cada cantó
un àngel n'hi ha
i em diu:
Maite, dorm, reposa;
no tinguis por

de cap mala cosa.
Si cap mala cosa hi ha,
la Verge Maria t'ajudarà.

(Teresa Sarrà Vilalta, 67 anys)

6.1.3. En aquesta cambra. Variant 3.

En aquesta cambra
quatre cantons hi ha.
A cada cantó
un àngel hi ha.
Marc, Mateu,
quatre evangelistes
davant de Déu,
dos als peus,
dos al cap,
la Verge Maria,
al meu costat;
Sant Joan a l'altra part
diu que dormi, que reposi,
que no tingui por
de cap mala cosa.
Si alguna cosa hi ha,
Nostre Senyor me la traurà.

(Maria Roig Degràcia, 73 anys)

6.1.4. En aquesta cambra. Variant 4

En aquesta cambra
en cada cantó
un àngel hi ha
que me'n diu:

Laura, reposa,
no tinguis por
de cap mala cosa.
Que si cap mala cosa hi ha,
la Verge Maria et guardarà.
I si cap mala cosa hi havia,
la Verge Maria et guardaria.

(Dolores Vidal Romans, 78 anys)

6.1.5. En aquesta sepultura em fico. Variant 1

En aquesta sepultura em fico,
jo no sé si en sortiré,
amb vostre manto m'embolico,
Verge Mare del Roser.
Beneïda santa Mònica,
mare de sant Agustí,
jo us encomano l'ànima
quan me'n vaig a dormir.
Confesseu-me, combregueu-me,
extremuncieu-me
i ajudeu-me bé a morir;
que amb el manto de Maria m'embolico,
amb l'espasa de sant Pau em defenso
i amb les claus de sant Pere em tanco.

(Maria Serramià Pons, 74 anys. Màbila Grau Maré, 91 anys)

6.1.6. A la sepultura em tiro. Variant 2

A la sepultura em tiro,
no sé si m'aixecaré.
Als vostres braços me llanço,

Mare de Déu del Roser.
Al llit me poso,
amb Déu m'abraço,
amb el manto de la Verge Maria m'abrigo,
amb les claus de sant Pere em tanco,
amb l'espasa de sant Miquel em defenso.
Amo a Déu, crec amb Déu,
estimo i espero a Déu.
Senyor, si he pecat,
tingueu misericòrdia de mi.

(Maria Roig Degràcia, 73 anys)

6.1.7. En aquesta sepultura em poso. Variant 3

En aquesta sepultura em poso,
no se si me n'alçaré,
en vostres em llanço,
Mare de Déu del Roser.
Una hora menos de vida,
una hora més a prop de la mort.
Assistiu-me, Mare mia,
en la meva agonia.

(Maria Albes Boyó, 79 anys)

6.1.8. Àngel de la guarda. Variant 1

Àngel de la guarda,
dolça companyia,
no em desempareu
ni de nit de dia.
Quan jo me'n desperto,
quan jo me'n vestia,

àngel meu, no em deixeu;
mireu que em perdria.
Defensor de l'arpa,
la sierpe maldita,
Cristo meu, us assotaven,
aquella creu,
corona d'espines,
Déu vos guard, Mare de Déu,
vós sou la meva mare,
jo soc la vostra filla,
no em desempareu a mi,
de nit ni de dia.

(Maria Roig Degràcia, 73 anys)

6.1.9. Àngel de la guarda. Variant 2

Àngel de la Guarda,
dolça companyia,
no em desempareu
ni de nit ni de dia;
no em deixeu sola,
que jo em perdria.

Jesús, Josep i Maria,
us dono el cor
i l'ànima mia.
Jesús, Josep i Maria
assistiu-me
en l'última agonia.
Jesús, Josep i Maria,
reposi en pau
i amb vosaltres
l'ànima mia.

(Maria Albes Boyó, 79 anys)

6.1.10. A Nostre Senyor prenc per pare

A Nostre Senyor prenc per pare,
a la Verge Maria, per mare;
a sant Josep, per companyó.
Bona nit, que Déu ens do.

(Montserrat Tarragó Vilà, 52 anys)

6.1.11. Amb Déu me'n vaig

Amb Déu me'n vaig, amb Déu m'abraço.
Amb lo manto de Maria Santíssima m'abrigo,
amb les claus de Sant Pere em tanco,
amb l'espasa de Sant Miquel em defenso.
En aquesta cambra quatre cantons n'hi ha;
a cada cantó un àngel hi ha.
Joan, Lluc, Marc, Mateu,
quatre evangelistes davant de Déu:
dos als peus, dos al cap.
Maria Verge al meu costat diu: reposa;
diu que no tinga por de cap mala cosa.
Si mala cosa hi ha, Maria Santíssima ens guardarà.

(Màbila Grau Maré, 91 anys)

6.1.12. Con Dios me acuesto

Con Dios me acuesto,
con Dios me levanto;
con la Virgen María
y el Espíritu Santo.

(Maria Albes Boyó, 79 anys)

6.2. ORACIÓ PER DEMANAR PERDÓ

6.2.1. Senyor, Déu meu gloriós

Senyor, Déu meu gloriós,
perdó us vinc a demanar
de les culpes i pecats
que jo he comès contra vós.
Vulgueu-me encaminar
pel camí de bon obrar,
perquè jo puga alcançar
aquell etern benefici.
Perquè el dia del judici
molt ben descansada em trobi,
despul·leu-me de tot vici,
vestiu-me de gran cilici.
Per a morir en caritat,
em confesso mon pecat,
que d'ençà que en són nat,
no us he servit ni amat.
Quan jo m'agenollaré
per a rebre el vostre cos,
vindreu a considerar
qui soc jo i qui sou vós.
Vós sou misericordiós,
aixís, mare, pinta l'obra,
dintre un tresor tan preciós,
dintre una caixa tan pobra,
vestida de blanca roba.
Senyor, lo meu esperit.
El vostre pa sempre es viu,
passat per les santes taules,
quan el sacerdot li diu
les sagrades cinc paraules.
Majestat, qui us ha creat,
per nosaltres encarnades

l'ànima serà salvada,
així Déu me la rebrà.
L'oració ja està acabada,
els àngels canten al cel
dient tots: alabat sia
el Santíssim Sacrament,
per sempre sia alabat, amén.

(Maria Roig Degràcia, 73 anys)

6.3. ORACIONS PER DEMANAR PROTECCIÓ

6.3.1. Los peus poso en terra

Los peus poso en terra
per a caminar,
per a servir a Déu,
mai més pecar.

Avui me'n vaig
a (santa) del mes,
els àngels m'acompanyaran
dia
Gossos i llebres
d'en Serrades,
lladres i traïdors,
mans i peus lligades.

La capa de sant Pere
davant i darrere,
la capa de sant Joan,
darrere i davant.
El manto de Maria Santíssima
em darà companyia

i la creu de Nostre Senyor
em serà la salvació.

(Teresa Sarrà Vilalta, 67 anys)

6.3.2. Animetes difuntes

Animetes difuntes,
al cel ens veurem juntes,
a l'hora de la meva fi,
pregueu totes per a mi.

(Maria Albes Boyó, 79 anys)

6.3.3. Sant Marc, Santa Creu *Per demanar protecció en les tempestes.*

Sant Marc, Santa Creu,
Santa Bàrbara, no em deixeu.

(Maria Albes Boyó, 79 anys)

6.3.4. Santa Bàrbara va pel camp

Santa Bàrbara va pel camp,
vestida de blanc,
vestida de negre.
Jesús, com llampega!

(Maria Albes Boyó, 79 anys)

6.3.5. No me tocarás, maldita

Es resava el dia de la Santa Creu, per evitar que toqués un llamp.

No me tocarás, maldita,
no me tocarás, malvada;
que el día de Santa Cruz,
mil veces diré Jesús.

(Maria Albes Boyó, 79 anys)

6.3.6. Jesús querido

Jesús querido,
Niño adorado;
cuánto te quiero,
cuánto te amo.
Niño Jesús,
cuando yo muera,
abrázame en la cruz.

(Maria Pascual Llort, 78 anys)

6.3.7. On aneu, Mare de Déu?

On aneu, Mare de Déu,
on aneu, tan apressada?
Vaig aquí baix amb un torrent
si hi ha una dona que em demana.
No hi aneu, Mare de Déu,
que aquesta dona és molt rara.
En aquesta vull anar jo,
que tothom la desempara.
No hi ha vespre ni matí
que ella no em resi el rosari;

no hi ha vespre ni matí
que ella no em resi el rosari.

(Maria Serramià Pons, 74 anys. Lluïsa Romeu Albes, 67 anys)

6.3.8. A Déu m'encomano

A Déu m'encomano
i a Santa Maria;
la gràcia de Déu
per sempre amb mi sia.

(Carme Solé Amorós, 80 anys)

6.4. ORACIONS PER DONAR GRÀCIES

6.4.1. Us adoro, Déu meu

Us adoro, Déu meu,
us estimo de tot cor,
us dono gràcies
d'haver-me creat,
redimit, fet cristiana,
conservat aquesta nit.
Us oferesc totes les accions
d'aquest dia;
feu que sien totes
segons la vostra voluntat,
de la major glòria vostra
i pel bé de la meva ànima.
La gràcia vostra
sia sempre amb mi
i tots els meus.
Amén.

(Maria Albes Boyó, 79 anys)

6.4.2. Lloat sia el bon dia

Lloat sia el bon dia
i el bon Déu que ens l'envia.
Déu vos guard,
Mare de Déu;
gardeu-me,
sant àngel meu.

(Maria Albes Boyó, 79 anys)

6.5. ORACIONS A LA VERGE MARIA

Aquest poema és una dècima atribuïda a fra Antonio Panes en honor a la Immaculada Concepció; sembla una traducció del poema que segueix. La informant més gran el sabia en castellà, i la més jove, en català.

6.5.1. Sia vostra gran puresa

Sia vostra gran puresa
alabada eternament,
puix que un Déu omnipotent
es complau amb tal bellesa.
A vós celestial princesa,
verge sagrada Maria,
us oferesc des d'aquest dia
l'ànima, la vida i el cos.
Mireu-me amb ulls plens d'amor,
no em deixeu, no, mare meva.

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)

6.5.2. Bendita sea tu pureza

Bendita sea tu pureza
eternament lo sea,
pues todo en Dios se recrea
en tan graciosa belleza.
A ti, celestial princesa,
Virgen Sagrada María,
yo te ofrezco en este día
alma vida y corazón,
mírame con compasión,
no me dejes, madre mía.

(Maria Albes Boyó, 79 anys)

6.5.3. Cantad a María

Cantad a María,
que es madre amorosa.
Cantadla, que hermosa
nos da luz del día.
Cantadla, que hermosa
nos da luz del día.

(Marta Pascual Llort, 78 anys)

6.6. CANÇONS RELACIONADES AMB ANAR A DOCTRINA

La doctrina es refereix al que actualment en diem la catequesi.

6.6.1. Anem a la doctrina. Variant 1

Anem a la doctrina,
que és lo camí del cel.

Jesús mos hi encamina,
 Jesús mos il·lumina
 brillant com un estel.
 Amem els nostres pares
 com Déu ens ha manat,
 amem-nos uns als altres,
 Jesús crucificat.

(Maria Pascual Llort, 78 anys)

6.6.2. Anem a la doctrina. Variant 2

Anem a la doctrina, anem, anem!
 Anem-hi de seguida, correm, correm!
 Anem-hi cada dia i al cel arribarem.

(Magdalena Setó Vallverdú, 28 anys)

6.6.3. Tan bé que estem aquí

En acabar la doctrina (la catequesi) es cantava aquesta tonada:

Tan bé quegem-tem a - qui, jaens hem de des-pe - dir. Je - sús, Ma - ri - a, do -
 neu - nos bo - na gui - a pel ca - mi. Je - sús vos - tra lli - çò se - rà com la lla -
 vor que fruc - ti - fi - ca, se - rà que mag - ni - fi - ca; a dins del cor viu -
 rà jun di - a flo - ri - rà. Tan bé quegem-tem a - qui, jaens hem de des-pe - dir. Je -
 sús, Ma - ri - a, do - neu - nos bo - na gui - a pel ca - mi.

Tan bé que estem aquí,
ja ens hem de despedir.
Jesús, Maria, doneu-nos bona guia pel camí.

Jesús, vostra lliçó serà com la llavor que fructifica,
també que magnifica;
a dins del cor viurà (que bé si fos demà
i un dia florirà. el dia de tornar!)

Tan bé que estem aquí,
Ja ens hem de despedir.
Jesús, Maria, doneu-nos bona guia pel camí.

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys) (*)

6.6.4. Virgen Santísima

Virgen Santísima,
vuestra esclava soy
y con vuestro permiso
me voy.

(Màbila Grau Maré, 91 anys)

6.7. ORACIONS PER CURAR I REMEIS

6.7.1. Treure una brossa de l'ull. *Es tapava l'ull i es deia:*

Tinc una brossa a l'ull,
si és de terra no la vui,
si és del cel, sí que la vui;

Santa Rita me la traurà
amb una agulla que té a la mà.

(Teresa Setó Vallverdú, 22 anys.
Àngela Oliva Lozano, 44 anys)

6.7.2. Per curar la rampa de la cama o un peu adormit.
S'ensaliva un dit i es fa una creu damunt d'on fa mal.

Desperta't, peu,
que anirem a Santa Creu.
Desperta't, cama,
que anirem a Santa Clara.

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)

6.7.3. Per treure un cop d'aire

S'agafa un plat amb aigua, la quantitat no té cap valor, la quantitat.
I vostè agafa un setrill amb oli i en nom de les tres persones de la
Santíssima Trinitat: Pare i Fill i Esperit Sant, us diré l'oració.
Si és del matí, vostè tira una goteta del setrill, que només li caigui una
goteta:

Sí ... *(el nom de la persona)* té una airada.
Si és del matí,
valga'm sant Martí.
Si és del migdia,
valga'm la Verge Maria.
I si és del vespre,
sant Silvestre.

Si aquelles gotes primeres, ella té una airada, pensi que vostè, aquella
gota d'oli, vostè ja sap que en un plat d'aigua, tirar una gota d'oli, es

queda la gota d'oli allí. Si és del dematí, escampada, vostè no la veu; allavons, prova la del migdia, a vegades també està escampada, hi ha vegades que no, allavons se queda. Mires la del vespre igualment. Llavòrens al vespre vostè ha de dir tres parenostres a les tres persones de la Santíssima Trinitat.

Si té una airada, la gota d'oli sortirà tota escampada. Per guarir-la cal resar tres parenostres al vespre a la Santíssima Trinitat.

(Maria Serramià Pons, 74 anys)

6.7.4. Per treure un cop d'aire (Una altra fórmula.)

Es tira oli en un plat amb aigua, tot pensant en qui té l'airada. Si l'oli fa llunes, és que té l'airada; si no en fa, no. Si fa llunes, es fan creus a les llunes tot resant a una santa.

(Roser Mateu Domingo, 50 anys)

6.7.5. Per curar les desfetes

Una desfeta és una inflamació als ulls.

6.7.5.1. Per a la desfeta

Per a les desfetes, que és aquell mal ud'ls que n'he curat molta gent a Vimbodí, allò que es fan aquelles llaguetes dins els ulls. També es fa persignant, i fas el senyal de la creu:

Per la desfeta,
de carn i sang estàs feta;
si és per la desfeta,
l'àngel sant Gabriel
te l'arrenqui de soca i d'arrel.
Déu hi faci més que jo!

A la nit s'han de resar deu parenostres.

(Maria Serramià Pons, 74 anys)

6.7.5.2. Desfeta

Desfeta,
de carn i sang
estàs feta;

Es xopa l'ull amb aigua i sal i després es diu:

Que marxi la maledicció
i que Déu hi faci més que jo!

(Carme Griñó Vallverdú, 73 anys)

6.7.6. Fer marxar les berrugues

A la nit de Sant Joan, abans que surti el sol, s'ha d'agafar la primera herba que es trobi i fregar-la per les berrugues tot resant tres parenostres.

(Anton Amorós Fa, 67 anys)

6.7.7. Per tallar les hemorràgies

El meu marit, al cel sia, érem aquí als Torrents. Fent aixís amb la dalla es va fer un tall i es va posar el dit a la boca; i la meva mare, al cel sia, li va dir aquesta oració:

Mal fet,
mal vist
i mal nat
i mal vist.
Cura't com les llagues de Jesucrist.

A cada frase s'ha de fer el senyal de la creu en record de les cinc llagues de Crist.

(Maria Serramià Pons, 74 anys)

6.7.8. Oració per curar el mal de ventre

En Lac i la Tina
hi ha un redemptor,
a gust de la senyora
i a disgust del senyor.
Pa florit, vinagret,
llet de bova,
feu passar aquest mal de ventre
a aquest pobre.
Reseu tres parenostres
al Sagrat Cor
i a la Santíssima Trinitat,
que facin passar el mal de ventre
a
ben aviat.

(Aurèlia Òdena Cartañà, 65 anys)

FANALS DE TABERNACLE

Tulipes que protegien la flama dels ciris; estaven situades als laterals dels tabernacles que transportaven imatges de sants. El de l'esquerra de la fotografia s'usava en el tabernacle de la Mare de Déu dels Torrents.

7. REMEIS CASOLANS

Incloem aquells remeis, fruit de la saviesa popular, en els quals no s'invoca la intervenció religiosa, sinó que es fan servir únicament productes naturals.

7.1. Mal de ventre

Si es posa el menjar malament, es xopen draps amb aigua ben calenta i es posen al ventre tot el que es pugui aguantar.

(Carme Griñó Vallverdú, 73 anys)

Hi ha un procés amb unes febrades molt grosses que es posen, ia ho sabem, no? Que llance molta febre, doncs un pegats de raïm verd, raïm verd, xafat, ben xafat, com si fes most; i junt amb això, mostassa, mostassa, eh! Tot ben d'allò; entre gassa i gassa i posadet aquí al ventre; unes dues hores posadet aquí. I la febre diu que la treu tan rebé. També va bé per treure el mal de cap. Un pegats d'aquells, entre el raïm verd i la mostassa, treu molt bé lo mal.

(Teresa Sarrà Vilalta, 67 anys)

7.2. Pulmonia

Aquesta me l'han fet a mi. Mireu, una cassola al foc amb bastant d'oli, bastant d'oli que era casi plena; però quan se tracta d'un remei, no! Doncs, bueno, atzavara, que ia sabeu lo que és atzavara; allò se pela, se pela, se pela una miqueta la fulla de l'atzavara, està plena de punxes, saps? I quan està peladeta se posa dintre l'oli de la cassola que bull, bull d'aquella manera. I allavòrens amb dues puntetes així se posa al costat que ho pugui aguantar, que ho pugui aguantar, se posa la mà que pugui aguantar l'escalfor aquí al costat al pulmó. Tres vegades al dia. Això ho sé cert, perquè ho he d'allò... Perquè ja sabem que la pulmonia té, me penso, que són poder nou dies de pujada i nou de baixada. Ja es notava el canvi.

(Teresa Sarrà Vilalta, 67 anys)

7.3. Broncopneumònia

Era una enfermetat d'una sarrampió; se va complicar amb una bronca (una broncopneumònia). Doncs, encabat, aquesta persona ia no respirava, los pulmons no li tiraven ia, estaven casi tapats. I aquella senyora em va dir: —Miri, morta per morta, anem a fer aquesta prova que jo li diré.

Va gafar amb ella i la va posar a la banyera amb una manta de llana, això sí, llana, eh! Tenia un gruix de llana preciosa i llana bona; una ampolla d'esperit d'alcohol d'aquest bo, eh! Del més fort que d'allò..! Doncs, bueno, entrar i sortir, la van posar dintre la banyera i la van treure de seguida; que io encara deia: “Déu meu, me la treuran morta!” I la van tapar amb aquella manta de llana tota ruixada d'alcohol i tapada. I casi que ni respirava i feia així: eheee, eheee. I ella deie, doncs tenim lo mal passat, i curat, ia la veureu com ara farà lo remei li quedarà i ja està.

(Teresa Sarrà Vilalta, 67 anys)

7.4. Cascat

El cascat és el lloc del cos on s'ha rebut un cop.

Per un mal gesto, o un cascat, es posa suc de tocino o suc de salador en un drap i es fan fregues. *(El suc que deixen anar els trossos del porc posats en sal per a conservar-se.)*

(Teresa Sarrà Vilalta, 67 anys)

7.5. Morenes (hemorroides)

Hi havia algú que tenia molèsties de morenes i io vai dir “Ai, Déu meu, que és molt pesat, deu haver de ser molt pesat això!”. Gràcies a Déu ho desconec, no, deu haver de ser molt pesat! I em fa, aquest senyor, diu: —Per què no em volen creure? La gent volen coses de farmàcia i, si no, ia no et donen d'allò. Miri, agafi una tomaca, una tomaca madura, eh!, això sí, que casi es deixi anar de tant madura que és; i aquella tomaca

ben fregadeta per allà on hi ha la molèstia, tres vegades al dia. I no tinguin por que és quan marxarà això. Es veu que potser l'àcid...

(Teresa Sarrà Vilalta, 67 anys)

7.6. Cremades

Es fa una xafada d'allò que donen a les cabres, aufals, aufals. Sí, una picada d'aufals entre drap i drap posadet allí ont hi ha la cremada; quan fa una hora o dues hores, canviar el pegadet i posar-ne un altre.

(Teresa Sarrà Vilalta, 67 anys)

7.7. Grans

Pels grans o els furóncols s'agafa la ceba i s'escaliva, ben escalivadeta, però que sigui ceba blanca, no de les altres. I allavòrens se posa allò on hi ha el gra; també s'hi posa un pegadet de "llenes", que el venen a la farmàcia, aquest pegat "llenes"; se posa amb la llet templadeta, que no sigui ni calenta ni freda i se suca; i es posa allà on hi ha lo mal, el gra. Diuen que ho estira estira, que ho fa rebentar més aviat.

(Teresa Sarrà Vilalta, 67 anys)

Cal barrejar: suc d'una llimona, mitja unça de glicerina, un got de llet petit i un raig de colònia bona (per l'olor). Es posa sobre els grans en anar a dormir.

(Carme Griñó Vallverdú, 73 anys)

7.8. Gola i constipat

Antes d'anar a dormir, agafava un ribell d'aigua ben calentona, tirava un raig de vinagre i llavòrens li posaven els peus dins. I li fregaven dels ginolls cap baix així; però sempre cap baix. Encabat li caragolaven les cames amb una tovallola i dins al llit.

(Carme Solé Amorós, 80 anys)

7.9. Angines

Es lliga al coll un tros de roba de llana o cotó farcit de segó ben calent amb un raig de vinagre.

(Maria Serramià Pons, 74 anys)

7.10. Berrugues

S'aixafa herba "bequina" i es posa sobre mateix de la berruga. En dos o tres dies la berruga s'asseca.

(Anton Amorós Fa, 67 anys)

7.11. Espatllat

Estar espatllat vol dir estar trist, apàtic, sense ganes de menjar. Hi havia persones a qui es recorria en aquesta situació.

El pacient creua els dits darrere de la nuca. El "metge" l'agafa pels colzes i repenjan-lo al seu estómac li doblega l'esquena.

(Carme Griñó Vallverdú, 73 anys)

7.12. Purgar la canalla

Per purgar una criatura li ha de donar de mamar una altra persona; però intercanviar nen per nena.

(Carme Griñó Vallverdú, 73 anys)

7.13. Remeis i comportaments d'animals

7.13.1. Arestes dins la boca dels animals

A l'estiu quan allò que menjaven a l'era gran i generalment quan hi havia espigues, doncs, i tot allò se'ls hi posaven arestes dins la boca, que moltes bèsties hasta amb sang. Uns pegats d'arestes com los dits, moltes vegades. I llavons les havies de treure, aquestes arestes. Allavons, aigua amb sal, feies com un pinzell amb un drap, com un d'allò, i rentaves tot cada dia la boca. I després les havies de treure tu. Però la sal era el que li posaves perquè li curés les llagues aquelles.

(Agustí Ollé Fa, 45 anys)

7.13.2. Mal de ventre dels animals

Agafa'l i fe'l córrer mitja hora de reng. *(Mitja hora seguida, sense parar.)*

(Agustí Ollé Fa, 45 anys)

7.13.3. Coixera

Un menescal recepta que cal donar foc a l'animal; és a dir, cremar fent unes ratlles a les potes dels animals. Segons l'informant, d'aquí ve l'expressió "A veure si t'hauran de donar foc".

Una variant apresada d'un pastor diu que s'ha de fer bullir mata, farigola, romer i espígol amb dos litres de vi. Ha de bullir fins que quedi reduït a un. Es xopa un drap amb aquesta cocció i tan calent com pugui aguantar, es posa a l'arrencada de la cuixa de l'animal.

(Alejandro Casanovas Canellas, 65 anys)

7.13.4. El ramat de bens i el temps

Un ramat de bens, quan retiren, que els porten cap a casa, doncs no els poden tocar del minjar, a tot arreu s'agafen mossegant. I és perquè saben que l'endemà no poden sortir. Senyalen mal temps.

(Josep Esteve Tarés, 82 anys)

CÀNTIR

Els càntirs ornamentals, amb llacets de colors, s'usaven com a objecte d'ofrena al ball de la toia de la Festa Major. El ballador el comprava i l'oferia a la noia.

8. NARRATIVA

En aquesta secció recollim diversos tipus de contes, faules i fórmules per aacabar o començar, i també una llegenda.

8.1. FÓRMULES PER ACABAR CONTES

8.1.1. Cuento, cuentillo

Cuento, cuentillo,
cuento acabado,
d'una escopinada
mato un gitano.

(Lluïsa Romeu Albes, 67 anys)

8.1.2. I al darrere de la porta

I al darrere de la porta
hi ha una bossa de confits;
i anirà el/la
i s'enxamparà els dits!

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)

8.1.3. I qui va darrere de la porta

I qui va darrere de la porta
s'enganxarà els dits
amb un plateret
ple de confits.

(Lluïsa Romeu Albes, 67 anys)

8.2. ANTICONTES

Són una paròdia dels gèneres rondallístics feta amb el propòsit d'importunar, sorprendre i burlar-se dels infants.

8.2.1. Voleu que us expliqui un cuento?

—Voleu que us expliqui un cuento?

—Sí!

—Una vegada n'era un rei
que tenia el nas vermell,
que cagava de gota en gota,
merda per qui se l'escolta!
Llavors tothom s'havia de tapar les orelles amb les mans.

(Ramona Vallverdú Albes, 49 anys)

8.2.2. Una vegada era un sargento

Una vegada era un sargento,
ara el començo!
Una vegada era un cabo,
ara l'acabo!
Una vegada era un soldat,
i el cuento ja està acabat!.

(Antonieta Oliveras Duch, 54 anys)

8.2.3. El pastor i el ramat molt gran

Una vegada hi havia un pastor que tenia un ramat molt gros, molt gros;
i havia de passar un pont molt llarg, molt llarg...
S'atura el conte fins que algú pregunta què més passa; llavors es
contesta:
Encara passen!

(Antonieta Oliveras Duch, 54 anys)

8.3. CONTES

Els contes expliquen una història breu amb una trama senzilla que pot tenir elements màgics, sobrenaturals o bé protagonitzats per animals. Sovint tenen intenció moralitzadora, que premia les bones virtuts i castiga el mal, o busquen inculcar valors als infants. N'hem recollit dotze de diversos tipus.

8.3.1. Contes meravellosos:

Incorporen elements màgics que intervenen en l'acció dels protagonistes.

8.3.1.1. La mongetera

En aquesta narració meravellosa i religiosa queda recompensada la humilitat i castigats l'abús i la maldat.

Una vegada hi havia un home casat molt pobre que anava a demanar caritat per les cases. En una de les cases li van donar una mongeta.

—Una mongeta! Ves que en faré d'una mongeta. D'una mongeta sola no en tinc per fer cap àpat. Bé aniré cap allà un hort i la sembraré, a veure què farà.

Va sembrar aquella mongeta i de tant en tant l'anava a veure. Veia que creixia molt, molt; en una setmana es va fer alta com aquell home i en dues setmanes més alta, alta, finses que va arribar un dia que no li veia la punta.

—Carai, aquesta mongetera s'ha arribat a fer tan alta. Venga, saps què he de fer? Pujar amunt, pujar amunt, per veure fins on arriba.

Va gafar mongetera amunt, mongetera amunt, mongetera amunt, que va arribar al cel. Quan va arribar al cel, va trucar i va sortir sant Pere.

—Noi, si que has arribat amunt fins aquí dalt!

—Sí, mira, em van regalar una mongeta demanant caritat, que no tenia res per donar a la dona i als fills, i he arribat fins aquí dalt.

—I què vols, ara?

—Home, si em donéssiu una cosa o altra; soc molt desgraciat, soc molt pobre.

—Va, mira, te dono unes estovalles.

—D'unestovalles què en faré?

—Tu les poses damunt de la taula i dius: “Estovalla pon”, i no et farà falta re. Però no en facis abús, només ho has de fer quan necessitis minjar per la canalla.

Va baixar mongetera avall, mongetera avall, mongetera avall, ho va dir a la dona i va ajuntar la canalla; va ajuntar tota la canalla a la taula, que tenien més gana! - feia dies que no havien minjat. I diu:

—Saps què m’ha passat? He pujat a aquella mongetera que em van regalar i he anat tan amunt que he arribat fins el cel i m’ha obert sant Pere i m’ha donat aquestes estovalles. I diu que digui “Estovalla, pon”, que no us farà falta re.

Es van assentar tots allà a la taula i van dir “Estovalla pon”. Xiquets, allà va sortir de tot; van sortir pollastres, postres, i tall i minjar i tot. Es van atipar com a lleons tots.

I només feien ús d’aquelles estovalles quan tenien gana, perquè això és lo que li havia dit sant Pere.

Però resulta que ho va veure un veí que era molt envejós i va dir:

—Recoi, aquesta gent tan pobres i desgraciats i sempre vec que tenen una taula que no els hi fa falta res.

I un dia els va espiar quan deien “Estovalla, pon” i els va canviar les estovalles. I un dia que tenien gana, altra vegada van posar les estovalles a la taula i les estovalles no van bé: “Estovalla, pon”, “Estovalla, pon”, i re.

—I mira, es veu que l’hem fet gastar tant, que ja no va.

I aquell pobre es va quedar sense re altra vegada i va dir:

—Bé, tornaré a anar cap a dalt.

Mongetera amunt, mongetera amunt, va arribar a dalt, va tornar a trucar, va tornar a sortir sant Pere.

—Carai, ia tornes a ser aquí?

—Sí, les estovalles no van bé. Dic “Estovalla, pon” i l’estovalla no treu re.

—Bueno, te donaré una altra cosa també per a fer-se ric.

I va passar el mateix: el veí li va canviar i es va fer ric i ell no. Era una cosa que feia monedes (*La informant no recorda què era però el veí també li va prendre o li va canviar.*)

Després va pujar altra vegada cap a dalt i sant Pere li diu:

—Te dono un bastó. Es veu que t’ho prenen això. Tu deix el bastó i ves pregonant pel carrer que aquell bastó també fa moltes coses, però no diguis lo què.

El veí també li va prendre i, quan va dir “Pon, bastó”, li va començar a donar tantes garrotades al veí que a l’últim se’n va enterar l’altre i

és quan va sapiguer que li prenia el veí. I llavons se'n va incautar del bastó, les estovalles i de l'altra cosa que feia monedes.

(Ángela Oliva Lozano, 44 anys)

8.3.1.2. La nena dels cabells d'or

Tot i que la informant comenta que el nom del conte deu ser "Extiende tu cabellera que el agua del mar te quiera", hem fet servir el títol pel què és més conegut. És dins del gènere meravellós amb un final en què el bé és recompensat i el mal castigat.

Una nena que es va perdre pel bosc, i la va agafar una bruixa, una vella que era com una bruixa, i la va tancar en una habitació. Era molt maca, aquesta nena: tenia el cabell ros com fils d'or. I la bruixa li deia que tenia el cabell d'or. I la va tancar en una habitació i per jugar li va donar un gosset, un gatet i un conillet.

I aquesta bruixa li va dir:

—M'has de dir padrina, a mi.

I sempre l'havia de cridar padrina.

Durant el dia marxava; i es quedava sola i aquella nena guaitava per la finestra. I una vegada va passar un príncep amb un cavall i, al veure amb ella, es va prendre d'ella; en veure que era tan maca i tan rossa li va dir:

—Em dones un cabell?

—No, no, que la padrina em matarà.

—No, dona, no. Dona'm un cabell d'aquestos tan macos que tens d'or.

—No, que em matarà la padrina.

Però, a la fi, li va agafar un cabell i li va arrencar.

Quan va vindre la padrina, l'hi va dir:

—Extiende tu cabellera,
que el agua del mar te quiera.

I li pujava al cap i li comptava els cabells. Li comptava els cabells i va veure que n'hi feia falta un. (Ves si deu ser difícil, això.)

—¿Quién te ha quitado ese cabello?

—No cridi, padrina, no cridi, que m'ho ha fet lo gatet.

—Te lo voy a matar, te lo voy a matar.

I li mata el gatet.

Torna a passar el mateix; passa uns dies i torna a passar el mateix: torna a passar aquell príncep i torna a fer la mateixa cerimònia.

—Dona'm un cabell.

—No, no, que la padrina em matarà, que la padrina em matarà.

I li va tornar a arrencar un cabell.

Va tornar a vindre la padrina i li va tornar a dir el mateix.

—Extiende tu cabellera,
que el agua del mar te quiera.

La nena feia moure el cap, la padrina pujava dalt el cap i li contava els cabells.

Va veure que n'hi feia falta un:

—¿Quién te ha quitado este cabello?

—No cridi, padrina, que m'ho ha fet lo gosset.

I li va matar el gosset.

Per tercera vegada va vindre el príncep i va tornar a dir el mateix.

—¿Quién te ha quitado este cabello?

Ho va fer pagar al conillet. I li va matar el conillet. O sigui que ja no tenia res: ni gatet, ni gosset, ni conillet.

Va tornar a venir el príncep i li va dir que li volia altra vegada arrencar un cabell d'aquells d'or que tenia aquella.

I la nena, pues, plorant li va dir que, sobretot, que no li arrenqués cap més cabell. Que ara no tenia res per a matar-li i la mataria a ella.

I el príncep es va compadir d'ella i la va agafar, la va pujar dalt del cavall i la va prendre.

La padrina, pues, va veure que marxava la nena, va córrer al darrere, i se va agafar a la cua del cavall. El cavall li va donar una coç, va fer tombar la padrina i així es va acabar el conte de la nena.

(Angelita Oliva Lozano, 44 anys)

8.3.2. Contes morals no meravellosos

Són contes amb clara intenció exemplaritzant; hi ha recompensa o càstig segons l'actuació dels protagonistes. Se situen en un ambient realista, però que es veu com a ficció; no intervenen elements màgics.

8.3.2.1. Les coques

Una vegada hi havia una mare que tenia tres filles, encara pastaven i feien pa, no? I els va dir:

- Mireu, nenes, demà la qui s'aixequi primer, hem de pastar, no?, li donaré la coca més grossa.

De les tres nenes, doncs, la una es deia M. Carmen, l'altra Mercè i l'altra Araceli, posem-hi, no? (Els noms dic els qui em ve.)

Al matí, molt de matí, la Maria del Carme va cridar:

—Mama!

—Que ja estàs alçada?

—Sí!

—Doncs, au, tu la coca més grossa perquè t'has alçat primer.

I li va donar la coca més grossa. Després es va aixecar l'altra, la Mercè, i diu:

—Mama!

—Oh —diu la mare—. Bon dia. Tu no la pots tenir la més grossa; la Maria del Carme ja està alçada.

Després s'alça l'Araceli i diu:

—Mare, mare! —tota enfadada, que era la més rebeca—. Mare! Doneu-me la coca més grossa, que m'he aixecat primer!

—No, tu la més petita, que t'has aixecat rader.

—Bueno, ara —diu—, a l'hort a portar un cabasset de fem.

I els hi va posar un cabasset de fem al cap i les va fer anar cap a l'hort. Quan eren caminant cap a l'hort minjant-se la coca, van sentir una senyora que plorave.

—Que ho sents, que ploren?

—Ah!

I es van sobresaltar una mica. Però, nant caminant, nant caminant per un caminet troben una dona sentada amb un nen a la falda; i els hi diu a la que anava al davant de tot, a la M. Carmen, li diu:

—Bona nena, bona nena, que em vols donar un bocinet de coca per a aquest nen que plore?

I n'hi dona. Després li diu a la Mercè, a la segona:

—Bona nena, bona nena, em vols donar un bocinet de coca per a aquest nen que plore?

—M'estimo més per a un gat rabiós que no pas per a vós!
 —Bueno, bueno...
 Després li diu a l'altra nena:
 —Bona nena, bona nena, em vols donar un bocinet de coca per a aquest nen que plore?
 —M'estimo més per a un gat rabiós, que no pas per a vós!
 —Bueno, doncs. Mireu, nenes, neu caminant, ont aneu?
 —Anem a portar aquest cabasset de fem a l'hort.
 —Doncs després, nant caminant lo camí, no us deixeu mai lo camí. Quan arribareu al capdamunt trobareu tres portes: la una blanca, l'altra groga i l'altra vermella. Tu, nena —la Maria del Carmen—, truques a la porta blanca; tu truques a la porta groga i l'altra truca a la porta vermella.
 I, bueno, així ho van fer. Van arribar al capdamunt del camí i van trobar les tres portes. Va trucar la Maria del Carmen i li van sortir los angelets i la Mare de Déu al cel. Després l'altra va trucar i li van sortir les calderes del Pere Botero. Després l'altra va trucar i li van sortir els dimonis. I bueno, és clar, a la de dalt del cel li van donar tots els joguets que va volguer i jugave. I les de baix deien:
 —Germaneta, bona germaneta, ens vols tirar una piloteta, que jugarem.
 —No, no, que després no me la donaríeu.
 I tantes vegades els hi va dir, tantes vegades ho va dir, que li va tirar la piloteta i l'altra ja no la va tornar més.
 Y cuento, cuentillo,
 ya está acabado.
 Qui va darrera de la porta
 s'enganxa els dits
 amb un plateret ple de confits!

(Lluïsa Romeu Albes, 67 anys)

8.3.3. Contes religiosos i d'enginy

Durant la narració apareixen personatges religiosos o demoníacs. Hi ha vegades que el protagonista ha de resoldre situacions complicades gràcies al seu enginy.

8.3.3.1. El ferrer de Figueres

L'astúcia del protagonista aconsegueix enganyar primer el dimoni i després sant Pere.

El ferrer de Figueres era un home que estava amoïnat perquè hi havia mals anys, hi havia males collites, la gent no treballaven gaire, no el feien treballar i ell estava amoïnat. Un dia va dir:

—Jo, per a poder tenir ferro, donaria l'ànima al dimoni.

Pataplam! Se li va presentar el dimoni de seguida:

—Així que per un tros de ferro donaries la teva ànima al dimoni?

—Sí.

—No tens gens, gens de ferro?

El ferrer li va dir.

—Sí —mira—, un trosset.

—Doncs, porta'l.

El ferrer li dona el tros de ferro. Lo dimoni crida:

—Ferro, allarga!

I es va fer una barra llarga. I el ferrer amb la boca badant:

—Oh, si jo sabia que m'havia de fer això, és clar que li donaria ben donada.

—Doncs, porta'm un altre tros de ferro petit.

Porta un trosset de ferro més petit que va trobar.

Diu:

—Ara fes-ho tu.

I va dir “ferro allarga” i també se li va allargar.

El ferrer no en va estar poc de content!

—I ho podré fer sempre?

—Sí, però d'aquí deu anys jo et vindré a buscar.

—Conforme.

—Però ho hem de sellar això; hem de fer un paper.

I van fer un paper. Amb un clau li va fer una ratlla i li va fer sang; va escriure que al cap de deu anys es comprometia a donar l'ànima al dimoni.

Tot lo dia va anar allargant ferros ell, lo dimoni va marxar. (Llavors es fa que marxava a cavall clap, clap, clap, marxava el dimoni.) Allavòrens lo ferrer tot lo dia va allargar ferro, tot lo dia va allargar ferro. La seva

dona li deia:

—D'on has tret aquest ferro?

—Tu no et preocupis, tu ves resant, ves resant. (Perquè ella era molt devota.)

I bé, aquell ferrer es va fer ric perquè, és clar, tant ferro, tant ferro va allargar, que no li calia comprar; només treballava.

Allavòrens, era el temps de Nostre Sinyor; va passar Nostre Sinyor i sant Pere. I aquest ferrer; al brancal de la porta hi havia un banc de pedra molt llarg i Nostre Senyor i sant Pere es van assentar allí a reposar. I allavòrens el ferrer va sortir i els hi va portar peres, els hi va portar refrescos, els va obsequiar. Nostre Senyor, tot content, li va dir:

—Mira, demana'm tres gràcies.

Sant Pere de sota mà li diu al ferrer:

—Demana la glòria del cel.

—Tu, calla —diu el ferrer—. La primera, que tothom que s'assegui en aqueix banc no es pugui aixecar que jo no li digui: Aixeca't!

—Concedit.

—La segona...

Sant Pere altra vegada:

—Demana la glòria del cel.

—La segona, que tothom que pugi dalt de la meva perera no pugui baixar que no li digui: Baixa!

—Concedit.

—La tercera...

Sant Pere:

—Mira que és l'última, demana la glòria del cel.

—Tu calla. La tercera, que tothom que entri dins el meu sarró no pugui sortir que no li digui: Surt-ne!

I així van quedar concedit.

Nostre Senyor va marxar i encara li va donar peres pel camí.

Ell nant-se fent ric. I van acabar els deu anys i va vindre galopant un cavall amb el dimoni a dalt; de seguida li va dir:

—Au, que ja són els deu anys.

—Si que han passat aviat! Surto de seguida, seieu mentretant.

Es va assentar en aquell banc i, és clar, no sortia, no sortia el ferrer.

—Ferrer, que no marxem?

—És igual.

Va anar per aixecar-se i no podia de cap manera.

—Ferrer, treu-me d'aquí!

—No, que no em concedeixis deu anys més de vida, no et deixaré marxar.

A l'últim, tant va insistir que li va concedir deu anys més de vida. Llavòrens es va poder aixecar d'allí i va anar cap a l'infern. En arribar cap a l'infern el dimoni li van dir o era el ferrer. En no porta'l, lo van punxar, lo van tirar a les calderes; li van fer la mar de coses.

Mentrestant lo ferrer, anant-se fent ric, i la seva dona resa, que resa; i li deia:

—Ferrer, converteix-te, home.

—Tu resa, tu resa.

—Converteix-te.

Van passar els deu anys i llavòrens els dimonis van dir a aquell que tornés al món; aquell no hi volia anar de cap manera i hi van fer anar a un altre. Va vindre aquí i va arribar.

—Jo no m'assentaré al banc, no.

Quan va arribar, va dir:

—Ferrer, ja soc aquí.

—Ah, ja t'esperava; au, marxem, marxem.

Anaven caminant i al cap d'una miqueta diu:

—Ai, també podríem prendre tres o quatre peres pel camí.

—No, no, que tinc tard.

—Oh, mira-te-les que maques que són; són aquí. L'únic és que jo no sé pujar dalt a l'arbre i tu tampoc hi sabràs pujar...

—Jo? A aqueixa perera? Esclar que hi sé pujar!

—Puja-hi i culle'n tres o quatre per cadaú.

Puja el dimoni dalt de l'arbre, cull les peres i anava a baixar, i no podia baixar. Allavòrens se la va pensar:

—Ferrer, treu-me d'aquí!

—No, que no em donis deu anys més de vida no et trauré d'aquí.

Per últim no li va tocar cap més remei a aquell pobre dimoni que donar-li deu anys més de vida. Li va donar deu anys més de vida i llavòrens li va dir:

—Ia pots baixar.

Va marxar cap a l'infern i llavors... tunda amb aquet!
 Van passar els deu anys i llavòrens Satanàs va dir:
 —Ja hi aniré jo perquè valtres no feu res de bo.
 I es va presentar ell i va trobar la porta tancada; una porta de ferro que s'havia fet el ferrer, tota tancada amb una gran gatonera. I va trucar i el ferrer va sortir dalt:
 —Qui hi ha?
 —Soc jo, venga!
 —Ja estàs bé aquí; ja t'hi pots quedar; no baixaré pas!
 —Com s'entén que no baixaràs? Mira que et tiraré això, que...
 —Que no baixaré! Mira, la porta és de ferro d'aqueix tan bo que m'has fet fer tu i no la trauràs. I com em penso que de gat no t'hi pots convertir per passar per la gatonera —diu—, és l'única manera.
 —Ia ho dius tu, que no em puc convertir en gat!
 Se converteix en gat, passa per la gatonera i al darrere hi havia el sarró. I es va quedar dintre el sarró. Allavòrens, com que el ferrer tenia la gràcia, no podia sortir del sarró.
 —Treu-me d'aquí!
 —No!
 Allavòrens va posar el sarró a l'enclusa i allí li donava cops de martell. El dimoni el cridava desesperant-se que el deixés sortir; però el ferrer li deia que no. Finalment el dimoni li diu:
 —Et donaré deu anys més de vida.
 —No! El que vull és lo paper, ara. No els vull, els deu anys més de vida.
 —Que no!
 Va dir a la seva dona que anés a l'església i portés aigua beneïda. Li tirava aigua beneïda, i aquell xisclant i cridant. A l'últim li va donar el paper. Quan va tenir el paper estripat, diu:
 —Ara ia pots marxar.
 Allavòrens quan era molt vellet, molt vellet, se va morir i se'n va anar dalt del cel. Es va emportar un el sarró ple de peres. Quan va arribar a dalt, sant Pere va mirar per la mirilla i li va dir:
 —No pots entrar, haguessis demanat la gràcia aquella que et deia io.
 —És que no vull entrar, només us porto les peres.
 —No!
 —Només us porto les peres.

Primer amb la cadena obria la porta:

—No, que només us porto les peres. Obre una mica més.

Va obrir, entra, buida el sarró i es posa ell dintre. Allavòrens no el va poder treure sant Pere i es va haver de quedar dalt del cel.

(Teresa Jiballí Dolcet, 58 anys)

8.3.3.2. La ferradura

Conte de caràcter religiós que vol exemplaritzar el valor de fer la feina quan pertoca.

Nostre Senyor va dir a sant Pere:

—Plega aquesta ferradura.

Sant Pere va contestar:

—Carat, si ara m'haig d'acotxar amb aquesta calor que fa i aquesta calor que tinc, no, no!

Nostre Senyor es va acotxar i va plegar la ferradura. Van marxar i van arribar a un poble. Quan van ser al mercat, Nostre Senyor va gafar la ferradura i se'n va anar a un senyor que comprava ferro i li va vendre la ferradura. Aquest li va donar uns cèntims, i Nostre Senyor, amb aquests diners, va comprar-se cireres al mercat i se les va posar a la butxaca.

Van tornar a caminar, i, és clar, amb aquell sol i aquella calor que feia, Nostre Senyor tenia una set! Aleshores agafava una cirera i se la menjava, n'agafava una altra i la llençava a terra. Sant Pere, llavors, s'acotxava i la plegava. Cada vegada que Nostre Senyor se'n menjava una, en llençava una altra i sant Pere feia el mateix.

Nostre Senyor se'l mirava de reüll i, quan se les va haver acabat, va dir a sant Pere:

—Pere, ara no has tingut peresa d'acotxar-te a plegar les cireres. Fixa't quantes vegades t'has acotxat a plegar una cirera. Si t'haguessis acotxat a plegar la ferradura, no t'hagués calgut que t'haguessis acotxat a plegar les cireres, perquè llavors, ens les haguérem partit.

(Teresa Jiballí Dolcet, 58 anys)

8.3.4. Facècies

Les facècies presenten una situació tipus en què un protagonista murri i llest s'aprofita d'una víctima i l'enganya.

8.3.4.1. El sabateret

Una vegada hi havia un sabateret que tenia un ruquet molt vell. I, esclar,

—Què en faré, d'aquest ruquet tan vell? Me'l vendré —va pensar.

Troba un home pel camí i li diu:

—On aneu amb aquest ruquet tan vell; que no us el comprarà ningú!

—No? Tu mateix, lo compraràs?

—I, per què?

—Perquè caga diners!

—Caga diners?

—Sí!

—I quant en voleu?

—100 onces.

—100 onces?

Després se'n va anar a casa i li diu a la seva dona:

—Posa't un davantal ben maco, que he comprat un ruquet que caga diners.

—Caga diners?

—Sí —diu—. Posa't un davantal de seda.

Va, i li dona un cop al cul al ruc:

Paf!

—Caga diners!

Caga deu cèntims i després li caga tot de caca; doncs no li va cagar res més.

Enfadats de tota manera, se'n van a trobar el sabateret.

—T'hai de matar! T'hai de matar! T'hai de matar!

—Per què ?

—Perquè ens has enganyat!

—No em mateu, que tinc una trompeteta que fa ressucitar els morts.

—Ah!, sí?

—Sí.

—Ara mataré la meua dona i ja veureu com la faré ressucitar.

I la seva dona, doncs, esclar, diu:

—Per què m’has de matar?

Diu.

—Perquè sí, perquè tu m’enredes la vida, no? Ara et mataré.

La mata. El sabateret mata la seva dona, que portava una bena de sang al coll, i li fa veure que la matava; i, doncs, no la va matar —escolta’m—; sinó que va caure i l’home es va pensar que era morta, sas?

Escolta, després del truc, li diu:

—Quant ne voleu d’aqueixa trompeteta?

—100 onces.

—100 onces? Doncs anem cap a casa que si de cas me runa la dona, la mataré.

Arriba a casa i diu:

—Per què has comprat aquesta trompeteta.

—Perquè sí; no runis, no runis.

Ella no deixava de runar.

—Doncs, ara et mataré i, encabat, ja ressucitaràs, que fa ressucitar els morts.

—Fa ressucitar els morts?

—Sí.

Després, esclar, se’n va anar cap a casa i li bufava el cul, li bufava el cul, i res. Aquella dona va morir, pobreta.

Després li diu:

—Sabateret, ara sí que et mataré.

—No em mateu, no em mateu!

—No?

L’agafa i el posa en un sac i cap dalt del ruc a tirar-lo al fondo del mar.

Quan era pel camí, va sentir tocar a missa, i aquell home, doncs, havia d’anar a missa, havia d’anar a missa, aquell home, sas?

El sabateret estava lligat damunt del ruc dins del sac, esclar. I aquell home havia d’anar a missa.

En aquestes va passar un home pel camí i el sabateret li va dir:

—Escolteu, què hi feu aquí? On aneu amb aquest ramat de bens?

—Vaig amb aquest ramat de bens.

—Per què hi aneu amb aquest ramat de bens,

—Volen que sia frare i no sé de lletra.

—No? Tanta que en sé, jo, de lletra!

—Sí?

—Us voleu posar aquí?

—Sí em posaré aquí.

Doncs, l'agafa i fan un canvi de sacs, sas?

El sabateret s'emporta el ramat de bens, i cap el fondo del mar.

Aquell home, quan arriba allí, quan surt de missa, agafa el ruquet i tira el sac al fondo del mar. I encabat quan caminava allí al costat del mar veu al sabateret amb el ramat de bens, i li diu:

—I ara? Com és això que tens aquest ramat de bens?

—Tots els que es tiren al mar surten per l'altre cantó amb un ramat de bens.

(Maria Pascual Llorc, 78 anys)

8.3.5. Faules o contes d'animals

Les faules estan protagonitzades per animals que representen qualitats humanes, destaquen per l'enginy i sovint contenen un ensenyament final.

8.3.5.1. El llop i la guineu

Faula que fa reflexionar sobre els límits de l'astúcia.

La guineu és molt astuta i sempre volia enredar el llop. I una vegada diu:

—Veràs —diu— com l'enredaré. Diu:

Aquí hi ha una bassa i s'hi reflejava la lluna i diu:

—Ara li diré que és un formatge, i veràs com l'enredaré.

—Hola, llop! On vas?

—Mira, anava a passeig per aquí al bosc i... saps on hi ha un formatge?

—A on?

—Allà, en aquella bassa.

Diu.

—Goita, anem-lo a buscar.

I diu:

—Oh, com ho farem per agafar aquest formatge en aquesta bassa?

Llavorens diu:

—Oh, t'hauràs de beure l'aigua; te beus l'aigua i llavons agafarem lo formatge.

—Oi, tanta aigua no me l'acabaré!

—Sí, home, sí! Au, ves bevent!

Glup, glup. Lo llop anant bevent aigua; i la guineu:

—Vinga, una mica més, home, una mica més, que l'has d'acabar, que al fondo trobarem lo formatge.

I, esclar, va anar bevent aigua i el llop ja no podia aguantar més. Tenia la panxa plena. I nant bevent aigua, nant bevent aigua, i finses que es va acabar l'aigua. I llavòrens diu:

—Ont és el formatge?

—Ruc, més que ruc! No veus que era la lluna!

La guineu vinga riure i va disfrutar la mar. I llavòrens va dir:

—Nem a passeig, nem.

Anava enrabiad, el llop. I se'n van anar finses que van trobar una masia, i en aquella masia se sentia aulor que havien mort lo tocino, i diu:

—Saps què podríem fer? Entrem per enquesta finestra que està alta, entrarem a dintre, trobarem la dispensa tota ple de talls i ens els minjarem.

—Però io entre la panxa tan plena que porto, tot aigua, no hi arribaré.

—Tu fas esqueneta, io pujaré dalt i hi entraré io. Diu:

—Vale.

El llop fa esqueneta, la guineu, tota astuta, puja dalt de l'esquena del llop, entra per la finestra i entra dintre la dispensa. I allà, al veure tant tall, comença a minjar, minjar, minjar... I no se'n recordava del llop.

—Io ja te'n portaré —havia dit—, ja et portaré minjar.

I no se'n recordava del llop. I quan s'ho havia minjat tot, diu:

—Ara sí que l'hem ben fumut. Ara què li portaré al llop? Ara s'enrabiàrà el llop quan veurà que baixo sense res. I ella, que era molt astuta, s'ho va rumiar tot. I va trobar un plat d'allioli, se'l va posar al cap i va començar:

—Ai, ai, ai!

El llop:

—Què et passa?

—Ai, que ha sortit l'amo i m'ha donat una garrotada al cap i m'ha fet sortir el cervell.

I el llop:

—Corre, surt, surt!

I va sortir.

—Ai! Que porto el cap foradat! Mira, mira! Mira com m’ha sortit el cervell pel cap! —ensenyant-li l’allioli.

I el llop:

—Pobra guineu! Puja al coll!

I va pujar al coll del llop. Camina que camina, la guineu tota contenta i tipa feia:

—Hartita que estoy

y a caballito voy!

I lo llop li deia:

—Què dius, què dius?

—No re, home, no re! Parenostres per quan se morirem.

I tornava a caminar una mica més i feia:

—Hartita que estoy

y a caballito voy!

I el llop ja es va començar a picar i va dir:

—Aquesta me l’està jugant.

I quan van ser allà en un barranc, quan va tornar a dir:

—Hartita que estoy

y a caballito voy!

Va agafar i, roooom, la va tirar baix el barranc, i es va matar.

(Angelita Oliva Lozano, 44 anys)

8.3.5.2. La guineu i el sapo

La superioritat perd força davant un adversari més llest; ens ensenya a no menystenir-lo.

La guineu va dir:

—Veuràs, ara enredaré el sapo i li farem una jugada.

—Sapo! Fem una corrida. I el que guanyi, guanyarà un pollastre.

—Home! Tu la saps molt llarga. (La guineu corre molt i el sapo a botets a botes, poca cosa fa.)

—Sí, home, sí. Fem una corrida.

I el sapo va dir:

—Aquesta me la vol fumbre, però io me l’hai d’estudiar.

—Bueno... diu. Començarem demà. A les nou del matí estem a tal

puesto del bosc. Farem la corrida fins el capdamunt de la muntanya i allà posarem el pollastre. I el que primer que arribi, se'l menjarà.

—Val.

El sapo va anar a buscar tots els seus germans, que tots són iguals; i va dir: —Mira, la guineu, quina una me n'ha dit. Però li ham de fumbre. Ens posarem un més amunt, l'altre més, l'altre més amunt. I, com que tots som iguals, quan la guineu pregunti “Ont ets?”, contestarà sempre el de més amunt.

Bé, va començar la corrida del sapo i la guineu. I la guineu fa:

—Venga, un, dos i tres!

Riuuuuuuuuu!

Corre que correràs! I el sapo: xup, xup, xup; anant saltant.

Quan feia un ratet que havia corregut, diu:

—Buf!... On deu ser el sapo? Deu ser per allà baix encara; i jo ja soc a mig camí.

—Sapo! On ets?

—Aquí salto! —contesta el de més amunt.

—Ui! Però com pot ser això? Si que ha corregut! No sé pas, no ho entenc. Hai de córrer més.

Riuuuuuuuuu!

Comença a córrer la guineu muntanya amunt. I quan és més amunt torna a dir:

—Sapooo! Ont ets?

—Aquí pujo!

—Mecago'n coi! No pot ser! No pot ser! Si amb aquells botets que fa el sapo... I res, no hi ha manera que pugui adelantar tant. Però res, hai de tornar a córrer més.

Comença a córrer, córrer, córrer altra vegada la guineu, finses que arriba finses allà on havien deixat el pollastre.

—Sapooo! On ets?

—Aquí, que m'estic menjant el pollastre.

El sapo ja havia arribat al capdamunt.

—Què m'heu fet?

Lavors es van reunir tots els sapos i es van menjar el pollastre entre tots; però van fer la jugada a la guineu.

(Angelita Oliva Lozano, 44 anys)

8.3.5.3. Els set cabridets

Conte molt conegut que té la intenció de reforçar la importància de fer cas a l'experiència dels grans.

Hi havia una masia que tenien bèsties i tenien una cabreta, i es van trobar un any de molt secada —com estem ara aquí a Vimbodí i molt puestos— i no trobaven menjar, allavòrens no se'n trobava pels puestos de menjar, i tenia set cabridets petitets i els havia de donar menjar. Els hi diu:

—No us mogueu d'aquí, perquè està voltant per aquí un llop. Que Déu ens guard, tan petites, se us menjaria!

—No, mare, no sortirem.

—Si de cas, feu-li ensenyar per aquí la gatona (que en moltes cases encara hi ha la gatona), li feu ensenyar la poteta; que sabeu que la mare, io, la tinc blanca negra i ell, el llop, la té tota negra. I jo me n'aniré a un puesto o altre a veure si faig un saquet d'herba per pode-us donar menjar.

I se'n va anar. I el llop s'hi va fixar i va trucar:

—Pom, pom!

—Qui hi ha? —va dir un cabridet.

—La vostra mareta que vol entrar.

—Ah, no. Aquesta veu no és de la meva mare, no.

—Sí, home, sí.

— Doncs, ensenyeu-nos la poteta.

I li ensenya la poteta. És clar, la van veure negra i li diu:

—Ah, no; aquesta no és la de la nostra mare; la nostra la té blanca i negra.

I va tornar a marxar. Llavòrens diuen:

—Saps a què? Amaguem-se!

L'un es va amagar darrere de la porta de l'entrada; l'altre darrere la porta de la cuina; l'altre se'n va anar dalt, que era molt petitó, veieu si n'era de petitó que va poder posar-se dins el depertador; l'altre es va posar al celler; l'altre a l'escala d'anar a les golfes; i un altre diu:

—Saps on me posaré io? Allà on tenim el burro —el ruquet, que tenien un ruquet—, em posaré a la menjadora.

Llavors el llop diu:

—Ja els hi faré una traveta a aquesta canalla, a aquests cabridets.

I se'n va anar a casa del pastisser, estaven amassant la farina i la pasta;

i es va posar de potes allí, Es va estar un rato al sol, se li van assecar. Va ensenyar la poteta i la van veure negra i blanca; i van dir:

—Ja hi ha la mare!

El de darrera la porta, la volia fer sentar; i al volgue-la fer sentar, no?, doncs, se troben que era el llop. I el llop se'ls va anar menjant tots. Quan va baixar les escales, va dir:

—Me'n falta un de petitet i no el trobo, però me'n falta un.

I va caure al mig de l'entrada allí tot estirat.

I la seva mare quan va arribar, va dir:

—Déu, meu, ja me l'ha feta!

I aquell petit de dalt diu:

—Mare!

—Què mana, fill?

—A io no m'ha agafat el llop.

—I això?

—Era dins el espertador.

Va baixar cap a baix i va dir:

—Què farem, nen? Saps que farem: enfila aquesta agulla saquera —d'aquelles d'antes— i passa-hi un fil ben doble, tan doble —dels que antes hi lligaven les gavelles del blat i tot això— però primer lo badaré. Perquè estava amb uns roncs de tan tip que estava. Li obre la panxa i tots los cabridets van néixer tots vius.

—Doncs, au, ara tots agafeu un cabàs i ens en anirem baix el riu i l'omplirem tot de pedres.

Els van omplir de pedres; li van omplir tota la panxa i li van tornar a cosir.

—I ara ens amagarem tots; perquè no ho sàpiga, ens amagarem en un puesto que no ens pugui trobar.

I ho va fer així. I el llop va anar caminant, va anar caminant; i es veu que la set, bueno!... No podia aguantar de set. I va dir

—Naltres li hem d'anar al darrere, però que no ens vegi, eh!

I quan va ser allí, al riu per poder beure, com que li pesava tant la panxa, només fan que li donen una espenta i:

Zoooooop!

Lo llop dins de l'aigua i es va ofegar.

(Maria Serramià Pons, 74 anys)

8.3.5.4. Los patitos

Destaca la importància de creure als grans i el valor de la cooperació.

Hi havia un nen que va marxar i sa mama li deia:

—No t'allunyis, eh, nen. No t'allunyis perquè podries caure i fe't mal. Però aquell nen va marxar lluny, lluny. En aquestes va fer un gran aiguat, va ploure moltíssim i va baixar un riu. I llavors ell va resultar que no podia passar d'un costat a l'altre. I allí en aquell riu hi havia patitos i deia:

—Patitos, patitos, vosotros que nadáis juntitos, haced un puentecito para que yo pueda pasar.

I els patitos van fer un pont, i el nen va poder passar d'un patito a l'altre cap a l'altre costat.

I ho va dir a la seva mama. I la seva mama va dir:

—Veus, si no haguessin sigut los patitos, tu t'haguessis quedat a l'altre costat el riu. I tens de creure sempre la teva mama.

(Teresa Carré Pàmies, 64 anys)

8.3.6. Contes fórmula

Aquestes narracions contenen unes fórmules que es van repetint, fomenten la memòria i fan participar a qui les escolta.

8.3.6.1. El cabridet

Es tracta d'un conte de tipus acumulatiu en el qual uns elements es van afegint progressivament al nucli narratiu inicial i es van repetint tots en l'ordre d'incorporació.

Una vegada hi havia un cabridet molt dolent que no el podien fer anar al dormir de cap manera. I a l'últim van dir: “Ja veràs.” Hi havia un bastonet allí.

—Bastó, pega al cabrit, que el cabrit no se'n vol anar al llit!

—No li vull pegar, al cabrit.

—Foc, crema el bastó, que el bastó no vol pegar al cabrit i el cabrit no se'n vol anar al llit.

—No el vull cremar, el bastó.

—Aigua, apaga el foc! Que el foc no vol cremar el bastó, el bastó no vol pegar al cabrit i el cabrit no se'n vol anar al llit.

—No vull apagar el foc!

—Bou, beu-te l'aigua! Que l'aigua no vol apagar el foc, el foc no vol cremar el bastó, el bastó no vol pegar al cabrit i el cabrit no se'n vol anar al llit.

—No me la vull beure, l'aigua!

—Corda, lliga el bou! Que el bou no es vol beure l'aigua, l'aigua no vol apagar el foc, el foc no vol cremar el bastó, el bastó no vol pegar al cabrit i el cabrit no se'n vol anar al llit.

—No vull lligar el bou!

—Rata, rosegua la corda! Que la corda no vol lligar el bou, el bou no es vol beure l'aigua, l'aigua no vol apagar el foc, el foc no vol cremar el bastó, el bastó no vol pegar al cabrit i el cabrit no se'n vol anar al llit.

—No la vull rosegua, la corda!

—Gat, menja't la rata! Que la rata no vol mossegar la corda, la corda no vol lligar el bou, el bou no es vol beure l'aigua, l'aigua no vol apagar el foc, el foc no vol cremar el bastó, el bastó no vol pegar al cabrit i el cabrit no se'n vol anar al llit.

—Sí que me la menjaré!

La rata:

—Sí que la rosegaré, la corda!

La corda:

—Sí que el lligaré, el bou!

El bou:

—Sí que la beuré, l'aigua!

L'aigua:

—Sí que l'apagaré, el foc!

El foc:

—Sí que el cremaré, el bastó!

El bastó:

—Sí que li pegaré, al cabrit!

El cabrit:

—Bona nit, que me'n vai al llit!

(Mercedes Vallvé Vidal, 69 anys)

8.3.6.2. El Cliveller

Conte interminable de to humorístic que es pot allargar a gust de qui l'explica; no hi ha desenllaç.

Hi havia un senyor que es deia Llorens, això era la guerra dels carlistes, i tenia un amic que era el Cliveller.

—No el coneixíeu, el Cliveller?

—No.

—El Cliveller és l'amic del Llorens; el més valent de tots, el que sempre anava al davant. Tirava tres o quatre tiros: trenta o quaranta carlistes morts! Sabeu qui ho havia fet, això? El Cliveller, l'amic del Llorens.

I una vegada el Llorens feia cinc dies que no havia tastat res, i a dalt a Cornudella hi tenia una mestressa, i deia que era molt bona la seva mestressa. Va anar-hi i va dir:

—Mestressa, estic malalt.

—Malalt esteu, Llorens?

—Sí, mestressa, estic malalt.

—Doncs, au, poseu's al llit, correu, poseu's al llit. I què voleu?

—Vull una gallina amb romesco.

Bueno, es posa al llit. I al cap d'un rato truca la mestressa a la porta i diu:

—Llorens, es pot passar?

—Passeu, mestressa, passeu.

—Sabeu què he pensat, Llorens? Que per un malalt una gallina amb romesco és molt forta i li podria fer mal; dic de fer-la amb caldo.

—Bueno, ia m'està bé. Però fes-la mig caldo i mig amb romesco.

Perquè feia cinc dies que no havia tastat res.

—Sabeu qui era, aquest? En Llorens, l'amic del Cliveller. I el Cliveller, sabeu qui era? El més valent de tots, aquell que sempre anava al davant. Tirava tres o quatre tiros: trenta o quaranta carlistes morts! Sabeu qui era, aquest?

—Lo Cliveller, l'amic del Llorens.

I per això, com que duraria molt, acabarem amb aquell que venia anissats al cine:

“El rico jaramelo, jarico, barato, giratorio, jinto, hierba medicinale!”

(Jaume Fort Farré, 65 anys)

8.4. LLEGENDA

Les llegendes combinen fets reals identificables d'un entorn conegut amb elements no comprovables que pretenen explicar algun fenomen, origen, costum o característiques d'un lloc.

8.4.1. Els límits de la Vall d'Aran

Passat Bono, aquell poble pujant pel Pont de Suert, l'últim poblet abans de passar el túnel; passant per la carretera es veu com una fita, però bastant gran, allí diu que comença la Vall d'Aran. D'allí fins a dalt del turó encara hi ha tres o quatre quilòmetres fins el túnel. Bueno, el cas és que la història diu que abans es veu que aquí, a l'altre costat, no? Hi havia hagut moltes peleas entre aranesos i els de l'altre costat. Es discutien perquè tots volien engrandir més el terme, no? Aleshores el rei, no sé si era el rei, el comte, el governador o qui fos, no?, diu:

—Farem una cosa: farem sortir dos pastors amb un ramat de bens cadun; un que surti de Viella i l'altre que surti de Bono. I allí on arribin aquells pastors amb els bens, allí posarem les fites, que allí arribarà el terme. Perquè casi que hi ha tanta distància d'aquesta fita fins dalt el turó com del turó a baix a Viella. M'enteneu?

I va resultar que el pastor de la banda d'aquí es va adormir, diu, amb els bens i l'altre va continuar, va anar tirant, va anar tirant; i per això va pujar més, va travessar la muntanya i va baixar cap baix.

Així que la Vall d'Aran no comença al túnel de Viella, pujant per aquesta carretera, s'entén, eh!

(Ramon Pàmies Pascual, 54 anys)

ESPALMATÒRIES O CANELOBRES

S'han utilitzat a les llars o a les esglésies tant per motius pràctics com decoratius.

9. BRUIXES, ENDIMONIATS I FETS INEXPLICABLES

Des de temps ancestrals les històries de bruixeria o de fenòmens paranormals han estat presents en la literatura de transmissió oral. Les llargues estones d'hivern a la vora del foc, els prejudicis, la imaginació popular o altres factors afavorien l'existència de relats d'aquesta mena. Alguns pobles han tingut renom en aquest camp, com ara Arnes, Altafulla, Cervera, Llers...

Vimbodí també ha tingut un cert espai en el terreny de la bruixeria i els fenòmens inexplicables; les històries que en parlen han format part de la memòria col·lectiva de molts vilatans. Tant és així, que fins i tot, sobre els anys noranta del segle passat, el periodista Antoni Panadès i alguns estudiosos de la universitat es van desplaçar a Vimbodí i van comprovar que encara es conservaven records prou recents d'històries curioses. Van visitar el Mas de Moragues per intentar gravar psicofonies o trobar senyals d'algun fenomen paranormal; la recerca, però, va ser infructuosa.

Des de temps antics s'han associat els gats a la bruixeria, especialment els de pelatge negre; i es deia que s'utilitzaven en rituals diversos, que portaven mala sort o bé que eren la manifestació el diable. A Vimbodí hi ha la curiositat que diverses cases dels Carrers de Dalt i del carrer de la Font (carrer Joan Griñó) tenen les gatoneres a la part superior de la porta; sembla que amb l'intent que no hi entressin els gats, ja que es consideraven endimoniats.

Diverses persones coneixien fets extraordinaris, o de bruixeria, al poble; sembla ser que eren històries prou conegudes. Nosaltres reproduïm els que les han explicat amb més detall. Hem trobat referents de bruixeria en episodis centrats en el Mas de Moragues, en les activitats d'una dona dels Carrers de Dalt i una de relacionada amb un llibre trobat a Poblet. Igualment hem recollit històries extraordinàries succeïdes a Cervera i a Vinaixa.

Tot i que en les gravacions hi ha personatges identificables, hem decidit mantenir-ne l'anonimat.

9.1. VIMBODÍ

9.1.1. Mas de Moragues

XIV / NOU DIARI

MISTERIS I
LEGENDES

DIUMENGE, 1 DE DESEMBRE DE 1991

VIMBODÍ

Per trobar fets sobre els quals no hi ha una explicació fàcil sovint no cal anar a terres llunyanes i estranyes. Les comarques de la Catalunya meridional també estan farcides de llegendes, misteris, tradicional o, simplement, fets particulars que formen part per dret propi de la memòria col·lectiva dels nostres pobles. Antoni Panadès proposa a partir d'avui una ruta per descobrir un bon grapat d'aquestes històries curioses.

Les bruixes del mas del Moragues

El Sr. Capricorní és un bruixet que roda per aquí a Tarragona i amb el seu tarot encerta lantes coses que m'agrada portar-lo al costat quan vaig rodant pels pobles de les nostres comarques. I vaig anar, no fa gaire, amb ell a Vimbodí per veure si esbrinàvem alguna cosa d'un masot que hi ha a prop del castell de Riudabella, on diuen els ancians del poble que a finals del segle passat hi van passar coses molt grosses.

Se l'anomena mas del Moragues, i està situat a la partida de les Planes, a prop del bassot d'aigua que subministra la població. Un rústic camí de terra ens portava cap al mas, avui deshabitat, quan el Capricorní del dimoni em va dir que li feia angúixa tirar endavant perquè notava que allí hi havia passat alguna vicissitud seriosa. Malgrat tot, vam continuar la petita aventura d'arribar fins a la masia, encara que el capvespre era ja a la cantonada i un no presumeix de valent.

Primer interlocutor

Un home amb cara de pocs amics, sota una boina i agafat a un cistell, va ser a qui li vam preguntar sobre el mas del Moragues, i ràpidament i com si no volgués parlar ens va dir: "No passa res, d'això ja en fa molts anys i ningú no sap res de res". Quan havia caminat una dotzena de pejadetes, es va parar i girant només el cap va comentar: "El que passa és que el gos no s'hi vol acostar mai a la masia i en passar per aquí gruny i passa aviat..."

Mare de Déu! Ja començava a fer-se fosc, l'home s'allunyava pel camí i el gos ja no es veia. "Treu el tarot, li vaig dir al Capricorní. Mira a veure què hi ha aquí! "Les cartes explicaven el nostre bruixet: em diuen que aquí, fa molts anys, una dona jove va morir d'amor i la seva presència encara hi és i espera ser alliberada i el tarot assenyalava que ho seria..."

Ondi! Vaig invitar el company a retornar al poble i vam estar deu minuts menys a retornar a Vimbodí dels que havien necessitat per anar-hi.

Una vegada a dintre vila vam començar a parlar amb persones ja madures que poguessin oferir narracions del mas, i fins i tot els més vells deien que ho sabien els seus avantpassats.

Estranyes moviments

Però, què va passar fa prop de cent anys en aquell racó del terme?

Ens ho van explicar sense gaires ganes...

Els habitants de la masia veien a les nits com els raïms i tomacons penjats al sostre ballaven bruscament durant moltes hores; fins i tot la tapa de fusta d'aquelles anti-

gues comunes s'aixecava sola quan anaven a fer les necessitats fisiològiques; la mula pujava de l'estable fins on dormien els amos; els mobles canviaven de lloc, i els gossos grinyolaven...

Els avis asseguraven que podia ser que amb una màquina de cinema fessin tots aquests efectes a les persones ja espantades, però si un se situava a finals del segle passat, es pot endevinar que els germans Lumière encara no havien llencat al mercat cap invent de cinema. Només podria haver estat a base d'un aparell d'ombres xineses, encara que és una possibilitat molt difícil.

Però un home molt callat que quasi no havia dit res va afirmar que la persona que feia totes aquestes coses estrafolàries va ser descobert i apallissat, i també va assegurar que mai més se'n va saber res.

Per certificar tota aquesta llegenda vam consultar persones conegudes com ara el Sr. Cunillera, que durant molts anys va ser secretari de l'Ajuntament de Vimbodí, i que em va dir que també ho havia sentit explicar durant un vellorat, i el Sr. Rios, funcionari d'una companyia d'aviació, que igualment em va dir que el seu padri ho explicava moltes vegades.

El darrer descendent de la família és el Sr. Joan Vandellós i Morgades, al qual no hem pogut localitzar, perquè passa moltes temporades a Barcelona.

La prova magnetofònica

Un altre dia, fa poc, hi vaig anar tot sol i de dia amb bon sol. Vaig deixar el magnetòfon durant quatre o cinc hores amb una casset de llarga durada; el vaig recollir després i vaig tenir la paciència d'escoltar-lo. No hi havia res de particular, però abans d'acabar-se la cinta es podien escoltar unes pejadetes i com es va parlar l'aparell... i no el van prendre!

Què havia passat?

El Capricorní ha tirat set o vuit vegades el tarot per saber què va passar. Sempre surt el mateix: una mà delicada d'una jove rossa el va parir. Bromes a part, i jo que sóc poc entès en tot això, puc dir seriosa-

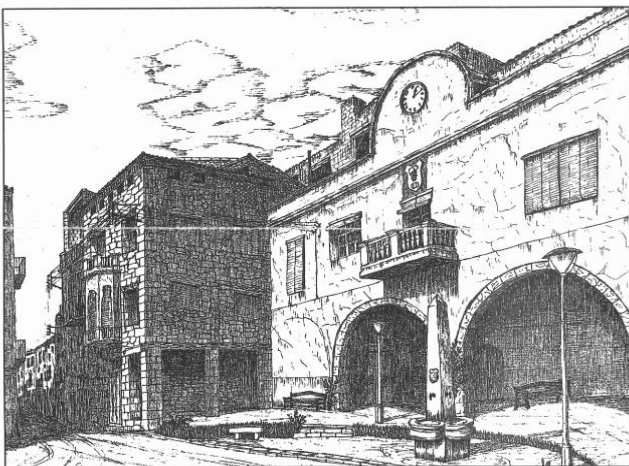
Dibuix al plomí realitzat l'any 1987 per l'artista Pere Camarasa en què es pot veure la plaça de la vila de Vimbodí, on està situada la casa consistorial de la població, i l'ínici del carrer Major.

ment que vaig notar un suau i amable presència, encara que per més que vaig mirar per les rodalles no hi havia els estorrells fent maleses als olivers i un agrò roig mig perdut que havia fugit de la seva parella, mentre alguna "pu-pu" buscava el niu per la taulada del mas del Moragues, fent una mica de soroll, cosa que invitava a tornar al cotxe que, punyeta!, no s'engegava.

Entre els apunts que em van donar de les masses de Vimbodí, totes molt maques i amb gent de molt bon humor i cordial, en trobo un que diu:

Al mas de la Titota hi havia un bromarrot que tot el dia deia boxa cap al foc.

ANTONI PANADÈS

* El Mas de Moragues és un lloc situat a les Planes del Bosc, prop del castell de Riudabella. Pues, va passar que per assumptes familiars hi vivia una família de Vimbodí i algú volia que marxessin d'aquell mas. I una parenta d'ells, la ..., els hi feia la guitza amb allò que diuen de màgica o bruixeria. Allí, quan es feia fosc, doncs, posaven la mula a la quadra i tot seguit veien un capellà a dalt al damunt d'una mula; encabat sortia una bruixa a cavall d'una escombra i el nen de bolquers, que encara no es podia mantenir dret sobre el seu peu, doncs se plantava dret al llit i caminava. I és veritat.

* I un dia, això feia molta por, s'hi va quedar un de molt valent, diu "Ia m'hi quedaré io". I es va quedar. I allí hi havia un senyor que era el que feia això, però que ells ho ignoraven; i, és clar, venga dona-li bones cassolades de talls, i allí la mar de bé. I quan aquell valent volia tirar amb l'escopeta a les ombres que veia, aquell home que hi havia al mas feia: "No, no, no tireu que s'esverarien, i encabat potser encara us perjudicarien més."

I així, no acabaven mai.

* Un altre dia hi va anar un de Vallclara que també se les donava de valent. Es va voler quedar sol, portava un punyal, una escopeta i una pistola. Va tancar les portes amb bernats, que és aquella tanca que es posa darrere; al darrere la porta d'entrada hi havia un bidonot d'allò de llauna; va posar tres bernats a les finestres, que eren d'aquelles velles de fusta d'abans, amb el seu finestró. Bueno, es posa al llit i en això es comença a sentir una ventada que es van obrir totes les finestres i les portes. I aquella llauna encara fa siroll ara. Un perpal que havia posat de ferro també va caure, tot va caure. Va per buscar l'escopeta, la pistola, el punyal i no trobava res. Es va tapar del cap i va dir:

—Alabat sigui Déu, que sigui el que vulgui!

Al cap d'un bon rato, tot es va calmar, tot es va posar en sossego; i allavòrens, palpant, va trobar les armers aqueixes; les agafa i, amb camisa, salta per la finestra del darrere i va agafar la drecera cap a Vallclara amb uns pèls de punta que li va marxar, inclús el mocador del cap que portava.

Això és història explicada.

* En dues ocasions, dos homes valents i armats s'hi van quedar per descobrir per què a les nits hi havia molt de renou, però el soroll del vent i que les portes i finestres s'obrien soles van fer que marxessin esverats.

* Anaven a vermar en aquells temps que es vermava al bosc per Tots Sants en endavant, o sigui el primer de novembre, i el dia de Tots Sants hi van anar una família a vermar, però molt de matí, casi negra nit. I quan van ser al Mas de l'Huguet, que fa una costa, van veure un foc i una gent que ballaven pel davant. I les mules els hi van caure a terra i no es podien aixecar; i cridaven:

—Gent de Déu, baixeu-mos a ajudar!

Sí, però aquella gent no baixava. Allavòrens anaven cap allí i, quan arribaven allí, i tot es fonia, el foc i la gent. I fins que no s'hi va veure, no es van aixecar les mules i van poder continuar fins anar a veremar.

* I quan la família del mas van marxar, van vindre d'allí cap a Vimbodí amb el carro i la mula; i tot lo camí tenien un llumet davant de la mula.

(Jaume Fort Farré, 65 anys)

9.1.2. Dona dels Carrers de Dalt

Són històries atribuïdes a una dona dels Carrers de Dalt a la qual s'acusava de bruixeria.

* Un matrimoni van tenir tres xiquetes i totes tres se li van morir. I tots deien que era culpa d'una que era bruixa, que en tenia molta fama d'asumto de bruixes, que llegia molt llibrots i moltes porqueries. El pare va anar a trobar l'home de la bruixa i li va dir:

—La dona torna a estar embarassada, si és una nena i se'ns torna a morir, no et fiïs de mi. Jo aniré a un presidi, però la teva dona no ho contarà i tu poder tampoc.

Llavors van tenir una filla i no se'ls hi va morir. Però les van passar a les nits! Que pedres pel davall del llit, que cops per les portes, que sorolls; passant les nits enteres sense poder dormir. Llavors van anar a parlar

amb una dona d'aquestes, deu ser espiritista, o no sé com se'n diuen, i els hi va dir:

—Mireu, agafeu unes freixures i les pengeu als cremallers del foc, i quan comenceu a sentir sirols d'aquesta forma...

En aquest punt la informant pregunta:

—Què som, avui?

—Dissabte.

—Ah, si no, no ho parlo.

Els fets es produïen dimarts i divendres.

Quan senti aquells sirols, agafeu una agulla i punxeu a les freixures aquestes, si pot ser directe al cor, millor que no pas a les freixures. Ja veureu com això ho acabareu.

—Bueno —van dir—, serà un cuento, però, mira, ho provarem; si no, no patirem gaire.

Diu que van sentir el siroll en pic eren les onze de la nit i va començar el jaleo de cada dia. Van començar a punxar aquell cor d'aquelles freixures i diu que se sentien uns xiscles esgarrifosos.

—Fes-t'ho! —diu—, que tots estàvem allí de casa, tot i siguent vius i desperts, estàvem de pell de gallina.

—Doncs, ho van acabar.

* Una família tenia un nen petit i deien si els hi feia la mateixa. Allavòrens no hi havia llum ni a les cases ni als carrers. I ella, quan sentia arribar el seu home amb el ruc, agafava el llum de ganxo i i cap a baix amb la criatureta al coll. Començava a sortir-li un gat a donar-li voltes pel llum, voltes pel llum, fins que li apagava el llum.

I tot venia de la mateixa (bruixa). Però quan la van amenaçar, però amenaçada bé, ho van acabar.

—Això —diuen—, oh, no és veritat!

—Io si és veritat o no... Si m'ho hagués dit una altre, potser no m'ho hauria cregut, però les que m'ho han dit no en deien mentides; no eren persones que se les inventessin.

* A la casa d'aquesta bruixa diuen que es veïen tot d'espelmes enceses; (algunes dones hi anaven a comprar perfum), una de les que hi anava, en comptes de dir que anava a casa de la bruixa, deia:

—Em vaig a veure la teta, a veure les cuixes de ca la senyora Enriqueta. Una altra hi anava a comprar perfum, alguna coseta, com una agulla de cap; però tot en divendres o en dimarts, i sempre en aquests dies. Havent-hi llum elèctrica, et rebia amb una esplema.

—A mi m'agrada molt perquè té un perfum molt bo, té bona fragància (li portava son fill de Barcelona); però io, que em rebi amb una espelma, em posa de pell de gallina, no m'agrada.

Tot eren sants cristos, sants per tot arreu. Això sí: sants cristos i llits per fer per tot arreu; tots els llits damunt davall. Es veu que es rebolquen i es passen la juerga padre.

(Maria Roig Degràcia, 73 anys)

9.1.3. L'Ascla

Diu que a dalt, a ca ..., aquí a la costa, allí, anys enrere diu que hi vivia una bruixa al primer pis i que llavòrens hi havia unes coses de lladres, com ara. I van segrerstar a un home de Montblanc, que en deien l'Ascla, i el van tancar aquí a baix, en un cup. En aquest cup de sota de ca... aquell home va sentir tocar a morts i diu que el dia que va sentir que tocaven a morts, diu, que era morta aqueixa bruixa, sas? El ser morta aqueixa burixa, aquell home va cridar: Auxili, auxili! I la mare de la ... de la raval, vivien aquí a prop, ho va sentir. I al sentir-ho ne va anar a donar part; i allavòrens, es veu que, bueno, l'Ajuntament, doncs, lo va treure. I al cap d'uns dies diu que anaven a robar an ells; la comissió aquella van entrar pel corral i la sort que van tenir temps de sortir tots al carrer i els altres es van escapar, però d'això només hi ha lo de la bruixa en el sentit d'això de la bruixa. A mi això m'ho explicava la mama, Déu l'hagi perdonada, que io no la vai aconseguir.

(Sembla que cal interpretar que la informant remarca que la mort de la bruixa va ser el desllorigador de l'alliberament de l'Ascla, però no hi ha una intervenció explícita de la bruixa).

(Carme Solé Amorós, 80 anys)

9.1.4. La vident

Io vai anar a una casa a Barcelona, junt amb una iaia de la raval. I quan vam entrar allí:

—Oh, on mos hem fumut!

Que ella va volguer sapiguer el seu home què li podia passar. Io també vai preguntar a veure si puc sapiguer on és el meu home, i venia de veure'l de la Modelo; però vai dir “a veure si caic io, o hi cau ella”.

Doncs l'abuela aquesta li va preguntar on era el seu home, o com estava. I li va dir que es presentava malament i que veia una mort. És clar, el van afusellar.

Io dic:

—Escolti, io voldria sapiguer on és el meu marit perquè fa molt de temps que no en sé re.

Va començar a fullejar, fullejar i diu:

—El seu marit està en un camp de concentració.

I io dic:

—Ah, bueno.

I venia de veure'l de la Model. És clar que era un camp de concentració; no deixava de ser un camp de concentració.

(Maria Roig Degràcia, 73 anys)

9.1.5. Llibre de Poblet

El rector de Vimbodí va arreplegar un llibre després de la crema de Poblet. Aquest llibre servia per prevenir una pedregada quan arribava una nuvolada; el rector es posava a l'altar i el llegia per evitar els estralls meteorològics. Tot llegint, l'havien d'aguantar per la sotana, si no aquell home s'aixecava sol.

Al nostre informant li va explicar aquest fet un home més gran.

(Jaume Fort Farré, 65 anys)

9.2. L'ensiamada (*ensaïmada*)

Diu que aquesta noia festejava amb un noi que era metge i ell (un pretendent) s'hi va posar al mig. I diu que quan ella se'n va donar compte ja no sap el que li va passar, però es va trobar casada amb aquet oncle. I al cap d'un moment:

—Oh, i per què m'hi he casat, jo? Oh, i per què? Allò, no hi estava enamorada d'aquet noi.

S'hi va trobar casada sense sapiguer què.

I llavors, clar, hi va haver un matrimoni sense estimació; un matrimoni que va viure malament. Ell carregat de celos, perquè ella era molt bonica. I un dia diu:

—Mira, t'he portat una ensiamada per a berenar. —diu—. Me n'he comprat una per a mi i, com que era tan bona, te n'he comprat una per a tu. Te l'he deixada aquí a l'armari. Te la menjaràs per a berenar.

—Sí, me la menjaré.

I quan va arribar la nit, diu:

—T'has menjat l'ensiamada?

—Sí, era molt bona.

(Ai, no he pensat més a menjar-me-la.)

I va pensar: demà me la menjaré per esmorzar.

I l'endemà, quan hi va anar per menjar-se-la, va anar a l'armari i va trobar com una serp com a tota cargolada en aquell plat, i diu:

—Eh!

I ho va llençar tot.

(Mercè Debat Sanfeliu, 52 anys)

9.3. Cervera i els endimoniats

Hi havia molts dimonis abans de la guerra, no ho sabeu això, hi havia la Santa Relíquia a l'iclésia de Cervera, eh! Però això és cert; mira, sa mare del meu cunyat, hi estava de minyona a Cervera i diu que una vegada ho va anar a veure perquè un dia van sortir comentaris amb això i va dir: Mai més hi aniré, eh! De por que va tindre.

A Cervera hi havia una relíquia a dalt d'una cúpula i la baixaven los capellans dins de l'església; allò era com una estola i la posaven a tots

els que deien que estaven endemoniats allí, i, escolta, diu que els treien els dimonis.

Però si haguessis vist, semblaven gossos rabiosos, aquelles persones arrebolcant-se per allí a terra, eh! Tot allò, diu, semblaven fieres, eh! Aquella persona rabia!

El meu padrí de l'Espluga Calba eren tres germans; i, bueno, dos, quan arribaven del tros, son pare els deia:

—Venga!

No calia dir res més, al racó del foc tots a passar part del rosari. I després cada qual que anés on volgués al cafè o allí on volgués. I n'hi havia un que, mira, bora (bona) nit i bona hora; ell s'escapava i el padrí no li va dir mai, eh!, perquè no es quedés a resar el rosari, no et quedés per això o no et quedés per allò, no li va dir mai. Però, doncs, no va sortir de missa. I quan va morir el meu besavi, doncs, va fer testament i va dotar els dos fills.

—I a mi, pare?

I l'altre li contesta:

—Tu, com que ets del dimoni, que et doti el dimoni, perquè no ets fill meu.

I no el va volguer dotar.

I allí en el poble hi havia una nena que estava posseïda del dimoni i li van dir a ell:

—Pepito, Pepito —que es deia Pepito—, la vols portar a Cervera a treure el dimoni?

—Ja, ja, ja —va riure ell—. Prou, prou que hi aniré.

I va dir:

—Bueno, quan vingueu, passi el que passi, no us gireu mai enrere —que allavons s'hi anava a peu.

I se'n van anar cap a Cervera, no sé si era un nen, o una xiqueta, però grandet, grandeta. I diu que quan va veure allò, que baixa el capellà, els hi posa l'estola i va veure com rabiava d'aquella manera, que aquelles persones se rebolescaven per terra; li va agafar un esgarrifament en aquell home i diu que el capellà els hi va dir:

—Ara marxeu d'aquí, directes cap el vostre poble. Si us criden o que us fagin el que vulguin, valtres no us gireu mai, eh! Valtres sempre rectes. I diu que li deia:

—Senyor Ventura (*la informant recorda que no es deia Pepito, sinó Ventura*), que em prenen les espardenyes!

—És igual, ja en comprarem unes.

I li van prendre les espadenyas en aquella criatura tot marxant cap al seu poble i va arribar descalça. Li van prendre les espadenyas caminant i diu que no li parlis, eh, d'això de les bruixes aquestes.

(Mercè Debat Sanfeliu, 52 anys)

9.4. Sant Bonifaci de Vinaixa i els tres nois

(L'ermita de Sant Bonifaci es troba al terme de Vinaixa)

En temps de guerra de carlistes que la religió anava una mica...; bueno, van tres nois allí, a Sant Bonifaci. Per Pasqua s'hi va a demanar aigua i és com la Mare de Déu dels Torrents; s'hi ajunten, doncs, de la Floresta, d'Espluga Calba, Fullella... S'hi ajunten tots.

Hi van anar, doncs, els tres nois, molt pinxos, i van anar a demanar aigua perquè no plovia, i van dir:

—a!, sant Bonifaci; ara l'agafarem i el tirarem dintre d'un pou que hi ha allí a Sant Bonifaci i a veure si sant Bonifaci, que fa miracles de ploure, a veure si surt de dintre de l'aigua.

Van agafar sant Bonifaci i el van tirar dintre de l'aigua. Això diuen que és veritat, eh! I, és clar, quan van marxar tots aqueixos nois i tot aquest jaleo, tots los demés que van quedar i els altres hòmens van treure sant Bonifaci i el van tornar a posar a l'altar. Doncs, al cap de l'any els dos morien ofegats en un pou; tots dos van caure en un pou ofegats. I a l'altre no n'hi vulguis parlar de sant Bonifaci, perquè diuen que va quedar deformat, al cap de l'any caragolat, que la barba l'hi tocava als ginolls i les mans caragolades així al darrere; li havien de donar el menjar a la boca i tot. I no n'hi parlis, de sant Bonifaci, perquè diu:

—Això és un càstig de Déu; bueno, de sant Bonifaci.

Perquè va comprendre que dos, ofegats en un pou tots dos, i io, per testimoni per pogue-ho dir.

La padrina de la informant, que va morir als 92 anys, diu que havia conegut aquell noi i feia esgarriar.

(Mercè Debat Sanfeliu, 52 anys)

MATRIMONI

Tipus de setrill que consisteix en un recipient d'una sola peça, però amb dos compartiments: un per a l'oli i l'altre per al vinagre. Els que tenien broc s'usaven a les cases i els que no en tenien es penjaven al cistell amb un cordill per prendre al tros.

Informants

Albes Boyó, Maria
1902 - 1988

Persona de gran resiliència; es va fer càrrec de la família en època de guerra i de postguerra, ja que el seu marit va ser mobilitzat. Es va ocupar de les feines de la llar i de l'hort. Com a persona molt religiosa que era, ens va proporcionar moltes oracions i jaculatòries.

Alsamora Roselló, Alfons
1911 - 2005

D'ofici baster com el seu pare, també arreglava peces de cuiro com sabates, cinturons, bosses...; a més, feia de matalasser. Treballava de pagès i hortolà a estones. Tota la vida va cantar al cor parroquial i va acabar tocant l'harmònim a l'església fins que va ser substituït per un orgue electrònic.

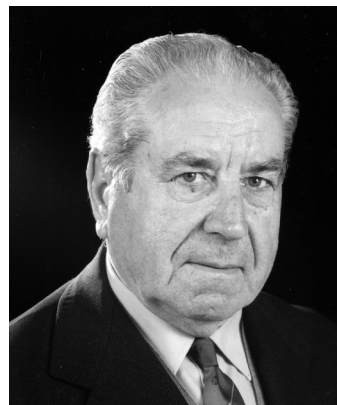

Alsamora Roselló, Carme
(Carmeta Alsamora)
1913 - 1996

Nascuda a Vimbodí, va passar una llarga temporada a Tarragona fent de majordoma d'un oncle seu. Retornada al lloc de naixença, va treballar com a administrativa i durant molts anys com a corresponsal del Banc Espanyol de Crèdit.

Amorós Fa, Anton
1914 - 2014

Va viure sempre a Vimbodí, tret de l'època de la guerra, en què, com a soldat, va haver d'anar per diferents llocs, entre ells Andalusia. Va treballar de paleta i també en les obres de reconstrucció de Poblet iniciades per Eduard Toda. Va estar quaranta anys a la fàbrica DAVSA. Va cantar a la coral La Paloma de la Conca. Afeccionat al billar de caramboles, anava per diferents localitats on hi havia billar.

Carré Pàmies, Teresa
(Teresina de la Coma)
1917 - 2008

La infantesa tranquil·la es va truncar amb la guerra i per l'afusellament d'un germà. Va fer diverses feines per guanyar-se la vida, fins i tot es va traslladar a Arbeca a treballar al camp i a la fàbrica Garyes.

*Casanovas Cañellas,
Alejandro (Alejandro de la Coma)*
1916 - 2002

D'infant va anar a l'escola del poble, però la mort prematura del pare provocà que s'hagués de fer càrrec de les terres familiars. De ben jove va ser cantaire de La Paloma de la Conca. La guerra i la postguerra li van causar grans penalitats: empresonament, interrogatoris, tortures, servei militar a l'Àfrica i condemna a reclusió temporal. En retornar al poble, treballà de pagès i durant els anys vuitanta va ser secretari de la Cooperativa de Vimbodí.

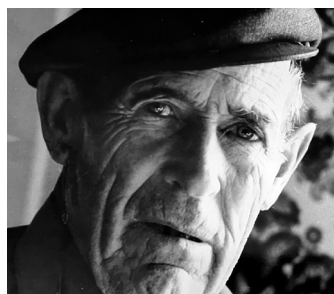

Debat Sanfeliu, Mercè
1929

Nascuda a Vimbodí d'una família provenient de l'Espluga Calba. Ha treballat en les feines de la llar i ha destacat com a bona cuinera. L'entrada de casa (cal Cristí) ha estat centre de sopars a la fresca de l'autoanomenat "Barri del Totxo", en referència a la zona de la plaça de les Roques i voltants.

Esteve Tarés, Josep (Pep Guerxet)
1899 - 1988

Va fer de pagès i fou soci fundador del Sindicat de Pagesia de Vimbodí. Va ser membre de la coral La Paloma de la Conca. Abans de la guerra va ser regidor de l'Ajuntament. Va anar al front i en acabar la contesa va estar empresonat a Tarragona. Quan va ser alliberat va seguir fent de pagès i col·laborant en les activitats del Sindicat.

Fa Palau, Maria

1922 - 1992

Va estudiar a les escoles del poble. De jove va anar a treballar a Barcelona. En retornar a Vimbodí va treballar en una granja i després a la fàbrica de gènere de punt. Cosir, fer mitja i explicar històries eren les seves aficions quotidianes.

Fort Farré, Jaume

1916 - 2003

La seva infantesa i primera joventut a Vimbodí es va alterar completament per la Guerra Civil, ja que va estar empresonat en diversos penals. Després va treballar de pagès i anys més tard de paleta per a una empresa local. Era molt alegre i li agradava explicar històries.

Grau Maré, Màbila

(Màbila Barres)

1890 - 1984

Va ser la persona de més edat que vam poder entrevistar. Alternava les tasques de la casa amb les feines del camp, com la majoria de dones de la seva època.

Griñó Vallverdú, Carme
(*Carme Tulleta*)
1908 - 2002

A part de mestressa de casa, va treballar de perruquera i va tenir una merceria. També va fer de cosidora per a la fàbrica de gènere de punt i per als veïns; a més, era molt destra fent ganxet. Disposava de bona memòria i va ser una informant destacada.

Jiballí Cunillera, Maria
1892 - 1980

Va estudiar magisteri a Lleida i va exercir a Ulldemolins. Durant un temps va pintar porrons amb motius florals per a la fàbrica de vidre de Vimbodí. Més tard va treballar a la delegació de Correus que van tenir durant més de cent anys la mateixa família Jiballí. No la vam entrevistar, però el seu nebot, Alfons Alsamora, ens va facilitar les cobles que li havia sentit cantar.

Jiballí Dolcet, Teresa
1923 - 2002

De jove va fer de cartera (ajudant als seus familiars: pare i germà). Va tenir una petita peixateria als baixos de l'Ajuntament on venia el peix fresc que rebia de Tarragona amb el tren. Un cop casada, va treballar de mestressa de casa.

Mateu Domingo, Teresa

1931 - 2026

Va néixer a Bellaguarda en una família pagesa; va treballar a Reus, després va viure a Tarrés, i des del 1962, a Vimbodí. La seva àvia era remeiera i ella en va aprendre remeis casolans. Tenia molta habilitat a fer de modista i sempre feia la seva roba i la dels de casa. Va treballar a la fàbrica Garyes.

Miret Sarrà, Teresa

1938

De ben petita la família va haver d'emigrar a França a causa de la Guerra Civil. Va viure cinc anys en un poblet, després de passar per un camp de concentració. Retornada a Vimbodí, va treballar a la fàbrica Garyes i en un restaurant. Va formar part de la coral Veu de la Terra i altres associacions. Li ha agradat cantar i ballar i compartir el temps amb la família tot evocant els records.

Òdena Carta, Aurèlia

1916 - 1990

Va viure sempre a Vimbodí. A més de les feines domèstiques, treballava a casa fent confecció de pantalons de treball per a un taller de Montblanc. Era una dona molt afable que sempre cantava.

Oliva Lozano, Àngela
1937

Nascuda en plena Guerra Civil va salvar la vida en estar refugiada a la Casa de Castellfollit, d'on el seu pare, procedent d'un poble d'Oscà de parla catalana, era guarda forestal. Va treballar a les oficines del molí fariner i va regentar una merceria. Ha estat membre de la coral, de l'escola de pintura Damià Roig, del grup de puntaires i del club de lectura.

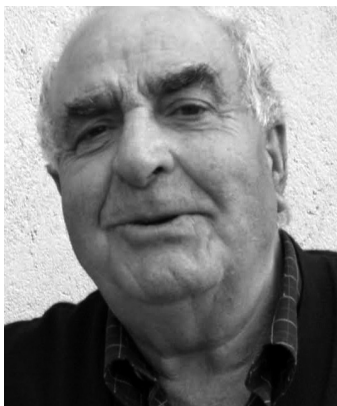
Oliveras Duch, M. Antònia
(Antonieta Cabòries)
1927 - 2023

El renom, del qual se sentia orgullosa, li venia per la botiga centenària que ella va regentar tota la seva vida laboral com a una gran negociant. Era una persona molt entranyable i que sabia escoltar. Tenia molta memòria i transmetia a la família, i a tothom que li demanava, històries, cançons i rondalles populars.

Ollé Fa, Agustí
1936 - 2018

De ben jove va haver d'assumir responsabilitats perquè era orfe de pare. El treball al camp li va forjar un caràcter treballador i constant. Li agradava molt el futbol i va ser un dels impulsors del camp de futbol municipal. També va formar part de la coral i de l'associació de la gent gran.

Pàmies Pascual, Ramon
(Ramon Cristí)
1927 - 2023

Fou pagès de professió, es va implicar en la cooperativa vitícola. Va participar activament en la vida col·lectiva del municipi; de jove va formar part dels minyons de muntanya, va ser regidor i va ser cantaire de la coral Veu de la Terra.

Pascual Llort, Maria
1903 - 1986

El seu pare era de Tarrès i la seva mare de Cervià. Va dedicar la seva vida a les feines de la llar i a fer de pagesa. Destacava en les labors de ganxet. Li agradava explicar històries i cantar.

Rios Farré, Joan
1901 - 1986

Va fer de pagès i fou soci fundador del Sindicat de Pagesia de Vimbodí. Va ser membre de la coral La Paloma de la Conca. Abans de la guerra va ser regidor de l'Ajuntament. Va anar al front i en acabar la contesa va estar empresonat a Tarragona. Quan va ser alliberat va seguir fent de pagès i col·laborant en les activitats del Sindicat.

Roig Degràcia, Maria (Maria Nanja)
1908 - 1989

Nascuda a Vimbodí, de petita va viure a Barcelona tenint a càrrec els dos germans petits. Anys més tard, a Barcelona i a Vimbodí, va haver de tirar endavant els tres fills amb el marit empresonat. Persona enèrgica, però entranyable, riallera i molt de la broma. Tenia una memòria prodigiosa i ens va proporcionar una gran varietat de composicions.

Romeu Albes, Lluïsa
1914 - 1997

Vimbodinenca de cap a peus, participava en totes les festes del poble, especialment a les festes del Torrents, en què demostrava la seva gran devoció per la Mare de Déu dels Torrents. Durant la guerra, va guardar al seu hort el cap de la marededeu per protegir-lo. Va treballar a la fàbrica de gènere de punt.

Sarrà Vilalta, Teresa
1914 - 1996

Al llarg dela seva vida va mostrar-se com una dona treballadora, valenta i tenaç. Arran de la Guerra Civil es va haver de desplaçar a França amb tota la família, amb dos fills molt petits. Després d'un període de dificultats i sacrificis, va retornar a Vimbodí, on es va guanyar la vida venent peix, i també als pobles dels voltants. Li agradava relatar les seves vivències com si fossin contes plens de significat i emoció.

Serramià Pons, Maria
(*Maria Mitgera*)

1907 - 1997

Nascuda a Rodonyà, va fer cap a Vimbodí fugint de la Guerra Civil. Va ser una persona que coneixia remeis casolans i fórmules curatives, a més de cuinar molt bé.

Setó Vallverdú, M.Teresa
1959

Persona molt activa i implicada en la vida associativa del municipi: ha format part del grup de teatre Vent de Bosc, de la coral Veu de la Terra i de la Creu Roja. Està interessada en la lectura, el teatre, cinema i els viatges. Va treballar a la fàbrica Garyes i, més endavant, com a secretària d'un col·legi professional. Actualment canta en una coral de gòspel i fa voluntariat en un centre de Càritas.

Setó Vallverdú, Magdalena
1953

Afeccionada a la lectura, al teatre, al cinema, a les passejades i a les cançons, moltes de les quals aprenia de la seva mare. Va estudiar al col·legi de les Monges i va treballar a la fàbrica Garyes. Actualment viu al Vilosell, on ha treballat com a secretària habilitada de l'Ajuntament, però manté forts lligams amb les amistats de Vimbodí. Ens ha ajudat a recuperar melodies de cançons.

Solanes Fort, Teresa
1901 - 1988

Nascuda a Vimbodí, la mare era de Prades i el pare era de Rojals. Va treballar de minyona a Barcelona, després a Tarragona i al castell de Riudabella. Després de la Guerra Civil va treballar de mestressa de casa i de pagesa.

Solé Amorós, Carme
(*Carmeta Pequeña*)
1901 - 1984

Nascuda a Vimbodí, on va viure sempre, tret dels primers anys, en què visqué a l'Espluga de Francolí, va treballar a Poblet com a cuinera. Va tenir onze fills. A més de mestressa de casa, ajudava el seu home a fer de pastisser.

Tarragó Vilà, Montserrat
1929 - 1996

Va aprendre a tocar el piano als onze anys, quan va quedar òrfena i el seu germà i una monja la van ajudar a superar-ho. Li agradava la música, el teatre, el cant, escriure poemes, fer labors... Als anys setanta regentà la botiga de queviures Cal Xuplina. L'any 1981 impulsà la formació de la Societat Coral Veu de la Terra, de la qual fou directora durant deu anys.

Vallvè Vidal, Mercedes
1912 - 1997

Va néixer a Vimbodí i va viure tota la vida a la Plaça Major. En casar-se tardanament, va esdevenir la tieta de tota la família. Va treballar a la fàbrica de gènere de punt. Fou una persona treballadora, de caràcter obert i afable.

Vallverdú Albes, Ramona
1932 - 1984

Va tenir una infantesa marcada per la guerra i la postguerra. Va treballar fent confecció des de casa i després a la fàbrica de gènere de punt. Persona de molta força, emprenedora i vital, va fer teatre de jove i de més gran; va formar part de la coral Veu de la Terra. També organitzava excursions per a tots els vilatants. Era molt hàbil cosint i fent mitja. Vam tenir la sort de poder-li recollir moltes cançons, jocs i acudits.

Vidal Romans, Dolores (Dolores Caloia)
1903 - 1997

Va ser una dona de pagès que tenia cura del corral i de l'hort. Per això tota la cuina exquisita que feia era de temporada. Li agradava la companyia de les seves tres amigues (totes Maria de nom) i explicar històries de la guerra i de les labors que feien al convent de monges. Una de les seves aficions era cantar.

LOCALITZACIÓ DE LES GRAVACIONS

<i>Minutatge àudio</i>	<i>Nom de la peça</i>	<i>Codi índex</i>
Alsamora Roselló, Carme		
01.16.29	Cançó del tió	1.9.6.
01.16.29	Yo soy la viudita del Conde Laurel.....	3.4.15.
01.17.32	Les cuixes del pollastre.....	4.2.8.
01.19.34	L'escolà i les perdius.....	4.2.9.
01.21.10	L'escolà i les quinze cèntims	4.2.10.
01.22.02	El ferrer de Figueres	8.3.3.1.
01.30.20	Quan som vius	2.3.10.
Carré Pàmies, Teresa		
01.30.34	Ensumania amunt.....	2.4.8.
01.30.54	Fum	4.1.9.
01.31.34	Els esclops de Déu	3.4.6.
01.32.16	Los patitos.....	8.3.5.4.
01.33.06	Draps.....	2.9.1.
01.33.16	Cantarelles per anar a buscar la mona	1.4.
01.33.26	Yo soy la viudita del conde Laurel	3.4.13
Casanovas Canellas, Alejandro		
02.10.44	La nit de Pasqua és nit de joia	1.3.1.
02.13.32	La majordoma i el conill.....	4.2.11.
02.14.41	Marimon	2.1.1.
Debat Sanfeliu, Mercè		
00.35.11	El ruc.....	4.3.3.
00.36.04	Noves, noves, noves	4.3.4.
00.43.04	L'escolà i la xocolata	4.2.3.
00.43.46	Quan ningú no fa cas. Variant 2.....	4.2.6.
00.44.18	Mare de Déu del Tallat.....	4.1.17.
00.45.07	Pere Sabudo i el vi agre	4.3.1.
00.50.03	Sant Josep	4.1.15
00.51.36	Sant Bonifaci de Vinaixa i els tres nois.	9.14
00.53.36	Cervera i els endimoniats.....	9.3.
00.57.16	L'ensiamada (L'ensaïmada).....	9.2.
Esteve Tarés, Josep		
00.79.59	Adiós Pamplona.....	2.10.8.
01.01.14	Lola.....	2.5.22.

<i>Minutatge àudio</i>	<i>Nom de la peça</i>	<i>Codi index</i>
01.02.20	La calle de mi maca	2.5.23.
01.03.03	El ruc i la pluja.....	4.1.8.
01.04.21	El ramat de bens i el temps	7.13.4.
01.04.43	Niña, apáñate el cabello	2.5.24.
01.05.07	Teresa	2.5.25.
01.05.14	La mare me'n diu bandera	2.5.18.
01.05.40	Un grano	2.5.26.
01.05.53	Una mañana de primavera	2.5.27.
01.06.26	El porró i el foc	4.2.15.
01.09.44	Quan ningú no fa cas. Variant 1	4.2.5.
01.10.36	La multa	4.2.1.
01.12.08	El bacó	4.2.14.
01.13.18	La multa de cent sacs de blat	4.2.7.
01.14.17	Tot Barcelona diu.....	4.4.9.
01.14.41	Mig a peu, mig a cavall.....	4.2.13.
01.15.03	Refranys i gentilicis	5.1.
01.15.51	Terra de rotllons	5.1.6
Fa Palau, Maria		
01.50.04	La Paula i el Jordi	2.5.11.
01.51.15	Una rateta blanca	2.5.10
01.52.04	Esta niña tiene sueño	2.1.12.
01.52.17	Ai, amor mío, que puede ser	2.5.28.
01.52.32	Ballarem lo xotis Bepa.....	2.5.12.
01.52.40	Glòria, catalans cantem.....	2.10.6.
01.53.09	Ning, ning fa la campaneta	2.3.7.
Fort Farré, Jaume		
01.34.08	Al rico caramelo	2.9.11.
01.34.20	El Cliviller	8.3.6.2.
01.36.19	La diverti.....	4.4.11.
01.37.23	Mas de Moragues.....	9.1.1.
01.43.08	Començant pel noi el Manco	2.5.8.
01.44.17	Cobles relacionades amb el convent de les monges.	2.11.
01.44.59	Una gallina pinta.....	4.4.7.
01.45.16.	L'avellana.....	4.5.16.
01.45.26	Quevedo.....	4.1.5.
01.45.58	L'escolà i la xocolata	4.2.4.
01.46.29	En el poètic jardí de la meva vida.....	2.10.7.

<i>Minutatge àudio</i>	<i>Nom de la peça</i>	<i>Codi index</i>
01.46.49	Soldat de plom	3.2.2.
01.49.16	Soldat de plom	3.2.4.
Grau Maré, Màbila		
02.08.54	Riu tendre infant	2.1.7.
02.09.56	Los peus poso en terra	6.3.1.
02.10.06	Amb Déu me'n vaig.....	6.1.11.
Griño Vallverdú, Carme		
02.39.58	Cançó del tió	1.9.7.
02.40.14	Sant Joan feu-lo ben gran	2.1.1.
02.40.28	Sant Jaume patró d'Espanya	2.1.2.
02.40.50	Tan petiteta, tan petitona	2.1.8.
02.41.12	La mare	2.1.11.
02.42.53	Deixeu corrents, nenes, lo llit	1.3.7.
02.44.42	Cançó de les mentides	2.3.12
02.45.46	Mirambello	2.4.1.
02.46.06	Els dies de la setmana	4.5.20.
02.46.25	El pastoret	4.1.2.
02.46.58	Quina la fan.....	4.5.17.
02.47.09	Final burlesc d'un sermó	4.2.12.
02.47.38	La campana	4.5.6.
02.47.42	Carbó.....	4.5.21.
02.47.47	El Nilo.....	4.5.15
Miret Sarrà, Teresa		
00.07.12	Tireu vellanes que són fallades	2.6.3.
00.08.32	Mitges, dones	2.9.8.
00.11.22	La mà de Marcos	5.2.
Oliva Lozano, Àngela		
02.25.17	El llop i la guineu.....	8.3.5.1.
02.28.45	La guineu i el sapo	8.3.5.2.
02.31.14	La nena dels cabells d'or	8.3.1.2.
02.34.22	La mongetera	8.3.1.1.
02.39.41	Una brossa a l'ull	6.7.1.
Pàmies Pascual, Ramon		
00.37.57	Búscame un galán	2.5.17.
00.39.54	Cantem amb molt bona gana	2.5.19.
00.42.25	Carrascal	2.5.21.
00.46.33	Tió de Nadal.....	1.9.4.

<i>Minutatge àudio</i>	<i>Nom de la peça</i>	<i>Codi index</i>
00.46.53	Els límits de la Vall d'Aran.....	8.4.1.
00.50.53	El predicador nou.....	4.1.13
Pascual Llort, Maria		
00.21.23	Al carrer de dalt	2.6.2.
00.21.47	Una polla xica	4.4.1.
00.22.02	La teulada.....	4.5.9.
00.22.10	Yo soy la pobre Rosita	2.5.16
00.23.45	Carabassa me n'han dada.....	2.5.1.
00.24.12	Jesús querido.....	6.3.6.
00.24.27	Tinc una nena molt bufona	2.5.9.
00.24.49	Nina dorm i fes nonetes	2.1.10
00.26.23	Hogar de mis recuerdos	2.9.1.
00.27.29	Anem a la doctrina. Variant 1	6.6.1.
00.28.23	El sabateret.....	8.3.4.1.
00.32.04	En aquesta cambra. Variant 1	6.1.1.
00.32.16	L'ou.....	4.5.5.
00.32.53	Sant Isidre	1.6.
00.33.31	Búscame un galán	2.5.17.
00.34.01	La chata merenguera.....	3.3.3.
00.34.54	Cantad a Maria.....	6.5.3.
00.49.38	Sant Agustí.....	4.1.14.
Roig Degràcia, Maria		
02.57.26	El fadrí	2.6.4.
02.57.35	Cuando un pobre está malito	5.1.3.
02.57.42	No et fiïs d'aigua.....	5.1.6.
02.57.46	El amante	2.5.29.
02.57.52	Casament arreglat	2.6.7.
02.58.00	Péinate niña el cabello	2.5.24.
02.58.07	Cançó de les mentides	2.3.12.
02.58.14	Les amonestacions	2.6.5.
03.00.39	Refranys.....	5.1.
03.02.05	Discurs cor la Paloma de la Conca	2.5.4.
03.04.00	A les noies del poble.....	2.5.4.
03.05.06	Versions de Els segadors.....	2.10.4./5.
03.05.56	L'Harmonia de la tenda.....	2.5.3.
03.06.15	En el poble que estem	2.5.5.
03.07.02	Capitans Fermín Galán i Ángel García.....	2.12.2

<i>Minutatge àudio</i>	<i>Nom de la peça</i>	<i>Codi index</i>
03.08.35	Visqui l'obrer	2.10.2.
03.09.31	Macià valent caudill	2.10.3.
03.10.25	La bandera catalana	2.10.1.
03.11.25	Nantres som nantres	2.5.7.
03.12.47	Remírame, remírame	2.10.9
03.12.40	Àngel de la guarda. Variant 1	6.1.8.
03.13.05	A la sepultura em tiro. Variant 2	6.1.6.
03.13.32	Senyor, Déu meu gloriós	6.2.1.
03.15.06	En aquesta cambra. Variant 3	6.1.3.
03.15.23	Una casa se quemó	2.3.12.
03.15.31	El fadrí	2.6.4.
03.16.42	Dona del carrer de dalt	9.1.2
03.21.52	Pebrots	2.9.9.
03.22.04	La pellaire	2.9.4.
03.22.14	Gallines i conills	2.9.4.
03.22.21	Don Pedro Pito, Pizarro	4.4.8.
03.22.31	Tripas tragadientes	4.1.10.
Romeu Albes, Lluïsa		
02.18.34	Les coques	8.3.2.1.
02.23.06	On aneu Mare de Déu?	6.3.7.
02.23.59	Marimon	2.12.1.2.
Sarrà Vilalta, Teresa		
00.00.00	Broncopneumònia	7.3.
00.01.59	Morenes	7.5.
00.02.37	Cremades	7.6.
00.03.15	Cascat	7.4.
00.03.57	Pulmonia	7.2.
00.05.00	Grans	7.7.
00.06.25	Mal de ventre	7.1.
00.06.58	Tomaca, cabàs	4.5.18
00.07.25	Trencar la cantareta	2.6.6.
00.08.36	El pellaire	2.9.3.
00.08.56	El calendari	2.9.5.
00.09.19	Baratar taronges	2.9.1.
00.10.09	Peixatera punyetera	2.9.10.
00.10.30	Oració tocada	5.1.

Serramià Pons, Maria

01.53.49	On aneu Mare de Déu	6.3.7.
01.54.26	Sant Jaume, patró d'Espanya	2.1.2.
01.54.59	La Mare de Déu quan era xiqueta	2.1.4.
01.55.35	Per tallar les hemorràgies	6.7.7.
01.56.36	Per la desfeta	6.7.5.1.
01.57.04	Per treure un cop d'aire	6.7.3.
01.59.27	Els set cabridets	8.3.5.3.
02.05.07	Sant Ramon Nonat	4.1.16.
02.05.47	Torrar pa	4.2.16.
02.06.35	Tan petit i no puc anar a escola	2.1.9.
02.07.04	Fins a la nit	2.3.13.
02.08.02	Parenostre del Tió	1.9.2.
02.08.27	En aquesta sepultura em fico. Variant 1	6.1.5.

Setó Vallverdú, Ma. Teresa

00.15.03	Una brossa a l'ull	6.7.1.
----------	--------------------------	--------

Solé Amorós, Carme

00.15.32	Mare de Déu de la soneta	2.1.3.
00.15.47	L'Ascla	9.1.3.
00.18.23	Trencar la cantereta	2.6.6.
00.19.19	El dia de Nadal	1.9.1.
00.20.02	Anar a buscar la mona	1.4.
00.20.17	Gola i constipat	7.8.
00.21.13	A Déu m'encomano	6.3.8.

Tarragó Vilà, Montserrat

02.24.18	Parenostre del Tió	1.9.3.
02.24.41	El gall i el paperet	5.1.6.

Vallvé Vidal, Mercedes

02.53.33	El cabridet	8.3.6.1.
02.56.05	Si la barqueta es tomba	3.5.1.
02.56.37	Tinc una nena que m'estima	2.3.11.

Vallverdú Albes, Ramona

00.11.43	Rampa al peu	6.7.2.
00.12.01	Faixero	2.9.7.
00.12.24	Pellaire	2.9.3.
00.12.50	Feina faig de pastoreta	1.8.2.
00.13.41	A la carretera de Cervià	3.4.10.

<i>Minutatge àudio</i>	<i>Nom de la peça</i>	<i>Codi index</i>
00.58.21	El viacrucis	4.1.12.
00.59.10	Aigua beneïta	4.1.11.
02.14.53	La nit de Nadal.....	2.1.5.
02.15.49	Collint violetes.....	1.5.2.
02.17.11	Sant Joan de les caramelles.....	3.3.2.
02.17.25	Dónde va mi cojita.....	3.3.5.
Vidal Romans, Dolores		
02.47.56	Ballarem lo xotis Bepa.....	2.5.12
02.48.06	Cantem de molt bona gana	2.5.19
02.49.06	Si tu fueras cara, cara, caramelo	2.5.15
02.49.28	Els jugadors de Montblanc	2.5.6.
02.50.05	L'Harmonia de la tenda.....	2.5.3.
02.50.37	Cobles relacionades amb el convent de les monges	2.11
02.51.17	Benvinguda primavera.....	1.3.4.
2.52.08	Cançó del tió	1.9.5
02.52.17	En aquesta cambra. Variant 4.....	6.1.4.
02.52.32	Sant Jaume patró d'Espanya.....	2.1.2.
02.53.00	Recordatori de comunió.....	2.6.3

cançons

entrevistes

SETRILLS

Recipients de diferents formes per contenir principalment oli.

Agraïments

Als informants, perquè són els veritables protagonistes d'aquesta publicació i perquè ens han obert amablement les portes de casa seva.

Als familiars dels informants, per haver-nos facilitat fotografies i dades biogràfiques: Josep M. Aixut, Alfons Alsamora, Joan Amorós, Núria Arbós, Glòria Boqué, Ramon Caixal, M. Teresa Canela, Josep M. Fort, Carme González, Josep M. Güell, Jordi Joaquim, Xavier López, Aida i Silvia Marcos, Pilar Oliveras, Ma. Rosa Palau, Carme Pàmies, Antonio i Isidre Puig, Immaculada Rios, Roser Sanahuja, Enric Segura, Magdalena Setó, M. Teresa Setó, Eulàlia Trullols.

A Carme Oriol Carazo, doctora en Filologia Catalana de la URV, i, principalment, amiga de sempre, pels seus consells, observacions i el pròleg.

A Magdalena Setó Vallverdú, per la gravació de cançons de la cinta que no s'ha pogut recuperar.

Al Consell Comarcal de la Conca de Barberà i al seu vicepresident, Joan Canela Ríos, per haver acollit i coeditat el nostre treball.

A l'Ajuntament de Vimbodí i Poblet i al seu alcalde, Joan Canela Ríos, per haver cregut en el projecte i haver-lo coeditat.

A Gabriel Serra Cendrós, cap de les àrees de Cultura i Joventut del Consell Comarcal de la Conca de Barberà, per l'interès, professionalitat i dedicació amb què va acollir el nostre treball.

Al Museu del Vidre de Vimbodí i Poblet i a Montse Vilà Pàmies, per les facilitats per fer fotografies.

A Rosa Albes Anglès, per haver-se interessat pel nostre projecte i haver-nos posat en contacte amb Gabriel Serra Cendrós.

A Alfons Alsamora Jiballí, per les seves aportacions i la seva disponibilitat a tota hora.

A Josep Grau Pujol, president del Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, pels seus consells.

A Publicitat Tafari/Tinta fresca, per la seva cura en l'edició del llibre.

Fonts consultades

BIBLIOGRAFIA

- ALCOVER, A. M.; MOLL, F. DE B. (1980). *Diccionari català-valencià balear*. Editorial Moll.
- ALSAMORA JIBALLI, A. (2015). El Segle XX. A: V. GUAL VILÀ (dir.). *Història de Vimbodí i Poblet*. Edita: Ajuntament de Vimbodí i Poblet, Arola Edicions, Publicacions URV
- AMADES, J. (1982 - 1983). *Costumari català*. Edita: Salvat Editors i Edicions 62. (Segona edició en facsímil.)
- AMADES, J. (1979). *Folklore de Catalunya. Cançoners*. Editorial Selecta.
- AMIGO VILALTA, MARTA. (2024). *L'obra del Cançoner Popular de Catalunya a la Conca de Barberà*. Editorial La Musca.
- BERGADÀ I ESCRIVÀ, A. (1978). *Vimbodí. Estudi històric, sociològic i religiós*. Edita: Parròquia de Vimbodí.
- ORIOI CARAZO, C. (2002). *Introducció a l'etnopoètica. Teoria i formes del folklore en la cultura catalana*. Edita: Cossetània Edicions.
- ORIOI CARAZO, C. (2005). *El patrimoni oral a les comarques de Tarragona. Relats tradicionals*. Edita: Diputació de Tarragona.
- ORIOI C.; NAVARRO P.; SALES M. (2010). *Literatura oral a Faió, Favara, Maella i Nonasp*. Edita: Associació Cultural del Matarranya.
- MINGUET BATLLORI, Josep M. (2020). *El paisatge d'uns crims. L'acte sublim de Josep Marimon*. Edita Aldana S.L.
- VALLÈS MARTÍ, J.M. *El republicanisme a Vimbodí (1901- 1911)*. Aplec de treballs del Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, n. 30 (2012).

BIBLIOGRAFIA WEB

Càntut. Cançons de tradició oral.

<https://cantut.cat/>

FUGUET, J.; PLAZA, C. (coord.) (2020). *Història de la Conca de Barberà. Cultura tradicional i popular*. Edita: Consell Comarcal de la Conca de Barberà.

<https://www.bidicon.cat/ca/publicacions/historia-conca-barbera-cultura-tradicional-popular>

SOPENA BELLMUNT, L. (2006). *El vidre bufat a Vimbodí*.

<https://openaccess.uoc.edu/items/686d1d5a-edad-4970-8b19-6644b2f6b8ff#>

Paremiologia catalana comparada digital. PCCD.

<https://pccd.dites.cat/>

<https://www.verdagueredicions.cat/obra/lo-sant-rosari/>

<https://joseplligadas.blogspot.com/2012/09/lolor-del-gessami.html>

<https://mosquiticamell.blogspot.com/2011/05/que-nes-de-blanca-la-neu-novella.html>

https://es-academic.com/dic.nsf/eswiki/331265#La_Danza

https://ca.wikisource.org/wiki/Can%C3%A7%C3%B3_contra_la_quinta

https://www.viulapoesia.com/pagina_2.php?itinerari=4&tipus=1&subtipus=1&idpoema=125

<https://www.todocoleccion.net/libros-segunda-mano-pintura/flors-maria-mossen-jacint-verdaguer-montaner-simon-1947-litografias-dalexandre-coll~x45313296>

<https://www.culturaipaisatge.cat/wp-content/uploads/2018/06/El-PORRO%CC%81.pdf>

ARXIUS CONSULTATS

Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà

ALTRES

Murals explicatius i cartells del Museu del Vidre de Vimbodí i Poblet

PORRONS

És un objecte tradicional, popular en moltes llars catalanes, per beure el vi a galet. La mostra més antiga conservada és l'anomenat porró de Poblet, del segle XIV, que probablement provenia de la farmàcia del monestir.

Índex

PÒRTIC	
Joan Canela, Alcalde de Vimbodí i Poblet	
Vicepresident del Consell Comarcal de la Conca de Barberà	8
PRÒLEG	10
Carme Oriol Carazo, Universitat Rovira i Virgili	
INTRODUCCIÓ	16
1. CICLE DE L'ANY	23
1.1. REIS	23
1.1.1. Les camarleres	23
1.1.2. Cançó d'esperar els Reis	23
1.2. QUARESMA	24
1.2.1. Dijous Sant	24
1.3. CARAMELLES	25
1.3.1. La nit de Pasqua és nit de joia	25
1.3.2. Cantem les caramelles	27
1.3.3. Les portes i finestres i balcons	28
1.3.4. Benvinguda primavera	29
1.3.5. Jo en tinc un ruquet molt maco	30
1.3.6. Poseu dintre, ninetes	32
1.3.7. Deixeu corrents, nenes, lo llit	33
1.4. LA MONA. Cantarelles per anar a buscar la mona	34
1.5. CANÇONS DEL MES DE MAIG	34
1.5.1. Corona de roses	34
1.5.2. Collint violetes	36
1.5.3. Què n'és de blanca	37

1.5.4. El gira-sol	37
1.5.5. Soc petiteta	38
1.6. SANT ISIDRE	38
1.7. SANT JOAN I SANT PERE.....	39
1.7.1. A la vola, vola Sant Pere	39
1.8. NADAL.....	39
1.8.1. Ara ve Nadal.....	39
1.8.2. Feina faig de pastoreta	40
1.9. EL TIÓ	40
1.9.1. El dia de Nadal	41
1.9.2. Parenostre del tió. Variant 1	42
1.9.3. Parenostre del tió. Variant 2	42
1.9.4. Tió de Nadal	43
1.9.5. Canço del tió. Variant 1	43
1.9.6. Cançó del tió. Variant 2	43
1.9.7. Cançó del tió. Variant 3	44
1.9.8. Tronc d'oliver corcat.....	44
2. CANÇONS I CANTARELLES	49
2.1. CANÇONS DE BRESSOL.....	49
2.1.1. Sant Joan, feu-lo ben gran.....	49
2.1.2. Sant Jaume, patró d'Espanya	50
2.1.3. Mare de Déu de la soneta.....	51
2.1.4. La Mare de Déu, quan era xiqueta	51
2.1.5. La nit de Nadal	52
2.1.6. Soneta, vine aquí	53
2.1.7. Riu, tendre infant.....	53
2.1.8. Tan petiteta, tan petitona	54
2.1.9. Tan petitet i no puc anar a escola	55
2.1.10. Nina dorm i fes nonetes.....	56
2.1.11. La mare.....	57
2.1.12. Esta niña tiene sueño	58
2.2. CANTARELLES PER A NADONS	59
2.2.1. Aquest és lo pare	59
2.2.2. Mans, manetes.....	60
2.2.3. Gateta, gateta, mixoia.....	60
2.2.4. Pon, titeta, pon	60

2.2.5. Salta, milalta.....	61
2.2.6. Pom, pom! Qui hi ha?	62
2.2.7. Peu petitó.....	62
2.3. CANÇONS I CANTARELLES INFANTILS.....	62
2.3.1. L'elefant del parque.....	62
2.3.2. El gall i la gallina	63
2.3.3. Caragol, treu banya	63
2.3.4. Ton pare no té nas.....	64
2.3.5. Cirereta em fa cantar	64
2.3.6. Pastoret, d'on vens?	65
2.3.7. Ning, ning, fa la campaneta.....	66
2.3.8. Plou i fa sol	66
2.3.9. La lluna, la pruna.....	67
2.3.10. Quan som vius.....	67
2.3.11. Tinc una nena que m'estima.....	67
2.3.12. Cançó de les mentides.....	68
2.3.13. Fins a la nit.....	69
2.3.14. Demà és festa	69
2.4. ESTIRABOTS INFANTILS	70
2.4.1. Mirambello, mirambello, mirambello	70
2.4.2. Pare nostre.....	71
2.4.3. Com te trobes?.....	71
2.4.4. En Llopis i en Llepís	71
2.4.5. Quan la lluna fa galdufa.....	72
2.4.6. Què són dues nixoles?.....	72
2.4.7. Surinya, suranya.....	72
2.4.8. Veieu fum? Ensumania amunt!	72
2.4.9. Pel senyal de la canal	73
2.5. GALANTEIG.....	73
2.5.1. Carabassa me n'han dada.....	73
2.5.2. Les noies de Vimbodí.....	74
2.5.3. L'Harmonia de la tenda.....	74
2.5.4. Discurs de presentació del cor La Paloma de la Conca ..	75
Cançó a les noies del poble	76
2.5.5. En el poble que estem	78
2.5.6. Els jugadors de Montblanc.....	80
2.5.7. Nantres som nantres	80
2.5.8. Començant pel noi del Manco.....	81

2.5.9. Tinc una nena molt bufona.....	81
2.5.10. Una rateta blanca.....	82
2.5.11. La Paula i el Jordi.....	83
2.5.12. Ballarem lo xotis, Pepa	84
2.5.13. La sabateta de la minyona.....	85
2.5.14. Marieta de la Pepa.....	85
2.5.15. Si tu fueras cara, cara, caramelo.....	86
2.5.16. Yo soy la pobre Rosita.....	86
2.5.17. Búscame un galán (havanera)	87
2.5.18. La mare me'n diu bandera.....	88
2.5.19. Cantem amb molt bona gana.....	88
2.5.20. A la plaça ballen coques	90
2.5.21. Carrascal.....	91
2.5.22. Lola	91
2.5.23. La calle de mi maca.....	92
2.5.24. Niña, apáñate el cabello	92
2.5.25. Teresa	92
2.5.26. Un grano.....	92
2.5.27. Una mañana de primavera.....	93
2.5.28. Ay, amor mío, ¿qué puede ser?.....	93
2.5.29. El amante.....	93
2.6. BATEIG, COMUNIÓ I CASAMENT	94
2.6.1. Tireu vellanes, que són fallades	94
2.6.2. Al carrer de dalt.....	94
2.6.3. Recordatori de comunió	95
2.6.4. El fadri.....	96
2.6.5. Les amonestacions	97
2.6.6. Trencar la cantereta	97
2.6.7. Casament arreglat.....	98
2.6.8. Dites burlesques de casaments vimbodinenes.....	98
2.7. CANÇONS CULTES.....	98
2.7.1. El mocador	99
2.7.2. Ai, les ones de la mar	100
2.7.3. Les petites formiguetes	100
2.7.4. En el prat quan fa bon dia	101
2.7.5. Baixant de la font del Gat.....	102
2.7.6. El marxant	103

2.8. CANÇÓ EN SORTIR DE COSIR DEL CONVENT	104
DE LES MONGES	
2.8.1. Hogar de mis recuerdos.....	104
2.9. TONADES PER VENDRE.....	105
2.9.1. Draps	105
2.9.2. Pells	106
2.9.3. El pellaire	106
2.9.4. La pellaire.....	107
2.9.5. El calendari.....	107
2.9.6. L'esmolet.....	107
2.9.7. Faixes	107
2.9.8. Mitges.....	108
2.9.9. Pebrots.....	108
2.9.10. Peixatera, punyetera	108
2.9.11. El rico caramelo	108
2.10. CANÇONS PATRIÒTIQUES I POLÍTIQUES	109
2.10.1. La bandera catalana.....	109
2.10.2. Visqui l'obrer	110
2.10.3. Macià, valent caudill	110
2.10.4. Els segadors.....	111
2.10.5. Glòria, catalans cantem	112
2.10.6. En el poètic jardí de la meua vida	112
2.10.7. Adios, Pamplona	113
2.10.8. Remírame, remírame.....	113
2.10.9. Un xic i tan ben posat.....	114
2.11. COBLES RELACIONADES AMB EL CONVENT	
DE LES MONGES	115
2.12. ROMANÇOS	122
2.12.1. Marimon.....	122
2.12.1.1. Fragments.....	123
2.12.1.2. Romanço de Marimon recollit	
per Joan M. Minguet	124
2.12.2. Capitans Fermín Galán i Ángel García	125
2.12.3. En el valle de Arán	126
3. JOCS	133

3.1. CANTARELLES ELIMINATIVES	133
3.1.1. Mare de Déu de Montserrat.....	133
3.1.2. Dalt del cotxe hi ha una nina.....	133
3.1.3. Una plàtera d'enciam	134
3.1.4. Pito, pito, colorito.....	134
3.1.5. Una mosca punyetera	134
3.1.6. Un fuster ha de fer un galliner.....	135
3.1.7. Un avió.....	135
3.2. JOCS DE SALTAR, PARAR O EMPAITAR.....	135
3.2.1. Qui vulgui jugar	135
3.2.2. Soldat de plom. Variant 1	136
3.2.3. Soldat de plom. Variant 2	137
3.2.4. Soldat de plom. Variant 3	137
3.2.5. A la sàlvia	138
3.2.6. El ruquet del Ton Valent.....	138
3.2.7. Conillets a amagar a amagar	139
3.2.8. Els quatre pilonets.....	139
3.3. JOCS EN DUES FILERES.....	140
3.3.1. Nyigo, nyigo, nyigo	140
3.3.2. Sant Joan de les caramelles	140
3.3.3. La chata merenguera	141
3.3.4. Me gusta Carmencita, ¡olé!	141
3.3.5. Dónde va mi cojita?	142
3.3.6. Pasimisí, pasimisá	143
3.4. JOCS EN ROTLLANA.....	144
3.4.1. On són els bous?	144
3.4.2. Les engerretes de sant Miquel.....	145
3.4.3. El petit vailet	146
3.4.4. Ball rodó.....	147
3.4.5. Campaneta, la ning-ning	147
3.4.6. Els esclops de Déu. Variant 1	148
3.4.7. Els esclops d'en Pau. Variant 2	148
3.4.8. Un roser de roses blanques.....	148
3.4.9. Una ovella n'hi ha al corral.....	149
3.4.10. A la carretera de Cervià.....	150
3.4.11. Xarlot, Xarlot, Xarlot	152
3.4.12. En un jardí de rosas	152
3.4.13. El patio de mi casa. Variant 1	153

3.4.14. El patio de mi casa. Variant 2	154
3.4.15. Yo soy la viudita del conde Laurel	155
3.4.16. Los aires pasan	156
3.4.17. Quién dirá que no es una	157
3.5. JOCS I CANÇONS DE SALTAR A CORDA.....	158
3.5.1. Si la barqueta es tomba	158
3.5.2. Al pasar la barca	158
3.5.3. Un, dos, tres, la xarranca.....	159
3.5.4. L'olla barrejada	159
3.5.5. Soy la reina de los mares.....	159
3.5.6. El cocherito, leré	160
3.5.7. Un, dos, tres	161
3.6. ALTRES JOCS.....	161
3.6.1. Sants, patacons i estrelles.....	161
3.6.2 - Els ossets.....	162
3.6.3. Jugar al su.....	162
3.6.4. El bòlit.....	162
4. ACUDITS, EMBARBUSSAMENTS I ENDEVINALLES.....	167
4.1- ACUDITS	167
4.1.1. Un home que venia ous	167
4.1.2. El pastoret.....	167
4.1.3. Les faves i el castellà.....	168
4.1.4. Que canti la núvia.....	168
4.1.5. Quevedo	168
4.1.6. El gall i el paperet	169
4.1.7. El satèl·lit a Mart.....	169
4.1.8. El ruc i la pluja	169
4.1.9. Fum	170
4.1.10. Tripas tragadientes	171
4.1.11. L'aigua beneita (beneïda)	171
4.1.12. El viacrucis.....	171
4.1.13. El predicador nou	172
4.1.14. Sant Agustí	172
4.1.15. Sant Josep.....	173
4.1.16. Sant Ramon Nonat	173
4.1.17. Mare de Déu del Tallat.....	174

4.2. ACUDITS DEL RECTOR DE VALLFOGONA	174
4.2.1. La multa	174
4.2.2. La pesta i la majordoma	175
4.2.3. L'escolà i la xocolata. Variant 1	175
4.2.4. L'escolà i la xocolata. Variant 2	176
4.2.5. Quan ningú no fa cas. Variant 1	176
4.2.6. Quan ningú no fa cas. Variant 2	177
4.2.7. La multa de cent sacs de blat.....	177
4.2.8. Les cuixes del pollastre	178
4.2.9. L'escolà i les perdius	178
4.2.10. L'escolà i els quinze cèntims.....	179
4.2.11. La majordoma i el conill	180
4.2.12. Final burlesc d'un sermó.....	181
4.2.13. Mig a peu, mig a cavall	181
4.2.14. El bacó.....	181
4.2.15. El porró i el foc	182
4.2.16. Torrar pa	183
4.3. ACUDITS DE PERE SABUDO	184
4.3.1. Pere Sabudo i el vi agre.....	184
4.3.2. El cavall del rei.....	185
4.3.3. El ruc	186
4.3.4. Noves, noves, noves.....	186
4.4. EMBARBUSSAMENTS	187
4.4.1. Una polla xica, pica, xiribicana.....	187
4.4.2. Dalt d'aquell faig.....	187
4.4.3. Un plat blanc, blau, pla	188
4.4.4. Caterina sap de nota	188
4.4.5. Un carro carregat de ferro	188
4.4.6. Per la carretera de Reus.....	189
4.4.7. Una gallina pinta	189
4.4.8. Don Pedro Pito Pizarro	190
4.4.9. Tot Barcelona diu	190
4.4.10. Fill, que plou?	190
4.4.11. La diverti... ..	191
4.5. ENDEVINALLES.....	191
4.5.1. El morter amb allioli	191
4.5.2. El fusell	191
4.5.3. El plàtan	191

4.5.4. La butxaca de darrere dels pantalons	192
4.5.5. L'ou	192
4.5.6. La campana	192
4.5.7. El forat.....	192
4.5.8. El pinzell	193
4.5.9. La teulada.....	193
4.5.10. La ceba	193
4.5.11. La neu.....	193
4.5.12. El cargol	194
4.5.13. Un arbre molt alt	194
4.5.14. Elena. Morado	194
4.5.15. Nilo.....	194
4.5.16. L'avellana	195
4.5.17. L'elefant i el canari.....	195
4.5.18. Tomaca, cabàs	195
4.5.19. Caguera	195
4.5.20. Els dies de la setmana	196
4.5.21. El carbó	196
4.5.22. La campana	196
5. PARÈMIES: REFRANYS I FRASES FETES	201
5.1. REFRANYS	201
5.1.1. Àmbit familiar.....	201
5.1.2. Poblacions	202
5.1.3. Morals	203
5.1.4. Oficis	209
5.1.5. Pas del temps.....	210
5.1.6. Natura.....	214
5.2. FRASES FETES	216
6. ORACIONS I JACULATÒRIES	223
6.1. ORACIONS D'ABANS D'ANAR A DORMIR	223
6.1.1. En aquesta cambra. Variant 1	223
6.1.2. En aquesta cambra. Variant 2	223
6.1.3. En aquesta cambra. Variant 3	224
6.1.4. En aquesta cambra. Variant 4	224

6.1.5. En aquesta sepultura en fico. Variant 1	225
6.1.6. A la sepultura em tiro. Variant 2	225
6.1.7. En aquesta sepultura em poso. Variant 3	226
6.1.8. Àngel de la guarda. Variant 1	226
6.1.9. Àngel de la guarda. Variant 2	227
6.1.10. A nostre Senyor prenc per pare	228
6.1.11. Amb Déu me'n vaig	228
6.1.12. Con Dios me acuesto	228
6.2. ORACIÓ PER DEMANAR PERDÓ	229
6.2.1. Senyor, Déu meu gloriós	229
6.3. ORACIONS PER DEMANAR PROTECCIÓ	230
6.3.1. Los peus poso en terra	230
6.3.2. Animetes difuntes	231
6.3.3. Sant Marc, Santa Creu	231
6.3.4. Santa Bàrbara va pel camp	231
6.3.5. No me tocaràs, maldita	232
6.3.6. Jesús querido	232
6.3.7. On aneu, Mare de Déu?	232
6.3.8. A Déu m'encomano	233
6.4. ORACIONS PER DONAR GRÀCIES	233
6.4.1. Us adoro, Déu meu	233
6.4.2. Lloat sia el bon dia	234
6.5. ORACIONS A LA VERGE MARIA	234
6.5.1. Sia vostra gran puresa	234
6.5.2. Bendita sea tu pureza	235
6.5.3. Cantad a Maria	235
6.6. CANÇONS RELACIONADES AMB ANAR A DOCTRINA	235
6.6.1. Anem a la doctrina. Variant 1	235
6.6.2. Anem a la doctrina. Variant 2	236
6.6.3. Tan bé que estem aquí	236
6.6.4. Virgen Santísima	237
6.7. ORACIONS PER CURAR I REMEIS	237
6.7.1. Treure una brossa de l'ull	237
6.7.2. Per curar la rampa de la cama o un peu adormit	238
6.7.3. Per treure un cop d'aire	238
6.7.4. Per treure un cop d'aire. Una altra fórmula	239
6.7.5. Per curar les desfetes	239
6.7.5.1. Per a la desfeta	239

6.7.5.2. Desfeta.....	240
6.7.6. Fer marxar les berrugues.....	240
6.7.7. Per tallar les hemorràgies.....	240
6.7.8. Oració per curar el mal de ventre.....	241
7. REMEIS CASOLANS	245
7.1. Mal de ventre.....	245
7.2. Pulmonia.....	245
7.3. Broncopneumònia	246
7.4. Cascat.....	246
7.5. Morenes (hemorroides).....	246
7.6. Cremades.....	247
7.7. Grans	247
7.8. Gola i constipat	248
7.9. Angines.....	248
7.10. Berrugues	248
7.11. Espatllat.....	248
7.12. Purgar la canalla.....	249
7.13. Remeis i comportaments d'animals	249
7.13.1. Arestes i llagues a la boca	249
7.13.2. Mal de ventre.....	249
7.13.3. Coixera	249
7.13.4. El ramat de bens i el temps	250
8. NARRATIVA.....	255
8.1. FÓRMULES PER ACABAR CONTES	255
8.1.1. Cuento, cuentillo	255
8.1.2. I al darrere de la porta	255
8.1.3. I qui va darrere de la porta	255
8.2. ANTICONTES.....	256
8.2.1. Voleu que us expliqui un cuento?.....	256
8.2.2. Una vegada era un sargento	256
8.2.3. El pastor i el ramat molt gran.....	256
8.3. CONTES	257
8.3.1. Contes meravellosos.....	257
8.3.1.1. La mongetera.....	257

8.3.1.2. La nena dels cabells d'or.....	259
8.3.2. Contes morals, no meravellosos.....	260
8.3.2.1. Les coques.....	261
8.3.3. Contes religiosos i d'enginy.....	262
8.3.3.1. El ferrer de Figueres.....	263
8.3.3.2. La ferradura.....	267
8.3.4. Facècies.....	268
8.3.4.1. El sabateret.....	268
8.3.5. Faules o contes d'animals.....	270
8.3.5.1. El llop i la guineu.....	270
8.3.5.2. La guineu i el sapo.....	272
8.3.5.3. Els set cabridets.....	274
8.3.5.4. Los patitos.....	276
8.3.6. Contes fórmula.....	276
8.3.6.1. El cabridet.....	276
8.3.6.2. El Cliviller.....	278
8.4. LLEGENDA.....	279
8.4.1. Els límits de la Vall d'Aran.....	279
9. BRUIXES, ENDIMONIATS I FETS INEXPLICABLES.....	283
9.1. VIMBODÍ.....	284
9.1.1. Mas de Moragues.....	284
9.1.2. Dona dels Carrers de Dalt.....	286
9.1.3. L'Ascla.....	288
9.1.4. La vident.....	289
9.1.5. Llibre de Poblet.....	289
9.2. L'ensiamada (ensaïmada).....	290
9.3. Cervera i els endimoniats.....	290
9.4. Sant Bonifaci de Vinaixa i els tres nois.....	292
INFORMANTS.....	297
LOCALITZACIÓ DE LES GRAVACIONS.....	309
AGRAÏMENTS.....	319
FONTS CONSULTADES.....	320

